

๑

๒

๓

๔

๕

๖

๗

๘

๙

๑๐

บทที่ 4
เรือน

บทที่ 4 เรือน

ในบทนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ณ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย กับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมองทั้งในแง่ของลักษณะเดิมในอดีตและในแง่ของการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันผ่านการค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ณ อำเภอเชียงคำ ผู้วิจัยได้สำรวจเรือนพื้นถิ่นไทลื้อจำนวน 31 หลัง จาก 13 หมู่บ้านในสังกัด 5 ตำบล ได้แก่

ตำบลเชียงบาน	: บ้านเชียงบาน บ้านเชียงคาน บ้านปางวัว บ้านทุ่งมอก บ้านแพด
ตำบลหย่วน	: บ้านหย่วน บ้านธาตุ บ้านมาง
ตำบลฝายกวาง	: บ้านหนองลื้อ
ตำบลน้ำแวน	: บ้านน้ำแวน บ้านผาลาด
ตำบลเวียง	: บ้านล่า

สำหรับในแคว้นสิบสองปันนาได้สำรวจเรือนจำนวน 12 หลัง จาก 4 เมือง 7 หมู่บ้าน ได้แก่

เมืองพง	: หมู่บ้านฮะเก๋า หมู่บ้านเป็ด
เมืองหย่วน	: หมู่บ้านหัวน้ำ หมู่บ้านห้วยแจ๋
เมืองมาง	: หมู่บ้านปางสาน
เมืองล่า	: หมู่บ้านโรงนิม หมู่บ้านแวน

ในการพิจารณาเลือกที่จะเก็บข้อมูลจากเรือนหลังใดนั้นใช้เกณฑ์ดังนี้

1. เป็นเรือนที่มีชาวไทลื้ออาศัยอยู่จริง
2. ไม่ว่าจะเป็นเรือนที่ผ่านการอยู่อาศัยมานาน หรือเป็นเรือนที่ปลูกมาได้ไม่นาน แต่ลักษณะของเรือนจะต้องมีเค้าโครงเรือนพื้นถิ่นไทลื้อดั้งเดิมอยู่คือ เป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่วหรือทรงจั่วผสมบันหยามีชาน

เนื้อหาของบทนี้แบ่งออกเป็นเรื่องลักษณะทั่วไปของเรือน โครงสร้างและวัสดุ พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือน การเปลี่ยนแปลงของเรือนในปัจจุบัน และ ลักษณะเด่นที่สะท้อนภูมิปัญญาของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ดังมีรายละเอียดคือ

4.1 ลักษณะทั่วไปของเรือน

ทั้งเรือนไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา และเรือนไทลื้อในประเทศไทยต่างมีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นเรือนยกใต้ถุนเพื่อช่วยระบายอากาศ ช่วยป้องกันความชื้นและน้ำท่วม ช่วยป้องกันสัตว์ร้ายต่างๆ ที่มีอยู่ทั่วไปในเขตป่าร้อนชื้น (อุเหลียงเหวิน, 2537 : 81) วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง มีทั้ง 1. เรือนเครื่องสับหรือเป็นเรือนที่ไผ่ไม้จริงทั้งหลังหรือเรือนเครื่องสับ 2.

ภาพที่ 4-1 เรือนไทลื้อเป็นเรือนยกใต้ถุน หลังคาทรงจั่วผสมบันหย่า ขอบคาลาดต่ำ คล้ายกับลักษณะพวกหงส์ที่กางปีกและหางออก (ที่มา: อุเหลียงเหวิน, 2537 : 79,91)

หมู่บ้านหย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา (หลังคาทรงจั่วผสมบันหย่า)

หมู่บ้านปางสาน เมืองมาง แคว้นสิบสองปันนา (หลังคาทรงจั่วผสมบันหย่า)

ภาพที่ 4-2 เรือนไทลื้อแบบเรือนเดี่ยว ใต้ถุนเตี้ย สร้างด้วยไม้จริงผสมไม้ไผ่

หมู่บ้านโรงนิม เมืองล่า แคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 4-3 เรือนไทลื้อ (ที่มีขนาดใหญ่ขึ้น) แบบเรือนเดี่ยว ใต้ถุนสูง ทำด้วยไม้จริง หลังคามุงด้วย กระเบื้องดินเผา

หมู่บ้านฮาดง่า เมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

หมู่บ้านห้วยแสง เมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ภาพที่ 4-4 เรือนไทลื้อ แบบเรือนขยาย
ใต้ถุนสูง สร้างด้วยไม้จริง มีหลังคาซับซ้อนขึ้น เช่น มีมุขต่อยื่นมาคลุมระเบียงหน้า

มุงมรดกบ้านหมื่น

มุงมรดกบ้านหมื่น

ภาพที่ 4-5 เรือนแฝด หลังคามุงด้วยหญ้าคา (เรือนไทลื้อตัวกลาง ที่หมู่บ้านฮาดง่า ต.ห้วยน อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 4-6 เรือนแฝด มีมุขเข้าเป็นเรือนขวาง หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด (หมู่บ้านฮาดง่า อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

เรือนที่ใช้ไม้จริงกับโครงสร้างหลัก ส่วนโครงสร้างหลังคา พื้น และฝา ทำด้วยไม้ไผ่ 3. เป็นเรือนทำจากไม้ไผ่ทั้งหลังหรือเรียกว่าเรือนเครื่องผูก

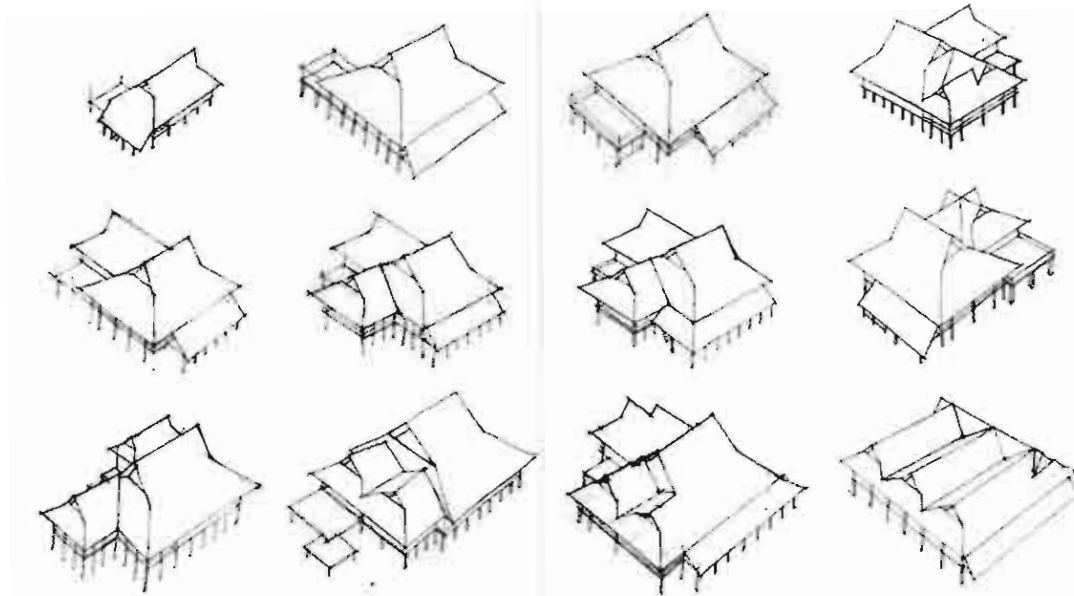
แต่เดิมเรือนไทลื้อเป็นเรือนเดี่ยวสำหรับใช้งานเอนกประสงค์ มีส่วนครัวไฟรวมอยู่ในห้องนอน ซึ่งช่วยให้ภายในห้องนอนอบอุ่นและสะดวกต่อการใช้งานในฤดูหนาว มีหลังคาทรงจั่วหรือทรงมนิลาผสมบันทึบา มีชายคาลาดต่ำลง 2 ข้าง คล้ายกับลักษณะของหงส์ที่กางปีกและหางออกเพื่อกันลมหนาว แดด และฝนให้ชาวไทลื้อ (เรื่องเดียวกัน, 2537 : 78-79) วางแนวสันหลังคาหลัก (หลังคาที่คลุมห้องนอน) ในทิศเหนือ-ใต้ เรือนของผู้มีฐานะดีจะมุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินขอหรือแป้นเกล็ด ส่วนเรือนของชาวบ้านยากจนมักจะอยู่ตามชายป่าริมเขานอกเมืองไกลออกไป มุงหลังคาด้วยใบตองสด ใบตอง ใบพลวง ญวาคา หรือจาก

ต่อมาเรือนมีการขยายพื้นที่เพื่อรองรับการใช้สอยเพิ่มขึ้น ทำให้รูปทรงของหลังคามีความซับซ้อนขึ้น เรือนพื้นถิ่นไทลื้อส่วนใหญ่มีลักษณะใหญ่โตกว้างขวาง เพราะเป็นที่อยู่อาศัยของหลายครอบครัว เป็นต้นว่าเจ้าของบ้านมีบุตร 6 คน บุตรก็นำเอาภรรยามาอยู่ร่วมด้วย จึงมีหลานเหลนอีกมากมาย เรือนบางหลังมีคนอยู่ตั้งแต่ 8 คนถึง 20 คน (บุญช่วยศรีสวัสดิ์, 2547 : 408)

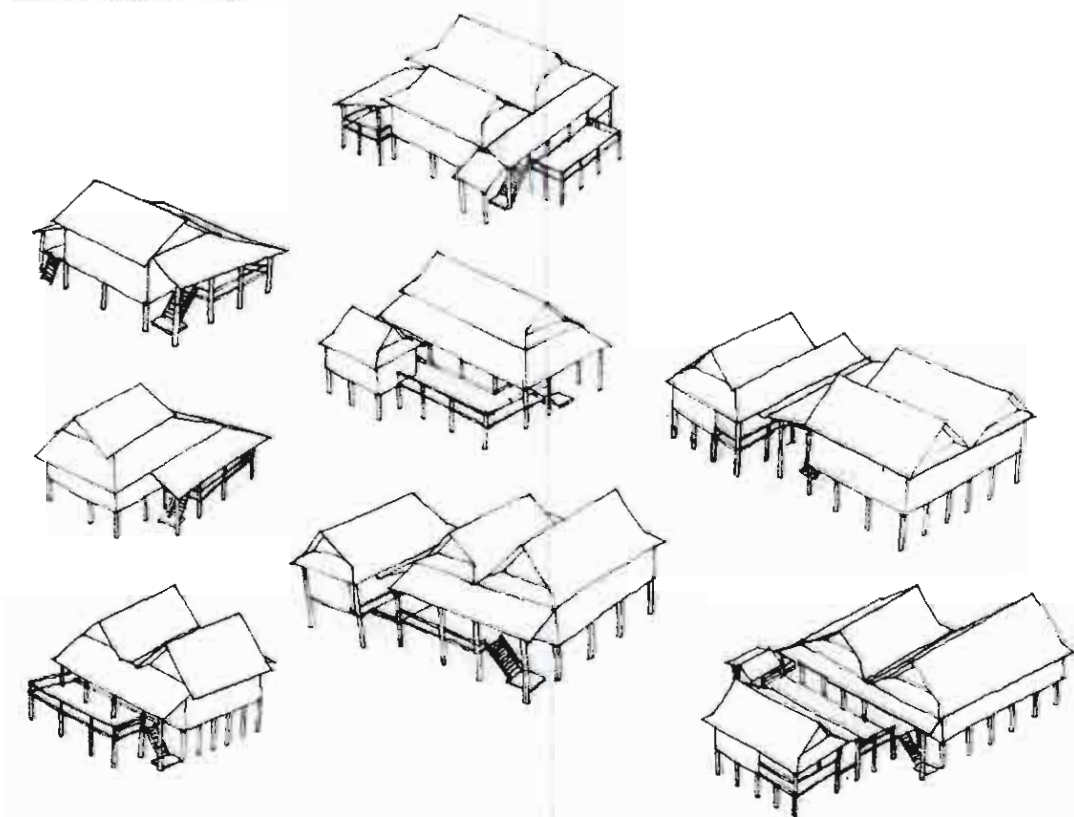
หลังคาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนาทั่วไปจะมีหน้าจั่วเล็ก หลังคาสูงหุ้มลงมาปิดฝาบางส่วน มีทั้งแบบไม่ซับซ้อนจนถึงซับซ้อน ผืนหลังคามีขนาดใหญ่กว่าหลังคาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ เพราะหลังคาหลักจะคลุมทั้งห้องนอนและบางส่วนของห้องโถง โดยมีหลังคารองยื่นเชื่อมต่อกับหลังคาหลักในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก เพื่อคลุมพื้นที่ห้องโถงกับครัวไฟ นอกจากนี้ในเรือนหลายหลังมีหลังคาซับซ้อนมากขึ้นด้วยการยื่นมุขต่อกับด้านหน้าจั่วของหลังคาหลักเพื่อคลุมส่วนระเบียงหน้า ลักษณะเด่นของหลังคาที่นี้อีกอย่างหนึ่งคือ การมีชายคาซ้อนลงมาอีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า “ปะ” เพื่อกันลมหนาวที่พัดมาจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยชายคานี้จะวางทอดยาวตลอดแนวผนังด้านหัวนอน ซึ่งมักเป็นผนังด้านทิศตะวันออก (บางหลังวางทอดยาวจากผนังด้านทิศตะวันออกต่อเนื่องไปยังผนังด้านทิศเหนือ)

ที่ อ.เชียงคำ สำหรับเรือนครอบครัวใหญ่ จะมีลักษณะเป็นเรือนแฝดเรียกว่า “เอือนสองหลังหน้าเบียง” ประกอบด้วย “เอือนนอน” ซึ่งเป็นเรือนหลังใหญ่ และ “เอือนไฟ” หรือครัวไฟเป็นเรือนหลังเล็กกว่าโดยมีอยู่ตรงกลาง มีหลังคาจั่วผสมบันทึบา หรือมีหลังคาจั่วแล้วมีชายคาปีกนกหน้าจั่ว หน้าจั่วมีขนาดใหญ่กว่าเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา หลังคาแต่ละชั้นแบ่งกันคลุมและพื้นที่อย่างตรงไปตรงมา คือ คลุมห้องนอนหนึ่งหลังคา คลุมห้องครัวไฟอีกหนึ่งหลังคา วางในแนวเดียวกัน (เหนือ-ใต้) เหมือนหลังคาแฝด และถ้าครอบครัวใดมีอยู่ข้างก็จะยังมีอีกหลังคาหนึ่งคลุมอยู่ข้างเป็นเรือนขวาง วางสันหลังคาในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยมีชายเชื่อมระหว่างมุขข้างกับเรือนหลัก หลังคาโดยรวมของ

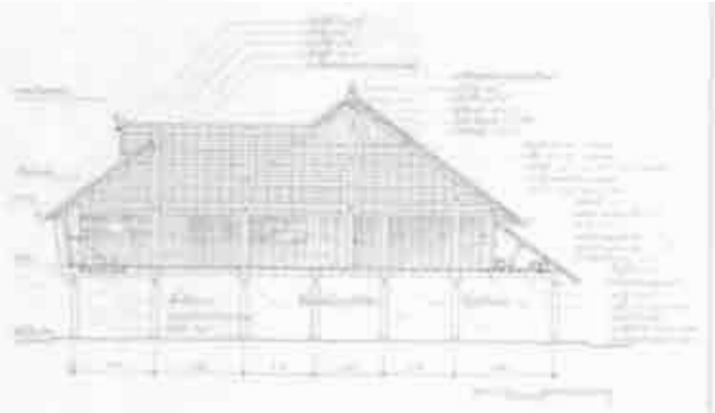

ภาพที่ 4-7 ตัวอย่างลักษณะหลังคาแบบต่างๆ ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา ตั้งแต่เรือนเดี่ยวที่มีขนาดเล็กไปจนถึงเรือนขยายที่มีหลังคาซับซ้อน บางหลังมี "ปะ" วางทอดยาวตลอดผนังด้านหัวนอน มีบันไดขึ้นเรือนอยู่ด้านในของระเบียงหน้า

ภาพที่ 4-8 ตัวอย่างลักษณะหลังคาแบบต่างๆ ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา มีตั้งแต่แบบเรือนเดี่ยว เรือนแฝด และเรือนแฝดแบบมีเรือนขวาง โดยมีบันไดอยู่ใกล้กับด้านนอกของเรือน มองเห็นโครงจากคานนอก บางหลังมี "ปะ" คลุมบริเวณบันไดด้านหน้า

ภาพที่ 4-9 รูปตัดเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ
ที่แคว้นสิบสองปันนาที่แสดงให้เห็นโครง
สร้างหลังคาที่ใหญ่กว่าเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่
อ.เชียงคำ เพราะคลุมพื้นที่ทั้งห้องนอน
และบางส่วนของห้องโถง

รูปตัดเรือนไทลื้อ หมู่บ้านสะก้า เมืองเชียงคำ แคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 4-10 เรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้น
สิบสองปันนา ที่มี "ปะ" วางทอดยาวจาก
ฝาเรือนด้านหัวนอน (ทิศตะวันออก) สู่ฝา
เรือนด้านทิศเหนือ (หมู่บ้านห้วยแจ เมือง
หยวน แคว้นสิบสองปันนา)

รูปตัดเรือนไทลื้อ บ้านนาทรายมูล อ.เชียงคำ

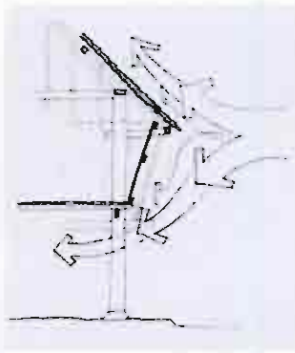

ภาพที่ 4-11 ฝาไม้จริงติดผนังโดยรอบ
ออก จะช่วยลดความร้อนจากผนังที่สาดมา
โดยไม่ปะทะลมที่พัดมา (หมู่บ้านสะก้า เมือง
หยวน แคว้นสิบสองปันนา)

เรือนไทลื้อที่ อ.เชียงคำ มีขนาดไม่ใหญ่และซับซ้อนเท่ากับเรือนที่แคว้น
สิบสองปันนา

เนื่องจากถิ่นเดิมของไทลื้ออยู่ในแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งเป็นส่วน
เหนือสุดของเขตไซเบอร์เชีย ทำให้ภูมิอากาศมีลักษณะร้อนชื้น ฝนตกชุก
หนาวจัดในฤดูหนาว ตอนกลางวันของฤดูหนาวอุณหภูมิอาจลดลงต่ำถึง
10 องศาเซลเซียส (เจีย แบนจง, 2548: 260) ลักษณะเดิมของเรือนพื้น
ถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา จึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับภูมิอากาศใน
เขตนี้คือ มีใต้ถุนสูงเพื่อหนีความชื้นจากดินและช่วยระบายอากาศ มีชาย
คานลาดต่ำเพื่อกันแดดฝน มีปะเพื่อช่วยกันลมหนาวให้เข้าห้องนอน แต่เมื่อ
ไทลื้ออพยพมาอยู่ที่ อ.เชียงคำ ซึ่งฝนไม่ตกชุกและอากาศไม่หนาวเหมือน
ที่แคว้นสิบสองปันนา ทำให้เรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ อ.เชียงคำไม่มี "ปะ" และ
ไม่มีหลังคาลาดต่ำคลุมเพื่อกันฝนให้เรือนเท่ากับที่แคว้นสิบสองปันนา

เรือนไทลื้อเดิมจะมีช่องเปิดหรือช่องหน้าต่างน้อยมาก จะมีเพียง
1-2 ช่องบริเวณห้องนอนเท่านั้น เพื่อป้องกันลมหนาวไม่ให้พัดเข้ามาในตัว
เรือน ฝาด้านนอกของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อทำจากไม้ไผ่สานและทำจากไม้จริง
หรือไม้กระดานวางตามแนวนอง ฝาเรือนมีลักษณะเอียงมาออกก้อให้เกิด

ประโยชน์คือ

1. ช่วยลดการผุพังของฝาไม้ เพราะน้ำฝนที่สาดกระทบฝาจะไหลหยดจากฝาดออกไปก่อนที่จะไหลลงไปกองรวมกันที่ตีนฝา ทำให้ช่วยลดความเปียกชื้นที่เป็นสาเหตุการผุพังบริเวณตีนฝาได้
2. ช่วยเปลี่ยนกระแสของลมหนาวที่พัดเข้ามาปะทะเรือนให้ไหลออกไปเหนือหลังคาและไหลออกสู่ได้ทุน โดยไม่ให้ไหลเข้าในตัวเรือน
3. ทำให้ได้เนื้อที่ภายในไว้ใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น สามารถใช้ที่ว่างที่เกิดจากระยะของฝาและเสาเรือนทำเป็นชั้นวางของภายในเรือนได้ในตัว

เรือนไทยลื้อส่วนมากไม่มีเพดานแต่จะใช้ลำไม้ไผ่หลายลำพาดระหว่างซื่อ แล้วเอาสิ่งของต่างๆ ใส่แขง ใส่ตะกร้า ใส่ห่อใบตองไปวางไว้ เช่น แขงยาเส้น พริกแห้ง พันธุ์ข้าวโพด ใถ่ คราด นอกจากนี้มี เครื่องมือ ดกปลา เบ็ด ไซ ฯลฯ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 13) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างหลังคาอย่างคุ้มค่า

ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นไทยลื้อในหมู่บ้านที่เข้าไปสำรวจที่แคว้นสิบสองปันนา หลังคาเรือนส่วนใหญ่มุงด้วยกระเบื้องดินขอเพราะราคาไม่แพง ชาวบ้านสามารถผลิตได้เอง ไม่ค่อยพบเรือนที่มุงด้วยหญ้าคาหรือใบพืชอื่นๆ และมีน้อยหลังมากที่เปลี่ยนมาใช้วัสดุสมัยใหม่ นอกจากนี้ไม่พบเรือนที่ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง เนื่องจากไม้ไผ่ผุง่าย ไม้ผุไฟง่าย ไม่ทนต่อแมลง ปัจจุบันส่วนต่างๆ ของเรือนโดยเฉพาะส่วนที่ต้องการความแข็งแรงหรือเป็นส่วนที่รื้อซ่อมแซมยาก เช่น เสา ซื่อ โครงหลังคา และส่วนรับน้ำหนักอื่นๆ จึงนิยมสร้างด้วยไม้เนื้อแข็งแทน (จุฬาลักษณ์ เหวิน, 2537 : 99)

ส่วนเรือนพื้นถิ่นไทยลื้อที่ อ. เชียงคำ ไม่ปรากฏเรือนเครื่องผูกหรือเรือนที่ทำจากไม้ไผ่ทั้งหลังเช่นกัน วัสดุที่มีทั้งหญ้าคา แป้นเกล็ดกระเบื้องดินขอ บางหลังมุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ซึ่งเป็นวัสดุสมัยใหม่ที่ชาวบ้านผลิตได้เอง มีหลายครัวเรือนใช้วัสดุสมัยใหม่ที่ต้องซื้อจากภายนอกไม่สามารถผลิตได้เอง เช่น สังกะสี กระเบื้องลอน เนื่องจาก 1. วัสดุมุงเดิมหมดสภาพ หายาก ไม่ผลิตแล้ว หรือถ้ามีการผลิตก็มีราคาแพงกว่าวัสดุสมัยใหม่ 2. เรือนบางหลังที่มุงด้วยแป้นเกล็ด

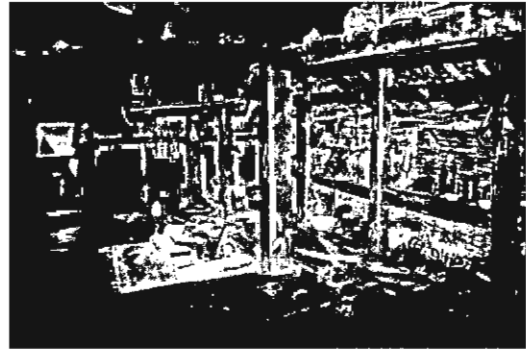
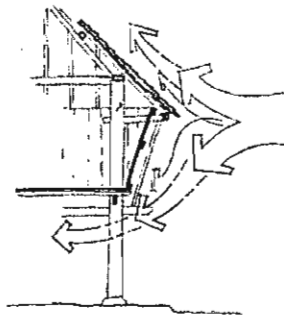
ภาพที่ 4-12 (ซ้าย) ฝาเรือนไม้ไผ่ขัดและของเรือนไทยลื้อตัวอย่าง หมู่บ้านหนองอ. เชียงคำ จ.พะเยา

ภาพที่ 4-13 (กลาง) การมีฝาเอียงช่วยเปลี่ยนกระแสของลมหนาวที่พัดเข้ามาปะทะเรือน

ภาพที่ 4-14 (ขวา) การใช้ช่องว่างที่เกิดขึ้นระหว่างเสาเรือนกับฝาเอียง ทำเป็นชั้นวางของบริเวณครัวไฟ (หมู่บ้านแวนเมืองลำ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-15 การเปลี่ยนแปลงของเรือนไทยลื้อที่ อ. เชียงคำ คือ หลังคามุงสังกะสี ฝาไม้ตั้งตรง ฝาซ้อนเกล็ดทางนอน มีการเจาะช่องหน้าต่างเพิ่มขึ้น

ประโยชน์คือ

1. ช่วยลดการผุพังของฝาไม้ เพราะน้ำฝนที่สาดกระหน่ำจะไหลหยดจากฝาดออกไปก่อนที่จะไหลลงไปกับรวมกันที่ตีนฝา ทำให้ช่วยลดความเปียกชื้นที่เป็นสาเหตุการผุพังบริเวณตีนฝาได้
2. ช่วยเปลี่ยนกระแสของลมหนาวที่พัดเข้ามาปะทะเรือนให้ไหลออกไปเหนือหลังคาและไหลออกสู่ใต้ถุน โดยไม่ให้ไหลเข้าในตัวเรือน
3. ทำให้ได้เนื้อที่ภายในไว้ใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น สามารถใช้ที่ว่างที่เกิดจากระยะของฝาและเสาเรือนทำเป็นชั้นวางของภายในเรือนได้ในตัว

เรือนไทยลือส่วนมากไม่มีเพดานแต่จะใช้ลำไม้ไผ่หลายลำพาดระหว่างซื่อ แล้วเอาสิ่งของต่างๆ ใส่แขง ใส่ตะกร้า ใส่ห่อใบตองไปวางไว้ เช่น แขงยาเส้น พริกแห้ง พันธุ์ข้าวโพด ไถ คราด นอกจากนี้มี เครื่องมือ ตกปลา เบ็ด ไซ ฯลฯ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 13) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างหลังคาอย่างคุ้มค่า

ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นไทยลือในหมู่บ้านที่เข้าไปสำรวจที่แคว้นสิบสองปันนา หลังคาเรือนส่วนใหญ่มุงด้วยกระเบื้องดินขอเพราะราคาไม่แพง ชาวบ้านสามารถผลิตได้เอง ไม่ค่อยพบเรือนที่มุงด้วยหญ้าคาหรือใบพืชอื่นๆ และมีน้อยหลังมากที่เปลี่ยนมาใช้วัสดุสมัยใหม่ นอกจากนี้ไม่พบเรือนที่ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง เนื่องจากไม้ไผ่ผุง่าย ไม้ไฟง่าย ไม่ทนต่อแมลง ปัจจุบันส่วนต่างๆ ของเรือนโดยเฉพาะส่วนที่ต้องการความแข็งแรงหรือเป็นส่วนที่รื้อซ่อมแซมยาก เช่น เสา ซื่อ โครงหลังคา และส่วนรับน้ำหนักอื่นๆ จึงนิยมสร้างด้วยไม้เนื้อแข็งแทน (จุเหลียง เทวิน, 2537 : 99)

ส่วนเรือนพื้นถิ่นไทยลือที่ อ. เชียงคำ ไม่ปรากฏเรือนเครื่องผูกหรือเรือนที่ทำจากไม้ไผ่ทั้งหลังเช่นกัน วัสดุมีทั้งหญ้าคา แป้นเกล็ดกระเบื้องดินขอ บางหลังมุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ซึ่งเป็นวัสดุสมัยใหม่ที่ชาวบ้านผลิตได้เอง มีหลายครัวเรือนใช้วัสดุสมัยใหม่ที่ต้องซื้อจากภายนอกไม่สามารถผลิตได้เอง เช่น สังกะสี กระเบื้องลอน เนื่องจาก 1. วัสดุเดิมหมดสภาพ หายาก ไม่ผลิตแล้ว หรือถ้ามีการผลิตก็มีราคาแพงกว่าวัสดุสมัยใหม่ 2. เรือนบางหลังที่มุงด้วยแป้นเกล็ด

ภาพที่ 4-12 (ซ้าย) ฝาเรือนไม้ไผ่ขัดและของเรือนไทยลือตัวอย่าง หมู่บ้านหนองอ. เชียงคำ จ.พะเยา

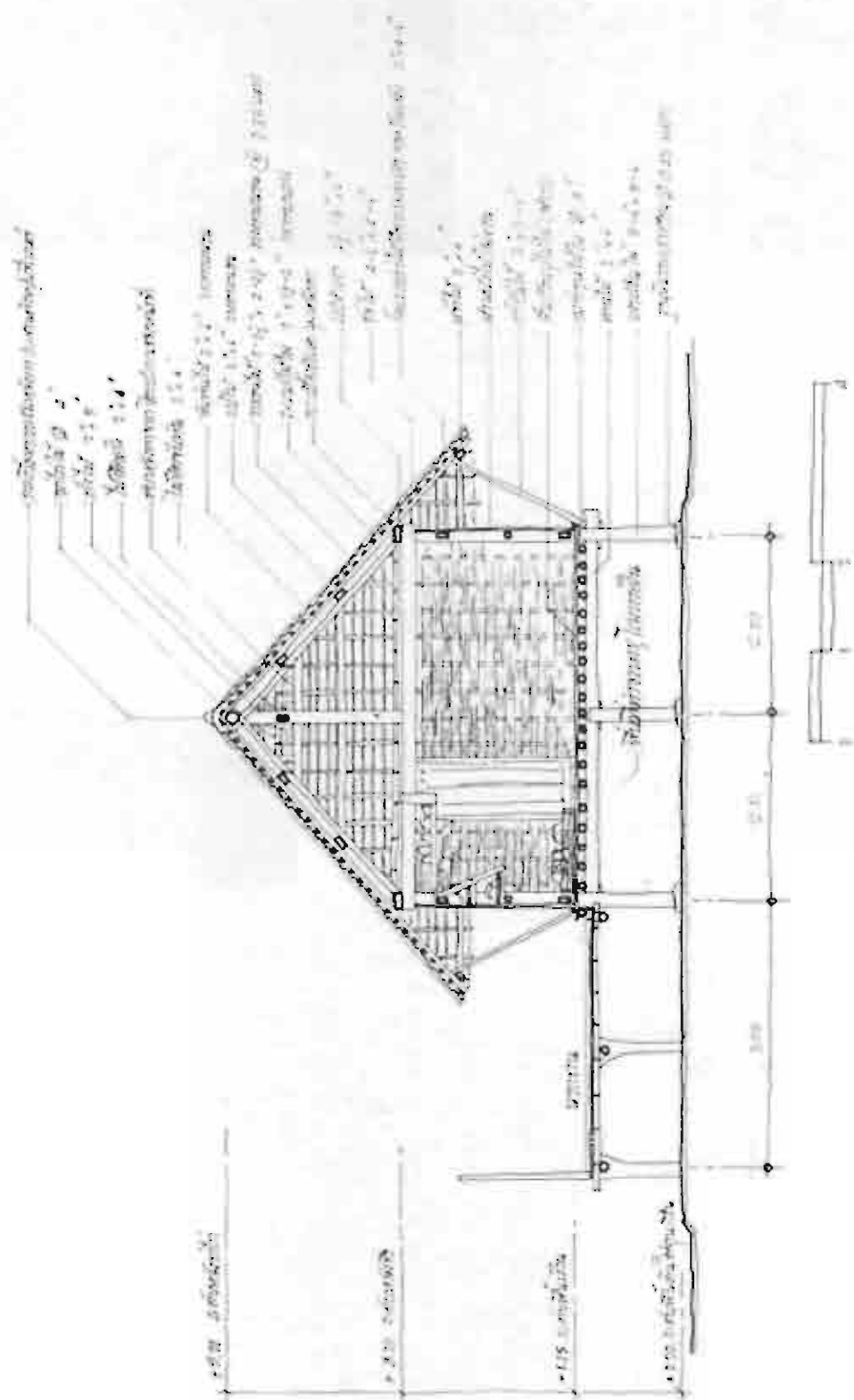
ภาพที่ 4-13 (กลาง) การมีฝาเอียงช่วยเปลี่ยนกระแสของลมหนาวที่พัดเข้ามาปะทะเรือน

ภาพที่ 4-14 (ขวา) การใช้ช่องว่างที่เกิดขึ้นระหว่างเสาเรือนกับฝาเอียง ทำเป็นชั้นวางของบริเวณครัวไฟ (หมู่บ้านแวนเมืองลำแคว้นสิบสองปันนา)

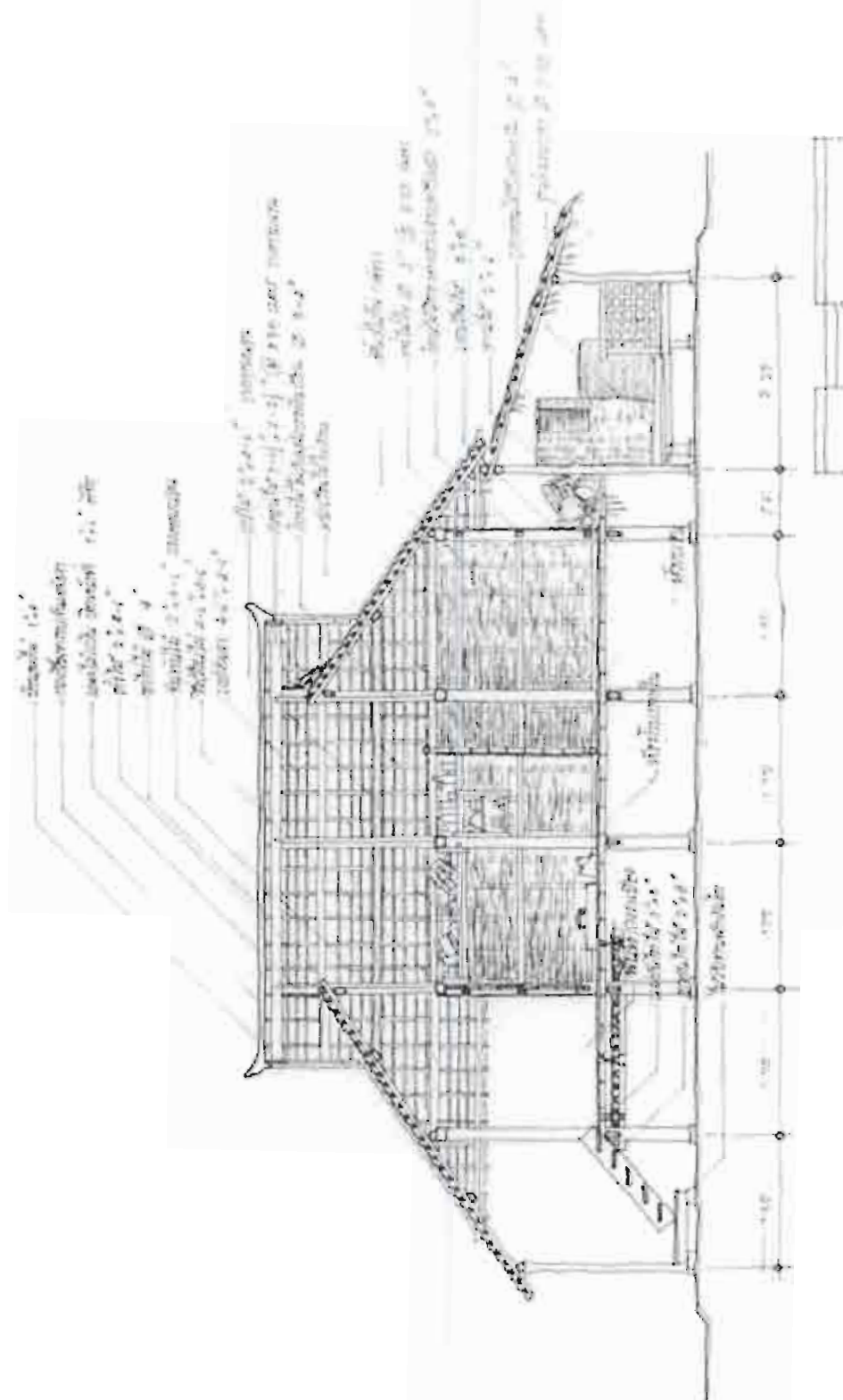
ภาพที่ 4-15 การเปลี่ยนแปลงของเรือนไทยลือที่ อ. เชียงคำ คือ หลังคามุงสังกะสี ฝาไม้ตั้งตรง ดิซอ้นเกล็ดทางนอน มีการเจาะช่องหน้าต่างเพิ่มขึ้น

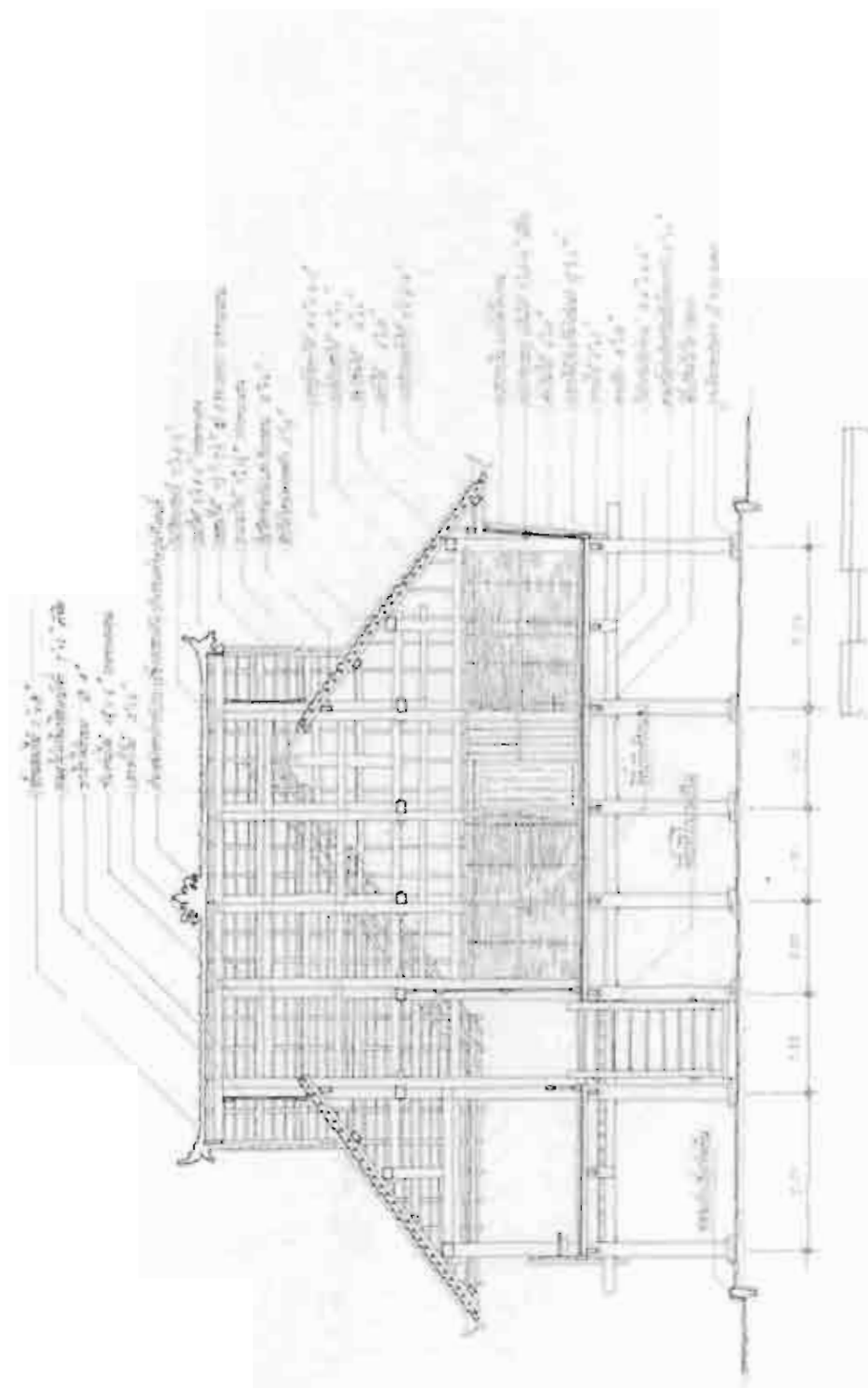

ภาพที่ 4-16. 1) ได้ตามขวาง เรือนพื้นดินใต้ถุน (ประเภทเรือนเดี่ยวขนาดเล็ก) แคว้นสิบสองปันนา (เรือนของชนกลุ่ม หมู่บ้านร้างทาง เมืองมก)

ภาพที่ 4-16.2: ปุ่มควบคุมการเปิดหน้าต่าง (ปุ่มเปิดหน้าต่าง) และปุ่มปิดหน้าต่าง (ปุ่มปิดหน้าต่าง)

ภาพที่ 4-6.3 รูปตัดตามขวางเรือนพื้นไม้ยกสือ (ประเภทเรือนยกสือ) แสดงให้เห็น (บริเวณของพาดหลังคา) ฐานของเรือนยกสือ (เมืองพม)

ภาพที่ 4-16 ฐานตอม่อหิน

ก็จะมีการขุดขี้เถ้าเพื่อให้เกิดด้วยราคาที่ดี เจ้าของเรือนจึงขายไปแล้วซื้อวัสดุสมัยใหม่มาทดแทน

แทบจะไม่พบเรือนไทลื้อที่ อ. เชียงคำที่มีฝาเรือนเอียงหายออกอีกแล้ว จะวางฝาดิ่งฉากกับพื้นเรือนแทนและถ้าเป็นฝาไม้จริงจะใช้วิธีตีซ้อนกันทางนอนแทนการเรียงต่อกันทางตั้ง รวมทั้งมีการเจาะช่องแบบมีบานหน้าต่างเพื่อรับแสงและลมธรรมชาติเพิ่มขึ้น

4.2 ลักษณะรูปแบบโครงสร้างเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ

4.2.1 ลักษณะรูปแบบของโครงสร้างเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา

เป็นเรือนโครงสร้างไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง รับและกระจายน้ำหนักด้วยระบบเสาและคาน โครงสร้างหลักส่วนใหญ่ อันได้แก่ เสา คาน ช่อ แป และจันทัน เป็นไม้เนื้อแข็งจำพวก ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รวี เป็นต้น ส่วนโครงสร้างรอง อันได้แก่ ตง พื้น ฝา ระแนง และกลอน รวมทั้งส่วนประกอบอื่นๆ ของเรือน เป็นไม้เนื้อแข็งปานกลางจำพวกไม้สัก หรือไม้ไผ่ เป็นต้น ใช้วิธีสร้างองค์ประกอบเรือนด้วยการ สับ ถาก เจาะ บาก ไส ทำเป็นเดือย สลัก และหมุด แล้วทำการประกอบด้วยวิธี สอด สวม เสียบ ประคบ ผูก มัด มีการใช้การตอกตะปูเห็นในส่วนประกอบรองบางส่วน ซึ่งส่วนประกอบของเรือนแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนใต้ถุน ส่วนตัวเรือน และส่วนหลังคา ในแต่ละส่วนมีองค์ประกอบทางโครงสร้างดังต่อไปนี้

ส่วนใต้ถุนเรือน ประกอบด้วย ฐานเรือนหรือตอม่อ เสาเรือน พื้นใต้ถุนเรือน และบันได

ฐานเรือน (ตอม่อ) เป็นส่วนที่รองรับน้ำหนักทั้งหมดของตัวเรือนที่ถ่ายลงมาจากเสาตอม่อและเรือนทั้งหมด ลักษณะเป็นแท่นหินที่หาได้ในท้องถิ่น สลักแต่งให้เข้ารูปหน้าตัดเกือบกลมหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัส ที่มีพื้นที่หน้าตัดกว้างกว่าหน้าตัดเสาเล็กน้อยเพื่อให้เสาวางได้อย่างมั่นคง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.25-0.30 ม. หน้าประมาณ 0.15-0.20 ม. วางอย่างมั่นคงอยู่บนพื้นดินที่อัดแน่น เมื่อตั้งเสาเรือนบนตอม่อและประกอบเรือนเสร็จ ก็จะปรับและอัดดินพื้นใต้ถุนเรือน ส่วนของฐานตอม่อหินก็จะถูกปิดด้วยดินที่อัดแน่นและจะโผล่ขึ้นมาประมาณ 0.10-0.15 ม. จากระดับพื้นดินใต้ถุนเรือน (ภาพที่ 4-16 ฐานตอม่อหิน)

เสา เป็นเสาไม้ ซึ่งเป็นส่วนของโครงสร้างหลักของเรือนที่รับน้ำหนักส่วนต่างๆ ทั้งหมดของเรือน รวมทั้งจากแรงลม ฝนหรือพายุ แล้วจึงถ่ายน้ำหนักตามแนวตั้งลงสู่ฐานอีกทีหนึ่ง ไม้ที่ใช้ทำเสา ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็งที่สามารถหาในบริเวณท้องถิ่น ลักษณะเสาที่พบ มีทั้งใช้แบบเสาหน้าตัดกลมทั้งหมด หน้าตัดสี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งหมด หรือผสมกัน การตั้งเสาเรือนจะเริ่มตั้งตั้ง 2 เสา คู่ตรงข้ามกันบริเวณกลางเรือน เรียกเสาคู่นี้ว่า เสาขวัญและเสานาง เพื่อความเป็นสิริมงคล โดยเสาขวัญอยู่ใน

ห้องนอนด้านทิศตะวันออก เสาแนววางตรงข้ามกับเสาวิญมาทางด้านทิศตะวันตก โดยจะอยู่ในห้องโถง

เสาของเรือนในส่วนใต้ถุน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ เสาเรือน และเสาต่อม่อ โดยที่เสาเรือนจะเป็นโครงสร้างที่รับน้ำหนักของพื้นเรือน และโผล่พ้นพื้นเรือนขึ้นมารับโครงเคร่าหลัง และโครงสร้างหลังคาของเรือน ในส่วนรับน้ำหนักจากพื้นเรือนที่ถ่ายน้ำหนักจากคานหรือแวงลงมา ด้วยการเจาะทะลุกลางเสาเพื่อเสียบคาน ที่มี 2 แนวซ้อนตั้งฉากกันอยู่ โดยที่คานแนวล่างจะวางตามแนวยาวและวางตามสันหลังคาหลักของเรือน และคานแนบบนก็จะวางขวางรองรับตงที่วางตามแนวยาวของเรือน ซึ่งการมีคานซ้อนกัน 2 แนวนี้ จะช่วยรักษาแนวเสาของเรือนที่มีจำนวนมาก และการขัดกันของคานก็จะช่วยให้เสาเรือนตั้งได้อย่างมั่นคงและแข็งแรงยิ่งขึ้น บริเวณปลายเสาจะทำเป็นเดือยหัวเสาสำหรับใช้สวมรับกับท่อน และแปที่รองรับโครงสร้างหลังคาต่อไป สำหรับเสาต่อม่อเป็นเสาที่ตั้งขึ้นมาจากฐานเรือนหรือต่อม่อเพื่อขึ้นมาช่วยรับโครงสร้างพื้นเรือนหรือโครงสร้างพื้นชาน โดยมากจะไม่ยื่นเลยโผล่พ้นระดับพื้น มีเพียงในส่วนพื้นชานในเรือนบางหลังที่เสาต่อม่อยื่นแฉะระดับพื้นชาน และจะยาวโผล่ขึ้นมาไม่มาก ประมาณ 1.00 ม. เพื่อขึ้นมาเป็นโครงสร้างรับราวกันตกของชานเท่านั้น ในส่วนรับน้ำหนักจากพื้นเรือนที่ถ่ายน้ำหนักจากคานหรือแวงลงมา คานตัวล่างที่วางตามแนวยาวของเรือนจะเป็นการเจาะกลางเสาแล้วเสียบคาน สำหรับคานด้านบนจะเป็นการบากกลางบริเวณหัวเสาเพื่อวางคานให้ระดับหัวเสาต่อม่อเท่ากับระดับหลังคานด้านบนนี้พอดีเรือน (ภาพที่ 4-17 เสาต่อม่อและเสาเรือน)

พื้นใต้ถุนเรือน เป็นลักษณะพื้นดินอัดแน่น ซึ่งดินที่ใช้จะเป็นดินที่มีอยู่แล้วในบริเวณพื้นที่ปลูกเรือน โดยที่หลังจากอัดดินโดยเฉพาะตำแหน่งฐานเรือนแล้ว ก็จะตั้งเสาและประกอบโครงสร้างหลังคา และโครงสร้างพื้นเรือน ตามลำดับ ในขั้นนี้อาจมีการติดเสา หรือปรับฐาน เพื่อปรับระยะหรือระดับต่างๆ ในส่วนบริเวณฐานเรือนให้เข้าที่ไต่ระดับ หลังจากนั้นจึงทำการปรับระดับดินใต้ถุนเรือน โดยการปราบดินให้เรียบเสมอกันและนำดินมาถมให้ระดับดินภายในใต้ถุนเรือนสูงกว่า ระดับดินภายนอก ประมาณ 0.10-0.15 ม. ปรับเรียบและอัดดินจนแน่น อาจมีการขุดเป็นร่องขนาดเล็กประมาณ 0.10-0.15 ม. กว้าง ประมาณ 0.30 ม. ตามแนวชายคา รอบตัวเรือน หรืออาจมีการเสริมบริเวณขอบของดินใต้ถุนเรือนเป็นคันขึ้นมาด้วย ขวดเก่า เศษอิฐ หินหรือไม้ เพื่อรักษาขอบคันดินโดยรอบไม่ให้ถูกน้ำชะจนพังทลายไป (ภาพที่ 4-18 พื้นดินใต้ถุนเรือน)

บันได บันไดขึ้นเรือนมีเพียงตำแหน่งเดียว ในเรือน 1 หลัง ตำแหน่งบันไดจะสัมพันธ์กับทางเข้าบ้านและลานบ้าน บันไดมีขนาดค่อนข้างใหญ่ กว้างประมาณ 1 ช่วงเสา หรือประมาณ 1.50-1.75 ม. ทำจากไม้ทั้งหมด (ภาพที่ 4-19 บันไดขึ้นเรือน) ส่วนประกอบของบันไดประกอบด้วยชานพักบันได แม้บันได ขึ้นบันได หรือลูกนอนบันได ไม่มีลูกตั้ง อาจมีหรือไม่มีราวจับบันได ชานพักบันไดเป็นแท่นที่วางรับด้านล่างบันได มี

ภาพที่ 4-17 เสาต่อม่อและเสาเรือน

ภาพที่ 4-18 พื้นดินใต้ถุนเรือน

ภาพที่ 4-19 บันไดขึ้นเรือน 1

ภาพที่ 4-20 บันไดขึ้นเรือน 2

ภาพที่ 4-21 พื้นไม้

ภาพที่ 4-22 คาน 2 ระดับติดกัน

ภาพที่ 4-23 พื้นไม้แป้น

ภาพที่ 4-24 รางปิง

ความยาวมากกว่าความกว้างของบันไดเรือนเล็กน้อย และมีความกว้างประมาณ 0.75-1.20 ม. สูง ประมาณ 0.10-0.20 ม.

ฐานพักบันไดที่พบ มีทั้งที่เป็นแท่นดินอัด หรือแทนไม้ที่ประกอบด้วยไม้คานรองด้านล่างวางทับด้วยแป้นไม้เพื่อวางรับบันไดอีกทีหนึ่ง ด้านล่างอาจมีการรองด้วยก้อนหินขนาดใกล้เคียงกับที่ไ้รองฐานเสาจริงไว้บริเวณมุมทั้งสี่ของฐานพักบันได (ภาพที่ 4-20 บันไดขึ้นเรือน 2) และมีทั้งที่ก่อเป็นแท่นด้วยอิฐแล้วฉาบด้วยปูนฉาบโดยรอบทั้งหมด ซึ่งน่าจะเป็นพัฒนาการมาในขั้นหลังของฐานบันไดที่เป็นแท่นดินอัดหรือแทนไม้ บริเวณจุดรับแป้นบันไดมีทั้งที่ติดทุกไม้กับบันไดไว้ หรือเจาะฐานพักเพื่อยึดแป้นบันไดไม่ให้ลื่นไถลออกไป ส่วนตัวบันไดที่ประกอบด้วยแป้นบันไดและชั้นบันไดเป็นไม้เนื้อแข็ง ชั้นบันไดมักมีจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ ตั้งแต่ 5, 7, 9 และ 11 ชั้น ขนาดหน้าตัดประมาณ 1.5 - 2.0 นิ้ว แป้นบันไดเป็นไม้ทั้งท่อนที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ มีหน้าตัดราว 4 - 6 นิ้ว x 8 - 10 นิ้ว

วิธีการประกอบแป้นบันไดกับชั้นบันได ใช้วิธีเข้าเดือยที่แป้นบันไดที่ชั้นบันไดบนสุดและล่างสุด หรือชั้นที่ 2 นับจากด้านบนสุดและล่างสุด แล้วเสียบสลักไม้ระหว่างเดือยที่ชั้นบันไดกับแป้นบันไดอีกทีหนึ่ง การที่บันไดมีขนาดใหญ่บริเวณโครงสร้างของเรือนที่รับแป้นบันไดอยู่ จึงต้องมีขนาดที่ค่อนข้าง เป็นเหตุให้การวางบันไดทางขึ้นเรือนของชาวไทลื้อ มักจะวางกับดงปิง ซึ่งถือว่าเป็นคานที่มีขนาดใหญ่อย่างหนึ่งของโครงสร้างเรือนบันไดในเรือนบางหลังมีการทำบานประตูลูกกรงไม้ไว้บริเวณฐานพักบันไดหรือตอนบนของบันไดใกล้กับระดับพื้นบนเรือน ใช้สลักไม้หรือเชือกผูกหากต้องการปิดบานประตู ซึ่งใช้ในการป้องกันสัตว์เลื้อย เช่น สุนัข หรือไก่ ขึ้นมาบนเรือน เป็นต้น

ส่วนบนเรือน ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นเรือน และส่วนประกอบของผนังเรือน

โครงสร้างพื้นเรือน วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง มีเพียงบางส่วน เช่น ดง และไม้ปูพื้นเรือน ที่อาจใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุบ้าง (ภาพที่ 4-21 พื้นไม้ไผ่) (ในส่วนไม้ไผ่ที่ใช้ปูพื้นก็จะทำในลักษณะของการเรียงแผ่นไม้ไผ่แต่ละท่อนให้เป็นเส้น ที่เรียกว่า ไม้ฟาก) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วไม้ที่ใช้ก่อสร้างในส่วนนี้ทั้งหมดของเรือนจะเป็นไม้แป้นรูป ใต้แก่ คานไม้ มักมีหน้าตัดขนาด 2 x 5 - 7 นิ้ว และดงไม้มักมีหน้าตัดขนาด 2 - 3 x 2 - 3 นิ้ว วางตามนอน คานจะวางสยดกลางเสา และดงก็จะวางลงบนคานอีกทีหนึ่งโดยจะมีคานสองระดับที่ซ้อนขวางกันอยู่ ระดับล่างจะวางตามแนวยาวของเรือนหรือตามแนวออกนอกหลักของเรือน คานแนวนั้นจะเป็นคานสำหรับรับโครงสร้างของพื้นชาน และเปลี่ยนระดับระหว่างพื้นชานกับพื้นเรือน ซึ่งจะต่างกันประมาณ 0.30 เมตร และใช้รับโครงสร้างของส่วนแม่เตาไฟภายในเรือนให้แยกจากโครงสร้างของพื้นเรือน และคานระดับบนจะวางแนวขวางกับเรือนวางรับดงที่วางตามแนวยาวของเรือน และพื้นก็จะถูกวางบนดงตามแนวขวางกับเรือนอีกทีหนึ่ง และมักจะมีการยื่นหัวคานทั้งสองแนวเลย

ออกมาจากแนวเสาซ้อนข้างมากประมาณ 1.00 เมตร เพื่อความสะดวกในการก่อสร้างและเป็นการเพิ่มความแข็งแรงให้กับตัวเรือนอีกทางหนึ่ง อีกทั้งเป็นที่แขวนเก็บเครื่องมือเครื่องมือต่างๆ การวางระยะของตงมักขึ้นอยู่กับขนาดของไม้ปูพื้น ซึ่งอยู่ที่ระยะระหว่าง 0.25-0.50 เมตร ขนาดของไม้ปูพื้นที่ประมาณ $1\frac{1}{2} \times 4-8$ นิ้ว เป็นต้น (ภาพที่ 4-23 พื้นไม้แป้น)

ลักษณะพิเศษในส่วนโครงสร้างพื้นเรือน ที่เป็นลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่ง คือ โครงสร้างที่เรียกว่า “ตงปิง” เป็น ไม้ขนาด 3-5 x 8-12 นิ้ว วางตามนอน ตามหน้าที่แล้วตงปิงเสมือนเป็นคานรับน้ำหนักในเรือนพื้นดินไถลื้อทั่วไปที่มีลักษณะเรียบง่าย ตงปิงนี้จะวางเป็นคานยาว อย่างน้อยก็ตั้งแต่บริเวณที่วางรับแม่บันไดในส่วนช่องบันไดทางขึ้น วางตามแนวยาวของเรือนไปจนสุดตลอดความยาวของเรือน ซึ่งจะเป็นแนวเสาช่วงกลางของเรือนหลัก และโดยมากจะเป็นคานที่วิ่งผ่านหน้าห้องนอนของเจ้าของเรือน เป็นตัวแบ่งพื้นที่ระหว่างภายในและภายนอกห้องนอน โดยจะมีผนังกันและประตูทางเข้าห้องนอนทำหน้าที่แบ่งแยกโครงสร้างพื้นระหว่างพื้นภายในกับพื้นภายนอกห้องนอน นอกจากนี้ตงปิงเป็นโครงสร้างที่รับเสาดั้งที่ตั้งขึ้นไปรับอกไก่และโครงสร้างหลังคา การวางเสาดั้งจะทำเป็นเดือยที่เสาด้านข้างเพื่อหลบแนวข้อและจันทันที่วางพาดระหว่างหัวเสาด้านข้างที่รับโครงสร้างของหลังคาหลักของเรือน และจะทำการยึดระหว่างเสาดั้งกับข้อ โดยการบากทั้งเสาดั้งและข้อ จากนั้นเจาะรูเป็นแนวทะลุแล้วสลักด้วยหมุดไม้

ในส่วนนอกชาน เป็นบริเวณที่ถูกแดดถูกฝน และเป็นพื้นที่ซักล้างระดับจะต่ำกว่าระดับพื้นเรือน โดยที่ตงและพื้นจะวางอยู่กับแนวคานตัวล่างสุดของเรือน ทำให้มีระดับต่ำกว่าพื้นเรือนประมาณ 0.20-0.30 ม. เป็นส่วนที่ซารุดผุพังเร็ว การปูพื้นบริเวณชานจะใช้ลักษณะการแบบตีเว้นร่องใช้แป้นไม้จริงที่มีขนาดใหญ่กว่าที่ปูภายในเรือนเล็กน้อย ขนาดประมาณ $1-1\frac{1}{2} \times 3-6$ นิ้ว (ภาพที่ 4-25 พื้นนอกชาน) บริเวณนอกชานนี้อาจมีการปรับเปลี่ยนเป็นพื้นเทคอนกรีตและเป็นเสาคอนกรีตหรือเสาก่ออิฐก็มี

บริเวณแม่เตาไฟ อยู่บริเวณด้านในของพื้นที่ห้องโถงภายในเรือน ใช้ในการตั้งเตาไฟเพื่อใช้ทำอาหาร หรือให้ความอบอุ่นภายในเรือน ตำแหน่งอยู่กลางช่วงเสา กินขนาดพื้นที่ประมาณ 1×1 เมตร ลักษณะเป็นโครงสร้างพื้นไม้ที่แยกขาดจากพื้นภายในเรือน เป็นแผงพื้นที่มีขนาดสัดส่วนวัสดุที่ใหญ่กว่าพื้นเรือน ที่เป็นเช่นนี้เพราะต้องรับน้ำหนักของเตาไฟที่มีน้ำหนักมาก รวมทั้ง อาหาร ถ่าน และ พื้นเป็นต้น โครงสร้างของแม่เตาไฟจะเป็นคานไม้ ขนาด 4 - 6 x 4 - 6 นิ้ว วางขวางบนคานแนวล่างสุดของเรือน อาจจะเป็นลักษณะปูไม้คานวางทั้งแผงรับไม้แป้นขนาดใหญ่กว่าไม้แป้นพื้นเล็กน้อย หรือวางเฉพาะส่วนหัวท้ายรับไม้แป้น (ภาพที่ 4-26 โครงสร้างรับแม่เตาไฟ) และบริเวณผิวบนของไม้มีการฉาบด้วยดินเหนียวหนาประมาณ 1 นิ้ว หรือปูด้วยก้อนอิฐ เพื่อเป็นส่วนที่รองรับความร้อนจากถ่านหรือฟืนได้ (ภาพที่ 4-27 พื้นแม่เตาไฟ) ระดับของส่วนแม่เตาไฟส่วน

ภาพที่ 4-25 พื้นนอกชาน

ภาพที่ 4-26 โครงสร้างรับแม่เตาไฟ

ภาพที่ 4-27 พื้นแม่เตาไฟ

ภาพที่ 4-28 ฝาเรือน

ภาพที่ 4-29 ฝาไม้ไผ่สาน

ใหญ่จะเท่ากับหรือต่ำกว่าระดับพื้นเรือนเล็กน้อย

ส่วนผนังเรือน แบ่งเป็นผนังในส่วนกรอบรอบๆ ภายนอกเรือน และผนังที่กั้นห้องหรือพื้นที่ภายในเรือน วัสดุที่ใช้ในการทำผนังเรือนที่พบได้แก่ แปะไม้ ขนาดหน้าตัดประมาณ $1/2-1 \times 4-6$ นิ้ว ไม้ไผ่สานเป็นผืน หรือโซ่ผสมกันทั้ง 2 อย่างข้างต้น ผนังในส่วนกรอบรอบๆ เรือน จะทำลักษณะเป็นโครงแฉงมีไม้กรอบบน กลาง และล่าง การทำไม้โครงแฉงลักษณะนี้ทำให้การติดตั้งผนังไม้แป้นส่วนใหญ่เป็นแบบติดตามแนวตั้ง โดยที่ขอบบนและขอบล่างจะเป็นไม้ที่มีหน้าตัดประมาณ $1-11/2 \times 5-6$ นิ้ว จะถูกบากเป็นแนวตามยาวทั้งกรอบบนและกรอบล่าง เพื่อประกบกับไม้แป้นฝาตามตั้งหัวท้าย แล้วจึงตีไม้ค้ำยึดปิดอีกทีหนึ่ง และตีไม้ขนาด $1 \times 1/2 \times 3$ นิ้ว ยึดแนวยาวตรงกลางตลอดความยาวของแฉงผนัง (ภาพที่ 4-28 ฝาเรือน) แฉงผนังจะไม่มีโครงเคร่าให้ยึดติดกับแนวเสา การติดตั้งในตำแหน่งที่มีคานรับพื้นยื่นออกมาก็จะวางบนคาน และในอีกด้านหนึ่งจะวางอยู่เหนือตงที่ยื่นออกมา หรือหากไม่มีตงยื่นออกมารับก็จะมีท่อนไม้ขนาดหน้าตัดประมาณ $2 \times 4 - 6$ นิ้ว วางรับกับคานที่อยู่ด้านล่างไปขึ้นมารับแฉง โครงสร้างผนังเป็นช่วงๆ ตามแนวเสา ส่วนยอดของผนังจะอยู่ในระดับเหนือเต้าที่ยื่นออกมาจากเสา ใต้โครงเคร่าไม้ค้ำด้านบนเกาะเกี่ยวกับเต้าของเรือน วางให้ผนังมีลักษณะผายเอียงออกเล็กน้อย บริเวณมุมของเรือนในส่วนที่ผนังต่อกันก็จะใช้วิธีการบากเข้าเดือยคล้ายกับเดือยหางเหยี่ยว โดยที่จะติดผนังแบบด้านยาวหุ้มด้านกว้างของเรือน ผนังมีความสูงประมาณ 2.00 เมตร จากระดับพื้นภายใน

สำหรับการทำหน้าต่าง พบว่าไม่นิยมทำช่องหน้าต่างมาก ในเรือนหลังหนึ่งอาจมีเพียง 2 แห่ง คือ บริเวณกลางห้องโถงภายใน และบริเวณเหนือโถงๆ กับเตาไฟ ส่วนผนังที่กั้นห้องหรือพื้นที่ภายในเรือนเป็นผนังที่สร้างติดกับไม้โครงเคร่า ขนาดหน้าตัดประมาณ $2 \times 4-6$ นิ้ว ติดตั้งระหว่างช่วงเสาตามแนวผนัง โดยที่จะติดตั้ง 3 แนวคือ ส่วนล่าง ส่วนกลาง และส่วนยอดของผนัง ผนังมีทั้งที่เป็นแป้นไม้และไม้ไผ่สาน แล้วนำมาติดกับโครงเคร่า (ภาพที่ 4-29 ฝาไม้ไผ่สาน) ในส่วนของผนังที่มียอดผนังสูงกว่า 2.00 เมตร โดยประมาณ อาจมีการทำเป็นแบบลูกกรง หรือบันไม้อัดเป็นช่องสวดคล้ายต่างๆ เพื่อระบายอากาศและเพื่อความสวยงาม

สำหรับการทำช่องประตู จะมีการเว้นใส่ช่องโครงเคร่าและวงกบประตู และติดตั้งประตูกรอบแป้นไม้แบบบานเปิด ลักษณะนี้มักพบในประตูที่กั้นระหว่างพื้นที่ระเบียงหน้าและห้องโถงภายในเรือน ขนาดของช่องประตูกว้างประมาณ 0.70-0.90 เมตร สูงประมาณ 1.80-2.10 เมตร เหนือประตูอาจมีช่องซี่กรงไม้ที่มีทั้งแกะสลักตกแต่ง และซี่กรงไม้เพื่อเป็นช่องระบายอากาศและเพื่อความสวยงาม และที่เป็นประตูแบบเว้นเป็นช่องของผนังในเฉยๆ แล้วติดฝาเข้ามาแทนที่นั้น ลักษณะนี้มักพบในประตูที่กั้นระหว่างห้องโถงภายในเรือนและห้องนอนของเรือน ขนาดกว้างประมาณ 0.60-0.80 เมตร ด้านบนมีคานไม้ค้ำอยู่ระดับสูงประมาณ 1.80 เมตร สำหรับหน้าต่างเป็นช่องที่มีขนาดความกว้างประมาณ 0.30-0.60

เมตร และสูงประมาณ 0.50-0.80 เมตร อยู่ตรงกลางความสูงของผนัง ลักษณะมีทั้งแบบที่ไม่มีบานหน้าต่างเป็นช่องโถงเฉยๆ ที่เกิดจากการเว้นแป้นไม้ให้เกิดเป็นช่อง หรือที่ติดแป้นไม้แบบเว้นเป็นช่อง ช่องละประมาณ 0.10 เมตร จำนวน ประมาณ 4-6 ช่อง หรือแบบที่มีลักษณะเป็นหน้าต่างแบบบานเปิดคู่ขนาดเล็กๆ ก็จะมีการตั้งโครงเคร่าหน้าต่างกับแผงผนังนั้น แล้วจึงติดวงกบเพื่อยึดบานหน้าต่าง หรือใช้โครงเคร่านั้นติดตั้งบานหน้าต่างเลยโดยไม่มียวงกบ

ส่วนหลังคา เป็นส่วนที่อยู่บนสุดของเรือน ทำหน้าที่ปกคลุมพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ของเรือน เพื่อป้องกัน แดด ลม ฝน และสภาวะภูมิอากาศที่ไม่พึงประสงค์ สัดส่วนของหลังคามีขนาดที่ค่อนข้างใหญ่ สะท้อนให้เห็นลักษณะของพื้นที่ใช้สอยของเรือนที่มักเป็นพื้นเอนกประสงค์ขนาดใหญ่ มีความยืดหยุ่นในการใช้งานสูง โครงสร้างหลักของหลังคาส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง มีเพียงโครงสร้างรองในบางส่วนเท่านั้นที่ใช้เป็นไม้ไผ่ คือ ระบายรับกระเบื้องมุงหลังคา และกลอน วัสดุมุงส่วนใหญ่เป็นกระเบื้องดินเผา ขนาดกว้างประมาณ 0.10 เมตร ยาวประมาณ 0.15 - 0.17 เมตร หนาประมาณ 5 มิลลิเมตร และกระเบื้องซีเมนต์ ขนาดกว้าง-ยาว ประมาณ 0.20 - 0.25 x 0.20 เมตร หนาประมาณ 10 - 20 มิลลิเมตร

รูปทรงของหลังคา เป็นหลังคาแบบจั่วบันหย้า คือมีหลังคาลาดคลุมทั้งสี่ด้าน และในส่วนบนเปิดเป็นจั่วขนาดเล็ก ด้านหน้าและด้านหลังตามความยาวของหลังคา ชายคาลาดคลุมลงมาค่อนข้างต่ำ และมักจะมีหลังคาคลุมในส่วนของพาไล โดยมากทางด้านหัวนอนของเรือนที่เป็นหลังคาที่ลดระดับต่ำกว่าหลังคาหลักประมาณ 0.50 -0.70 เมตร โครงสร้างของหลังคาหลักจะมีเสาดั้งขนาด 3-4 x 4-6 นิ้ว จากตงปิงยึดสลักเดียวผ่านข้อหวงขึ้นไปรับอกไก่ ที่มีหน้าตัดวงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 -4 นิ้ว ที่วิ่งยาวตลอดความยาวของสันหลังคา หัวเสาด้านสกัดจะถูกวางยึดด้วยข้อขนาด 3 - 6 x 3 - 6 นิ้ว โดยวิธีบากปลายเสาให้เป็นเดือยหัวเสา แล้ววางทับสวมด้วยข้อตามด้านสกัด ส่วนด้านยาวก็จะมีไม้แป้นปลาย

ภาพที่ 4-30 ทรงหลังคาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ
แคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 4-31 โครงสร้างหลังคา

ภาพที่ 4-32 รางโค้งบริเวณที่มุงหลังคา
ชนกัน

ภาพที่ 4-33 มุขขยายและการวางรางน้ำ

ภาพที่ 4-34 หลังคาพาไล (ปะ)

เสานาด $2 - 4 \times 4-6$ นิ้ว วางสวมเคียวหัวเสามากับหลังซ้ออีกทีหนึ่ง มีจันทัน $2 - 3 \times 6$ นิ้ว วางตามนอนอยู่บนแนวเสา ส่วนยอดของจันทันจะมากับดักก้นอยู่ต่ำกว่าระดับอกไก่ลงมา จันทันยึดกับเสาดังด้วยวิธีเจาะรูทะลุเสียบยึดเข้าด้วยกันด้วยสลักหมุดไม้ ความยาวของจันทันจะถึงแค่ที่ระดับหัวเสา แม่จะวางบนจันทันอีกทีหนึ่งในตำแหน่งบริเวณหัวเสาและกึ่งกลางจันทัน หรือแบ่งเป็นสามช่วงของความยาวจันทัน ระยะห่างกันประมาณ $0.70 - 1.50$ เมตร ขึ้นอยู่กับระยะห่างของจันทันและขนาดของไม้แป้ แล้วจึงวางกลอนที่เป็นแผ่นไม้หนาประมาณ 1 นิ้ว กว้างประมาณ 3 นิ้ว วางตามนอนตอนบนตั้งแต่ออกไก่ตามแนวหลังคาลงมาบนแป้อีกทีหนึ่ง ไปสุดที่แป้ปลายเต้าบริเวณชายคาเรือน เสาทุกต้นที่อยู่ในตำแหน่งรับชายคาก็จะติดตั้งเด้าไม้ขนาดหน้าตัดประมาณ $2-2.5 \times 2-2.5$ นิ้ว เสียบทะลุกลางเสา ระดับต่ำจากปลายเสาลงมาประมาณ 0.50 เมตร ขึ้นออกไปเป็นชายคาเรียบแป้ปลายเต้า เป็นระยะประมาณ 0.80 เมตร ระยะห่างของกลอนอยู่ประมาณ 0.30-0.50 เมตร กลอนวางรับระดับคาเลย ในกรณีหลังคามุงคาหรือวางรับไม้ระแนงที่ทำจากไม้จริงหรือไม้ไผ่ ขนาด $1/2-1 \times 1/2 - 1$ นิ้ว วางระยะห่างประมาณ 0.125 - 0.175 เมตร วางรับวัสดุ

สำหรับในส่วนของมุขหลังคา ที่ต่อขยายออกทางด้านหน้าหรือด้านข้าง ก็จะอาศัยโครงสร้างของซ้อและแป้หัวเสาของหลังคาหลัก ในการที่จะติดตั้ง หรือ ตักดา ขึ้นไปรับหลังคามุขเหล่านี้ก็อีกทีหนึ่ง โดยที่หากเป็นมุขหลังคาที่ต่อขยายออกทางด้านหน้าของหลังคาหลักเพื่อคลุมในส่วนระเบียงด้านหน้า ก็จะใช้ซ้อของเรือนในการติดตั้งขึ้นไปรับยกไถ่หลังคามุขนี้ เพื่อไม่ให้มีเสาขึ้นมาเกะกะในส่วนเขตพื้นที่ระเบียงใต้หลังคานี้ ทำนองเดียวกันมุขหลังคาที่ต่อขยายออกทางด้านข้างของเรือน ซึ่งส่วนมากจะเป็นหลังคาที่ต่อเพื่อคลุมโถงภายในเรือนบริเวณครัว และแม่เตาไฟ ก็ติดตั้งหรือตักดาบนแป้หัวเสาของหลังคาหลัก ขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคาของส่วนนี้อีกทีหนึ่ง จากการสำรวจพบว่าเรือนไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนาก็การใช้ซ้อคัต หรือซ้อ 2 ชั้นที่ยันกันด้วยไม้ตักดา สำหรับรับโครงสร้างของหลังคา และไม้ไผ่เกิดเสาโผล่ขึ้นมาเกะกะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนน้อยกว่าเรือนไทลื้อที่เชียงคำหรือในส่วนอื่นๆ ของเมืองไทย ทั้งนี้มีสาเหตุจากการใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างของไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนาค่อนข้างจะใช้ไม้ที่มีขนาดใหญ่ สามารถรับน้ำหนักได้มากจึงไม่จำเป็นต้องทำซ้อคัตเพื่อเพิ่มความสามารถในการรับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาในส่วนนี้

ในส่วนตะเข้รางของหลังคา เป็นส่วนที่มีการหักมุมอันเกิดจากมุขหลังคาหรือมุขหลังคาที่ต่อเชื่อมกับหลังคาหลักส่วนใหญ่ จะไม่ใช้วิธีแยกดินหลังคาและไถรางน้ำเข้าไป แต่จะใช้วิธีการติดตั้งโครงสร้างรับกลอนและระแนงที่ค่อยๆ ปรับให้โค้งเชื่อมต่อกันแล้วจึงวางกระเบื้องมุงหลังคาเป็นผืนเดียวต่อกันเลย (ภาพที่ 4-32 รางโค้งบริเวณที่หลังคาชนกัน) ทำให้ไม่จำเป็นต้องไถรางน้ำในบริเวณนี้

สำหรับการติดตั้งรางน้ำ มักจะพบในส่วนของหลังคามุขที่เพิ่มต่อออกมาอีกกว่าหนึ่งมุข จะมีส่วนของชายคาด้านข้างของมุขที่เชื่อมติด

กันที่จำเป็นต้องมีรางน้ำเพื่อไม่ให้ฝ้าฝนไหลลงสู่ภายในเรือน การติดตั้งรางน้ำจะวางโครงสร้างรับรางน้ำไว้บนโครงสร้างข้อหรือแป้วเสา แล้วจึงวางรางน้ำที่ทำจากท่อนไม้ชุดเป็นรางวางเอียงเล็กน้อย เพื่อให้ฝ้าฝนไหลออกจากตัวบ้าน (ภาพที่ 4-33 มุขขยายและการวางรางน้ำ)

ส่วนของหน้าจั่วเรือน ในเรือนบางหลังไม่มีการทำหน้าจั่วก็จะปล่อยให้เป็นช่องโล่งๆ ในส่วนของเรือนที่ทำหน้าจั่ว จะใช้ไม้แผ่นขนาดหน้าตัดโดยประมาณ $1/2 \times 4-6$ นิ้ว อาจฉลุตลอดลายหรือไม่ฉลุ มีทั้งติดตั้งแบบตีชิดตามตั้งและตีซ้อนเกล็ดตามนอน หรือตีเว้นร่องในลักษณะรัศมีดวงอาทิตย์ ซึ่งไมที่ไ้ทำหน้าจั่วนี้ทั้งหมด จะถูกยึดติดกับจันทันบริเวณหน้าจั่ว แล้วจึงมีไม้ค้ำมาตีปิดเป็นกรอบสามเหลี่ยมด้านหน้าโดยรอบ

โครงสร้างหลังคาคลุมในส่วนของพาไล (ปะ) ส่วนใหญ่อยู่บริเวณบันไดทางขึ้น และบริเวณห้องนอนหลักของเรือน จะคลุมอยู่ในส่วนของด้านล่างของผนัง บางส่วนของระเบียงบนเรือน และพื้นที่บางส่วนของใต้ถุนเรือน (ภาพที่ 4-34 หลังคาพาไลหรือปะ) อาจทำเป็นผืนอยู่ด้านเดียวหรือทำคลุมรอบมากกว่าหนึ่งด้านของตัวเรือน

โครงสร้างส่วนหนึ่งของ “ปะ” เป็นส่วนของคานรับพื้นที่ยื่นเลยออกมาแล้วมีแนวเสารับ ในส่วนล่างของหลังคา และในส่วนบนจะมีการทำคานไม้ยึดกับค้ำยันที่ตั้งอยู่ระหว่างคานรับพื้นที่ยื่นเลยออกมาและค้ำที่ยื่นออกมาจากเสา วางระยะต่ำกว่าระดับข้อลงมาประมาณ 0.50 เมตร ใช้เป็นที่วางกลอนของหลังคาส่วนนี้ และอาจมีการเสริมแปรับแนวกลอนระหว่างคานตัวบนและตัวล่าง โดยวิธีใช้ไม้ค้ำมาตั้งอยู่กึ่งกลางคานรับพื้นที่ยื่นปลายอีกข้างหนึ่งไปยังหัวเสาพาไล และใช้ไม้ค้ำซึ่งมีทั้งแบบเป็นไม้ท่อนกลมหรือแบบมีหน้าตัด 2×4 นิ้ว โดยประมาณ และวางกลอนให้ยื่นเลยจากแนวเสาออกไปเล็กน้อยหรือเป็นชายคายาวประมาณ 0.30 เมตร และจะติดหรือไม้ติดเชิงชายหรือตะพานหนูไว้บนปลายกลอนนั้นเลยโดยไม่มีเด้ารับ บนหลังกลอนก็จะติดระแนง แล้วจึงมุงวัสดุมุงที่เหมือนกับหลังคาหลัก

สิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะของโครงสร้างเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา

1. อาคารเป็นเรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้ในสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ราบระหว่างหุบเขา และในเขตที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ป้องกันสัตว์ร้ายในยามค่ำคืน และน้ำป่าไหลหลาก ยามฝนตกชุกสามารถใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ต่างๆ

2. ขนาดพื้นที่ขนาดของสัดส่วนและองค์ประกอบอาคารมีขนาดใหญ่ มีความมั่นคงแข็งแรง สอดคล้องกับวิถีชีวิต

3. ไม่นิยมใช้ตะปูเหล็กเป็นส่วนประกอบในการสร้างเรือน เพราะเรือนตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความชื้นสูง ตะปูจะเป็นสนิมและผุกร่อนอันจะสร้างความเสียหายให้กับเรือนได้

4. โครงสร้างหลัก

- สามารถสร้างด้วยการประกอบกันสามารถตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ด้วยการเกาะ เกาะ ค้ำยัน ซึ่งกันและกัน
  - มีขนาดและคุณสมบัติ ที่ให้ความแข็งแรง ต้องการการบำรุงรักษาน้อย อายุการใช้งานยาวนาน
5. อาคารตั้งบนฐานตอม่อหิน ป้องกันความเสียหายจากความชื้นและแมลง ที่จะมาทำลายโครงสร้างเรือน
6. ไขว้สตุที่หาได้ในท้องถิ่น เรือนสามารถถอดประกอบได้ สามารถช่วยกันสร้างในหมู่เครือญาติและชุมชนได้ สามารถสร้างเสร็จได้อย่างรวดเร็ว
7. ระดับของเรือนมีเพียง 2 ระดับคือ ระดับพื้นในเรือนในส่วนที่มีหลังคาคลุม และระดับนอกชาน
8. คาน 2 แนวตัดกัน เสียบทะลุกลางเสา ต่างระดับกัน เป็นประโยชน์ในขั้นตอนการก่อสร้างและเสริมความแข็งแรงให้กับเรือน
- คานระดับบน
- ใ้รับโครงสร้างของพื้นเรือน
- คานในระดับล่าง
- ใ้รับเปลี่ยนระดับพื้นเรือน และระดับนอกชาน
  - เสริมโครงสร้างรับพื้นช่วยคานระดับบนในการรับน้ำหนัก พื้น
  - เสริมโครงสร้างในส่วนของเดาไฟ ที่แยกวัสดุ และระดับจากพื้นเรือน
9. คานที่เสียบยื่นเลยออกจากตัวเสา มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน
- วางแผนผังด้านข้าง
  - เสริมเป็นที่วางของด้านข้างของเรือน ใ้แขวนสิ่งของ เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ
  - ใ้เสริมเพื่อขยายขนาดด้านข้างพื้นที่ของเรือน
10. ดงปิง ใ้รับเสาดังโครงสร้างหลังคาและบันได แบ่งพื้นที่ใ้สอยป้องกันการรบกวนจากการสั่นสะเทือน
11. ผืนมุ้งตั้งตรงและเอียงเพื่อเพิ่มเป็นพื้นที่วางของ เก็บของ การติดตั้งส่วนใหญ่เป็นการใ้ไม้แป้นติดตามตั้ง ระบายน้ำฝนที่พัดสาด ใ้ไ้ขังขึ้นทำลายเนื้อไม้ หากชำรุดก็สามารถซ่อมแซมโดยไม่รบกวนในส่วนอื่นๆ
12. ผืนมุ้งนอกลักษณะเป็นแผง สามารถ สร้าง ถอด ประกอบ เปลี่ยนแปลง ซ่อมแซม ได้โดยสะดวก
13. การวางแผนและการเลือกใ้รูปทรงของเรือนคำนึงถึงทิศทางแดด ลม ฝน ที่จะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ โครงสร้างและอายุการใช้งานของเรือน
14. สร้างโครงสร้างรับหลังคาใ้ใ้รบกวนพื้นที่ใ้สอยภายในเรือน เช่น สดจำนวนเสาที่มาจากด้านล่าง ใ้องค์ประกอบ ชื่อ ดูกตา และแป ช่วยรับโครงสร้างใ้ใ้มีโครงสร้างที่เกาะพื้นที่ใ้สอยภายในเรือน
15. การใ้ไม้ตะเข้รางในระหว่างรอยต่อของหลังคา ใ้ลักษณะ

ของการวางแผนวงลอนและระแนงเป็นวงโค้ง วางกระเบื้องมุงหลังคาใน
ระนาบที่ต่างกันให้ต่อเนื่องกัน เป็นการลดการรั่วรันทน้ำที่มีขนาดใหญ่และ
มีความลาดเอียงมาก อันเป็นการป้องกันปัญหาหากมีเศษใบไม้อุดตัน อัน
จะทำให้หน้าฝนเอ่อท่วมเข้ามาในเรือนได้

4.2.2 ลักษณะรูปแบบของโครงสร้างเรือนพื้นดินไถลื้อ ใน อ. เชียงคำ จ.พะเยา

เป็นเรือนโครงสร้างไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง รับน้ำหนักและ
กระจายน้ำหนักด้วยระบบเสาและคาน โครงสร้างหลักส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อ
แข็ง ส่วนโครงสร้างรอง และส่วนประกอบอื่นๆ ของเรือน ไซเป็นไม้เนื้อ
แข็งปานกลางหรือไม้ไผ่บ้าง วิธีประกอบโครงสร้างเรือนส่วนใหญ่ทำด้วย
การ เจาะ บาก สับ ทำเป็นเตี๊ยม สลัก และหมุด แล้วทำการประกอบด้วย
วิธีสอด สวม ประคบ ผูก มัด มีการใช้การตอกตะปูเห็นในส่วนประกอบ
รองบางส่วน ซึ่งส่วนประกอบของเรือนแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนใต้ถุน
ส่วนบนเรือน และส่วนหลังคา มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

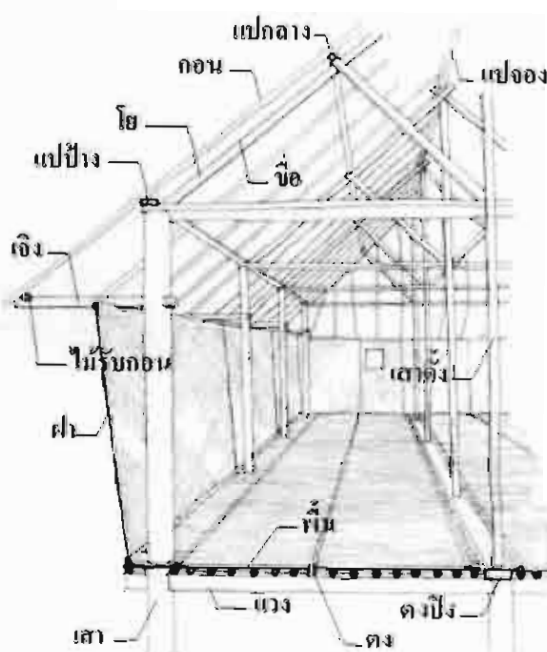
ส่วนใต้ถุนเรือน ประกอบด้วย ฐานเรือนหรือดอม่อ เสาเรือน
พื้นใต้ถุนเรือน และบันได

ฐานเรือน เป็นส่วนที่รองรับน้ำหนักทั้งหมดของตัวเรือน ไซ
ลักษณะของการขุดหลุมปักเสาตามระยะ โดย
จะขุดหลุมลึกประมาณ 1-2 เมตร แล้วปรับและ
อัดฐานหลุมให้แน่นได้ระดับ จากนั้นตั้งเสาเรือน
หรือเสาตอม่อที่บาก เจาะ แต่งแล้ว อาจปักเสา
ขึ้นเลยหรือรองดินเสาด้วยระ คือ แผ่นไม้หนา
คล้ายๆ เขียง ที่มีหน้าตัดใหญ่กว่าหน้าตัดเสา
ขนาดประมาณ 0.35-0.40 เมตร หนาประมาณ
5-10 เซนติเมตร เมื่อวางเสาดตามตำแหน่งแล้ว
จึงสวมวงหรือคาน อันเป็นโครงสร้างรับพื้น
แล้วสวมซื่อและอะเส อันเป็นโครงสร้างในส่วน
บนเข้ากับเสา พร้อมทั้งติดตั้งปรับระดับระยะเสา
ให้ได้ระยะที่ต้องการ แล้วจึงค่อยๆ ถมดินและ
อัดดินที่หลุมเสาทกต้นจนแน่น (ภาพที่ 4-35
การวางเสาฐานเรือน)

เสา เป็นเสาไม้ ซึ่งเป็นส่วนของโครง
สร้างหลักของเรือนที่รับน้ำหนักส่วนต่างๆ
ทั้งหมดของเรือน รวมทั้งจากแรงลม ฝน หรือ
พายุ แล้วจึงถ่ายน้ำหนักตามแนวตั้งลงสู่ส่วน
ฐานอีกทีหนึ่ง ไม้ที่ใช้ทำเสาส่วนใหญ่เป็นไม้
เนื้อแข็งที่สามารถหาในบริเวณท้องถิ่น ลักษณะเสาที่พบ มีทั้งใช้แบบเสา
หน้าตัดกลมทั้งหมด หน้าตัดสี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งหมด หรือผสมกัน การตั้ง
เสาของบ้านจะเริ่มติดตั้ง 2 เสา คู่ตรงข้ามกันบริเวณกลางบ้านในส่วน

ภาพที่ 4-35 การวางเสาฐานเรือน

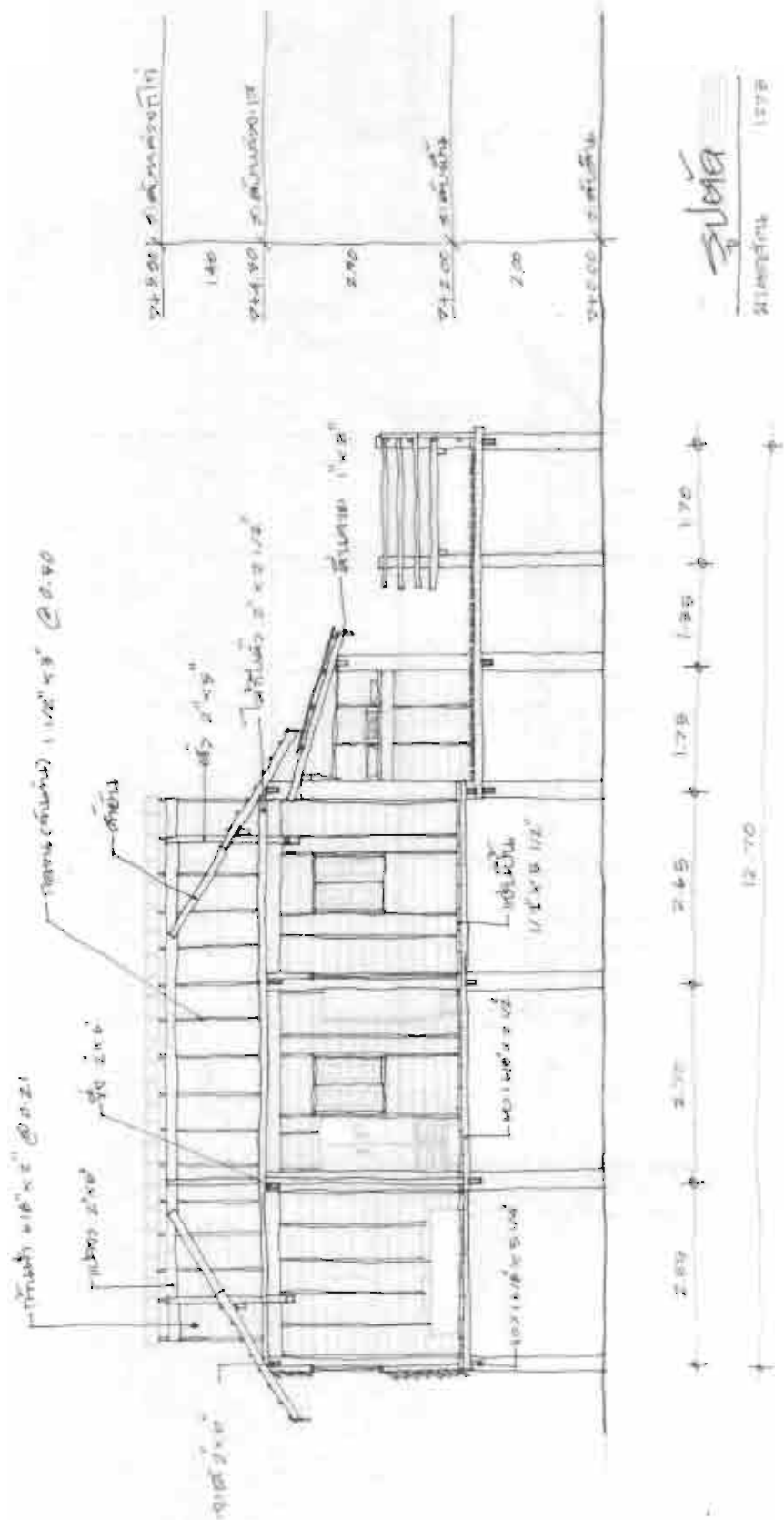

ภาพที่ 4-35.1 ส่วนประกอบโครงสร้าง
เรือนพื้นดินไถลื้อ อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-35 4 จุดตัดตามแนว เรือนต้นน้ำเพื่อ อ.รังสรรค์ ร.พ.เขต (แนวสอยเพชร มังคละ หมู่บ้านหนอง)

100

[illegible]

A photograph of a wooden staircase with a yellow metal railing, leading up to a building. The stairs are made of dark wood and appear to be outdoors. The railing is made of vertical yellow bars. The building at the top of the stairs has a light-colored wall and a dark roof. There are some plants and a white object (possibly a bag or container) on the left side of the stairs.

445

ภาพที่ 4-38 พื้นที่แม่เตาไฟ

ภาพที่ 4-39 พื้นเรือน

ภาพที่ 4-40 พื้นนอกชานต่อกับพื้นเรือน

ภาพที่ 4-41 ฝาเรือน

บันได บันไดขึ้นเรือนมีเพียงตำแหน่งเดียว ตำแหน่งบันไดจะสัมพันธ์กับทางเข้าหน้าบ้านและลานบ้าน บันไดมีขนาดประมาณ 1.00-1.20 ม. ทำจากไม้ทั้งหมด ส่วนประกอบของบันไดประกอบด้วย ชานพักบันได แม่บันได ชันบันได หรือลูกนอนบันได ไม้มีลูกตั้ง อาจมีหรือไม่ มีราวจับบันได ชานพักบันไดเป็นแท่นที่วางรับด้านล่างบันได มีความยาวมากกว่าความกว้างของบันไดเรือนเล็กน้อย และมีความกว้างตั้งแต่ประมาณ 0.75-1.20 ม. สูงประมาณ 0.10-0.20 ม. เป็นแท่นไม้ที่ประกอบด้วยไม้คานรองด้านล่างวางทับด้วยแป้นไม้เพื่อวางรับบันไดอีกทีหนึ่ง ด้านล่างอาจมีการรองด้วยก้อนหิน วางไว้บริเวณมุมทั้ง 4 ของชานพักบันได และมีทั้งที่ก่อเป็นแท่นด้วยอิฐ แล้วฉาบด้วยปูนฉาบโดยรอบทั้งหมด บริเวณจุดรับแม่บันได มีทั้งที่ติดผูกไม้บันแม่บันไดไว้ หรือเจาะชานพักเพื่อยึดแม่บันไดไม่ให้ลื่นไถลออกไป ส่วนตัวบันไดที่ประกอบด้วยแม่บันไดและรักบันไดเป็นไม้เนื้อแข็ง ชันบันไดมักมีจำนวนชันเป็นเลขคี่ ตั้งแต่ 5, 7, 9 และ 11 ชัน ขนาดหน้าตัดประมาณ 1 1/2 - 2 นิ้ว แม่บันไดเป็นไม้มีขนาดหน้าตัดราว 2 x 6-8 นิ้ว วิธีการประกอบแม่บันไดกับชันบันได ใช้วิธีเข้าเดือยที่แม่บันได ที่ชันบันไดบนสุดและล่างสุด หรือชันที่ 2 จากด้านบนสุดและล่างสุดแล้วเสียบสลักยึดระหว่างเดือยที่ชันบันไดกับแม่บันไดอีกทีหนึ่ง บันไดในเรือนบางหลังมีการทำบานประตูลูกกรงไม้ไว้บริเวณกึ่งกลางบันไดหรือตอนบนของบันไดใกล้กับระดับพื้นบนเรือน ใช้สลักไม้หรือเชือกผูกหากต้องการปิดบานประตู (ภาพที่ 4-37 บันไดขึ้นเรือน)

ส่วนบนเรือน ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นเรือน และส่วนประกอบของผนังเรือน

โครงสร้างพื้นเรือน วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็ง มีเพียงบางส่วน เช่นในส่วนตง และไม้ปูพื้นเรือนที่อาจใช้ไม้ไผ่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ไม้ที่ใช้ก่อสร้างในส่วนนี้ทั้งหมดของเรือนจะเป็นไม้แปรรูป ได้แก่ คานไม้ มักมีหน้าตัดขนาด 2 x 5-6 นิ้ว และตงไม้มักมีหน้าตัดขนาด 2 x 4 นิ้ว คานจะวางสอดกลางเสา และตงก็จะวางตามตั้งลงบนคานอีกทีหนึ่ง คานของส่วนที่รับพื้นเรือนจะมีแนวเดียวระดับเดียว แต่มีบางหลังมีคานวางติดกัน 2 แนว วางซ้อนกัน 2 ระดับ แต่ต่างจากจากเรือนพื้นดินไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา ตรงที่คาน 2 ระดับวางทับกัน ไม่ได้มีระยะเว้นห่างกันเหมือนเรือนที่สิบสองปันนา การวางแนวคานส่วนใหญ่จะวางตามแนวขวางเรือน วางรับตงที่วางตามแนวยาวของเรือน พื้นที่ยาวอยู่บนตงจึงวางตามแนวขวางเรือน จะมีการยื่นหัวคานและแนวเสาออกไปเล็กน้อย ไม่เท่าเรือนไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา คือประมาณ 0.20 เมตร การเปลี่ยนระดับคานก็จะลดระดับของคานรับพื้นชานลงไปประมาณ 0.20-0.30 เมตร โดยอาจวางคานตามแนวคานของเรือนหรือขวางกับแนวคานของเรือนก็ได้ และส่วนใหญ่ไม่มีโครงสร้างพิเศษที่ใช้รับพื้นที่ของแม่เตาไฟเหมือนกับเรือนพื้นดินไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา (ภาพที่ 4-38 พื้นที่แม่เตาไฟ) การวางระยะของตงมักขึ้นอยู่กับขนาดหน้าตัดของตง และไม้ปูพื้นอยู่ที่ระยะระหว่าง 0.30-0.50 เมตร ขนาดของไม้ปูพื้นอยู่ที่ประมาณ 1/2-1 x 6 นิ้ว เป็นต้น (ภาพที่

4-39 พื้นเรือน

ทั้งนี้พบว่าเรือนพื้นดินไถลื้อที่ อ. เชียงคำ มีจำนวนน้อยที่ยังคงมีการใช้คงแบบเรือนพื้นดินไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา สันนิษฐานว่าเป็นเพราะขนาดสัดส่วนของเรือนพื้นดินไถลื้อที่ อ. เชียงคำ ค่อนข้างจะเล็กกว่าและหลังคาที่เล็กกว่า จึงมักจะตั้งตั้งไว้บนซื่อ ไม่วางตั้งแต่พื้นบริเวณตงปิงขึ้นไป เหมือนกับเรือนไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา

ในส่วนนอกชาน เป็นบริเวณที่ถูกแดดถูกฝน และเป็นพื้นที่ซักล้างระดับจะต่ำกว่าระดับพื้นเรือน โดยที่ตงและพื้นจะวางอยู่กับแนวคานอีกระดับหนึ่งที่ต่ำลงมาจากระดับคานรับพื้นเรือน หากระดับของพื้นเรือนและพื้นชานห่างกันมากกว่าระยะความลึกของคานรับพื้นเรือน คานในส่วนของพื้นชานก็จะสามารถยึดติดกับเสาโดยจะเสียบทะลุกลางเสา มีทั้งแนวขวางและขนานกับแนวคานรับพื้น ถ้าหากระยะพื้นเรือนกับพื้นชานห่างกันไม่มากเกินไปกว่าความลึกของคานรับพื้น คานในส่วนพื้นชานก็จะยึดติดกับเสาโดยบากเสาด้านข้างที่ขวางกับคานรับพื้นเรือน ส่วนพื้นชานเป็นส่วนที่ชำรุดผุพังเร็ว การปูพื้นบริเวณชานจะใช้ลักษณะการแบบตีเว้นร่องใช้แป้นไม้จริงที่มีขนาดใหญ่กว่าที่ปูภายในเรือนเล็กน้อย ขนาดประมาณ 1-1 1/2 x 3 - 6 นิ้ว (ภาพที่ 4-40 พื้นนอกชานต่อกับพื้นเรือน)

ส่วนผนังเรือน วัสดุที่ใช้ในการทำฝาเรือนมีทั้งที่เป็นไม้แป้น และไม้ไผ่ โดยส่วนใหญ่จะติดแบบตั้งตรงหุ้มอยู่ภายนอกของเสาเรือน สำหรับเรือนที่ใช้ไม้แป้นทำฝาเรือนส่วนมากจะเป็นการตีซ้อนเกล็ดตามแนวนอน (ภาพที่ 4-41 ฝาเรือน) บริเวณที่ชนกันที่มุมของเรือนก็จะใช้ไม้แผ่นปิดทับเป็นแนวตามตั้งไว้ การติดตั้งด้วยฝาไม้แป้นนี้ก็จะติดติดกับโครงเคร่าไม้เนื้อ

ภาพที่ 4-42 ฝาไม้ในศาลา

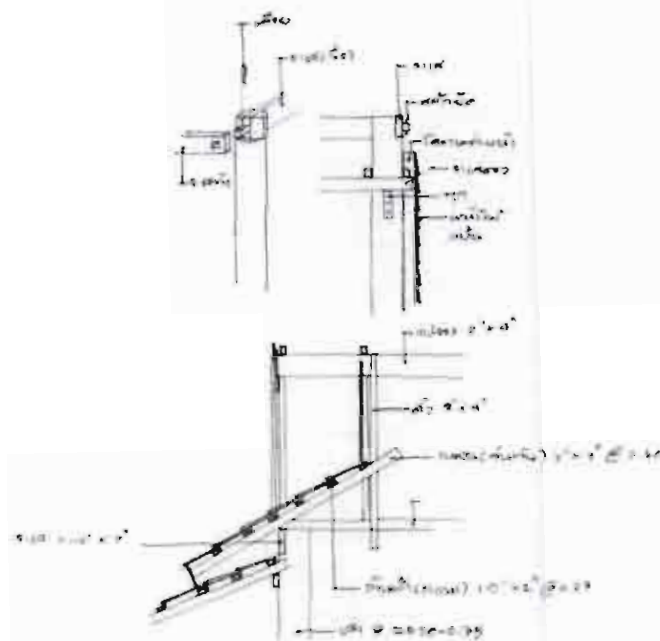
ภาพที่ 4-43 ทรงหลังคาเรือนไทลื้อ อ. เชียงคำ

ภาพที่ 4-44 ส่วนโครงสร้างรางน้ำ

ภาพที่ 4-45 โครงสร้างหลังคา

ภาพที่ 4-45 1 แบบขยายโครงสร้างหลังคาเรือนพื้นดินไถลื้อ อ. เชียงคำ

ภาพที่ 4-46 หลังคาฟ้าใส

ภาพที่ 4-47 เสาทองหมารับหลังคาฟ้าใส

จริงที่จะทำเป็นกรอบยึดติดกับโครงเคร่าพื้น และข้อหรือแปของเรือน โดยจะใช้โครงเคร่าติดตามตั้งเว้นระยะประมาณ 0.50 - 1.00 เมตร ขึ้นอยู่กับขนาดของไม้เคร่าและไม้ฝา และยังมีในเรือนบางหลังที่ทำผนังเป็นแผงตีตามตั้งแล้วนำมาวางอย่างทางแคว้นสิบสองปันนา คือเป็นแบบโครงแผงมีไม้กรอบบน กลาง และล่าง ด้านละแผง ขอบบนและขอบล่างจะเป็นไม้ที่มีหน้าตัดประมาณ 1-1 1/2 x 5-6 นิ้ว จะถูกบากเป็นแนวตามยาวทั้งกรอบบนและกรอบล่าง เพื่อประกบกับไม้แป้นฝาตามตั้งหัวท้าย แล้วจึงตีไม้หัวยึดปิดอีกทีหนึ่ง และตีไม้ขนาด 1 1/2 x 3 นิ้ว ปิดแนวยาวตรงกลางตลอดความยาวของแผงผนัง การติดตั้งสามารถติดตั้งได้ทั้งแบบตั้งตรงและเอียงออก ซึ่งส่วนมากจะเป็นแบบตั้งตรง สำหรับเรือนที่ใช้ไม้ไม่ทำฝาก็จะเป็นลักษณะของฝาไม้ไม่สาน จะติดกับโครงเคร่าเหมือนกันแต่ระยะโครงเคร่าจะไม่ถี่เหมือนติดไม้แป้นตีซ้อนเกล็ด จะตั้งโครงเคร่าห่างกว่าอาจจะตั้งตามแนวเสา หรือระยะครึ่งช่วงเสา (ภาพที่ 4-42 ฝาไม้ไม่สาน) หรือระยะของโครงเคร่าที่ตั้งขึ้นมาสำหรับใส่ช่องบานประตูหน้าต่าง การเจาะช่องหน้าต่างจะเจาะมากกว่าเรือนไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา จะเจาะหน้าต่างทุกช่วงเสา ช่วงละ 1-2 ชุดหน้าต่าง หน้าต่างเป็นลักษณะบานเปิดคู่ ช่องละประมาณ 1.00 เมตร สัดส่วนของผนังค่อนข้างสูงคือจะตีไปจนถึงระดับใต้ข้อหรือแป ระยะประมาณ 2.40 - 3.00 เมตร การติดตั้งประตูก็จะติดตั้งกับโครงเคร่า มีทั้งที่ใช้เป็นบานเปิดคู่และบานเปิดเดี่ยว โดยประตูจะใช้ทองละ 1-2 บาน ตามขนาดของห้อง และช่องประตูกว้างประมาณ 0.75 - 0.90 เมตร

ส่วนหลังคา เป็นส่วนที่อยู่บนสุดของเรือน ทำหน้าที่ปกคลุมพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ของเรือน เพื่อป้องกัน แดด ลม ฝน และสภาวะภูมิอากาศที่ไม่พึงประสงค์ ลักษณะรูปทรงของหลังคาค่อนข้างแตกต่างจากเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา คือจะเป็นลักษณะหลังคาจั่วมีปีกนกมากกว่าเป็นหลังคาลาดชัน มีควมชันปานกลางและมักจะเป็นหลังคาจั่วแฝดอย่างเรือนกาแลมากกว่า (ภาพที่ 4-43 ทรงหลังคาเรือนไทลื้อเชียงคำ) สัดส่วนของหลังคามีขนาดไม่ใหญ่เหมือนเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา หลังคาคลุมแต่พื้นที่แยกกัน และส่วนที่ติดกันก็จะเชื่อมด้วยรางน้ำ แต่ก่อนทำจากท่อนไม้แล้วขุดเป็นราง ปัจจุบันส่วนใหญ่ทำเป็นแบบใช้เซียงซาบหรือจีนตัน โดยใช้เหล็กตะขอเกี่ยวห้อยรางน้ำสังกะสีเป็นระยะๆ (ภาพที่ 4-44 ส่วนโครงสร้างรางน้ำ)

โครงสร้างหลักของหลังคาทำจากไม้เนื้อแข็งอัน ได้แก่ ไม้แป้น แป้ง แปงละ จีนตันหรือโย ตัง ออกโก เต้าหรือเจิง โครงสร้างรองในบางส่วนเท่านั้นที่ใช้เป็นไม้ไม่ คือ ระแนงรับกระเบื้องมุงหลังคา และกลอนวัสดุมุง หากมุงด้วยตับหญ้าคา แป้นเกล็ด หรือกระเบื้องดินเผา จะมี

ส่วนผนังเรือน วัสดุที่ใช้ในการทำฝาเรือนมีทั้งที่เป็นไม้แป้น และลักษณะของโครงสร้างคล้ายๆ กับของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา และการตั้งดั้งมักไม่ใช่เป็นเสาตั้งที่ตั้งจากตงปิงขึ้นมา จะเป็นการวางตั้งลงบนข้อที่พาดขวางอยู่กับเสาเรือน และหากมุงด้วยวัสดุอื่น เช่น

หลังคาสังกะสี หรือหลังคากระเบื้องลอนต่างๆ ระบบโครงสร้างของจันทัน และแปก็เปลี่ยนไปเป็นระบบแบบอาคารไม้แบบทั่วไป คือ ตั้ง ติดตั้งชื้ออะเส บริเวณหัวเสาโดยรอบ ตั้งตั้งบนชื้อขึ้นไปรับอกไก่ และวางจันทันทับบนอกไก่ พาดลงมาที่อะเส ความยาวของจันทันสุดท้ายระยะชายคาของหลังคา ระยะจันทันห่างกันประมาณ 0.80 - 1.20 เมตร และวางรับแป ซึ่งแปก็จะวางตั้งแต่ระยะสันหลังคาลงมาจนถึงปลายล่างสุดของจันทัน ระยะแปขึ้นอยู่กับวัสดุ เช่น วัสดุสังกะสี ระยะแปหรือระยะแอ่ง ก็จะเป็น 0.85 - 1.20 เมตร เป็นต้น (ภาพที่ 4-45 โครงสร้างหลังคา) และมักมีการเพิ่มความแข็งแรงในส่วนโครงสร้างหลังคา โดยการตีไม้ค้ำตั้งหรือไม้ที่ติดประคบอยู่ัดแนวตั้งตลอดความยาวของหลังคา และไม่เป็นยั้งหรือไม้ที่ยึดทะแยงค้ำระหว่างโครงจั่วทั้ง 2 ด้านของหลังคา

การประดับที่บริเวณหน้าจั่วของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ อ.เชียงคำ มักจะเป็นลักษณะที่ปิดทึบทั้งหมด หากเป็นหลังคามุงหญ้าคาจะใช้ตักมาเรียงติดทั้งหมด และหากเป็นหลังคาชนิดอื่น จะใช้ไม้แป้นมาติดทางนอนทั้งหมดของกรอบหน้าจั่ว และในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่เชียงคำ พบว่ายังคงนิยมทำหลังคาพาไลที่สอดอยู่ใต้หลังคาหลักของเรือน (ภาพที่ 4-46 หลังคาพาไล) แต่จะลดระดับการซ้อนน้อยกว่าเรือนไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา คือจะลดเท่ากับความหนาของหลังคาเท่านั้น ทำให้ไม่เกิดช่องว่างระหว่างหลังคาหลักและหลังคาพาไลที่ซ้อนอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในตำแหน่งที่คลุมส่วนเดินและชาน และเป็นหลังคาที่สอดเชื่อมหลังคาหลักแผดทั้งสองเขาด้วยกัน มักอยู่ด้านหน้าของเรือนคลุมบันไดทางขึ้นหลัก มีเสาหลังหมาดังจากระดับพื้นดินไปรับ (ภาพที่ 4-47 เสาหลังหมารับหลังคาพาไล) อาจจะคลุมต่อออกมาด้านเดียวของตัวบ้านหรือคลุมต่อกัน 2 ด้าน ในลักษณะหักมุมก็มี วัสดุจะมุงเหมือนหลังคาหลักและองค์ประกอบทางโครงสร้างประกอบด้วย เสารับพาไล ยึดกันตลอดแนวด้วยอะเสไม้ ขนาด 2 x 6 นิ้ว วางรับส่วนล่างของจันทัน และในส่วนบนของจันทันก็จะพาดกับคานไม้ขนาด 2 x 4-6 นิ้ว ที่อยู่ลดระดับจากใต้ชื้อหรืออะเสของหลังคาหลัก ราว 0.30 - 0.40 เมตร ระยะจันทันห่างกันประมาณ 0.80 - 1.20 เมตร และจันทันวางรับแปหรือระยะแอ่งสำหรับใช้เกาะวัสดุอีกทีหนึ่ง

สิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะของโครงสร้างเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ในอำเภอเชียงคำ

1. อาคารเป็นเรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้ในสภาพแวดล้อมที่เป็นที่ราบระหว่างหุบเขา และในเขตที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ป้องกันสัตว์ร้ายในยามค่ำคืน และนำป่าไผ่หลากหลาย ยามฝนตกชุกใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ต่างๆ
2. ขนาดพื้นที่และขนาดของสัดส่วน และองค์ประกอบอาคารมีขนาดพอดี มีความมั่นคงแข็งแรง สอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. ไม่นิยมใช้ตะปูเหล็กเป็นส่วนประกอบในการสร้างเรือน เพราะเรือนตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความชื้นสูง ตะปูจะเป็นสนิมและผุกร่อน

อันจะสร้างความเสียหายให้กับเรือนได้

4. โครงสร้างหลัก

- สามารถสร้างด้วยการประกอบกันสามารถตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคงด้วยเกาะ เกี้ยว ค้ำยัน ซึ่งกันและกัน
- มีขนาดและคุณสมบัติ ที่ให้ความแข็งแรง ต้องการการบำรุงรักษาน้อย อายุการใช้งานยาวนาน

5. อาคารตั้งฝังเสาลงไปใต้ดิน เป็นการเพิ่มความแข็งแรงให้อาคารสามารถรับแรงลม และกระแสน้ำยามน้ำหลากได้ดี

6. ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

7. ระดับของเรือนมีเพียง 2 ระดับคือ ระดับพื้นในเรือนในส่วนที่มีหลังคาคลุม และระดับนอกชาน

8. กานที่เสียบยื่นเลยออกจากตัวเสา มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน

- วางแผงผนังด้านข้าง
- เสริมเป็นที่วางของด้านข้างของเรือน ใช้แขวนสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ

9. ผนังส่วนใหญ่ตั้งตรง และสูงขึ้น มีช่องหน้าต่างมากขึ้น ทำให้รับลมและแสงธรรมชาติเข้าไปในตัวเรือนได้มากขึ้น ผนังบางส่วนยังเพิ่มความแข็งแรงให้กับเรือน

10. สร้างโครงสร้างรับหลังคา ไม่ให้รับกวนพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน เช่น ลดจำนวนเสาที่มาจากด้านล่าง ใช้องค์ประกอบ ช่อค้ำ ตักดา และแป ช่วยรับโครงสร้างไม่ให้มีโครงสร้างเกะกะพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

**ตารางที่ 4-1 การเปรียบเทียบลักษณะทางโครงสร้างของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ
ที่แคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน
กับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย**

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ.เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
ส่วนใต้ถุนเรือน - ฐานเรือน	- เสาเรือนตั้งอยู่บน ตอม่อหินระดับผิวดิน	- ป้องกันความชื้นจาก ดิน และแมลงเข้ามา ทำลายเนื้อไม้ - วัสดุหาได้ในท้องถิ่น	- เสาเรือนฝังปักลงในดิน ลึก 1-2 ม. อาจมีฐาน แระรองดินเสาทันกันหลุม	- เป็นลักษณะทั่วไปของ เรือนพื้นถิ่นยกใต้ถุนทาง ภาคเหนือของไทย - ลักษณะภูมิอากาศที่มี ความชื้นน้อยกว่าทาง สิบสองปันนา
- เสาเรือน	- สัดส่วนค่อนข้างใหญ่ - ระยะเสาไม่ห่าง มีเสา จำนวนมาก	- นิยมประกอบพิธีกรรม ต่างๆ บนเรือน ชุมชน ค่อนข้างมีอายุ จำนวนผู้ มาร่วมพิธีค่อนข้างมาก - พื้นที่ส่วนใหญ่บนเรือน มีความยืดหยุ่นในการใช้ งาน - วัสดุที่ยังสามารถหาได้ ง่ายในท้องถิ่น	- สัดส่วนเล็กกว่า ดูพอดี กับการรับน้ำหนัก - ระยะเสาห่างกว่า จำนวนเสาน้อยกว่า	- พื้นที่มีความเป็น สัดส่วนมากกว่า และมี ความเฉพาะตัวมากกว่า - สามารถประกอบ พิธีกรรมต่างๆ ที่ช่วง เรือนได้
- พื้นใต้ถุนเรือน	- พื้นถมดินอัดแน่น ทำ คันโดยรอบ	- ก่อสร้างง่าย ใช้งานได้ ดี และสอดคล้องกับวิถี ชีวิต	- พื้นถมดินอัดแน่น ทำ คันโดยรอบ	- ก่อสร้างง่าย ใช้งานได้ ดี และสอดคล้องกับวิถี ชีวิต
- บันไดเรือน	- บันไดไม้ มีชันหัก ด้านล่าง กว้างประมาณ 1-2 ม. - สัดส่วนของโครงสร้าง ค่อนข้างใหญ่ - การประกอบใช้วิธีการ เข้าไม้ทั้งหมด	- มีคนขึ้นมาใช้งานบน เรือนมาก รวมทั้งมีการ ขนข้าวเปลือกขึ้นมาไว้ บนเรือน ทำให้ต้องทำ บันไดให้มีขนาดตามการ ใช้งานและต้องแข็งแรง หากบันไดหักหรือชำรุด เสียหายถือว่าเป็นสิ่ง อัปมงคล	- บันไดไม้ มีชันหัก ด้านล่าง กว้างประมาณ 1-1.5 ม. - สัดส่วนของโครงสร้าง เล็กกว่า ดูพอดีกับการใช้ งาน - การประกอบใช้วิธีการ เข้าไม้ทั้งหมด	- บันไดหลักของบ้านไม่ จำเป็นต้องมีการขน ข้าวเปลือกมาเก็บไว้บน เรือน เพราะเรือนส่วน ใหญ่มักมีหลองข้าวแยก ไว้สำหรับเก็บข้าวเปลือก อยู่แล้ว

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ.เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
ส่วนบนเรือน - โครงสร้างพื้นเรือนและพื้นนอกชาน	- มีคานไม้รับพื้นเรือน 2 ระดับ เสียบทะลุกลางเสาติดกันตามแนวขวางและตามยาว ของเรือนวางรับตงและแป้นพื้น - คานยื่นเลยออกนอกแนวเสาค่อนข้างมาก ประมาณ 1 ม.	- สาเหตุที่วางเสาเรือนบนต่อม่อหินระดับเหนือดิน ทำให้การทำคานสองชั้นขัดกัน จะช่วยในการพยุงโครงสร้างขณะกำลังก่อสร้าง ทั้งยังเป็นการรักษาแนวเสาของเรือนให้ได้ระยะเสมอกัน และเพิ่มความแข็งแรงให้กับโครงของเรือน - คานแนว ล่าง ใช้ในการเปลี่ยนระดับจากพื้นเรือน กับพื้นนอกชาน พื้นที่ในส่วนแม่เตาไฟบางส่วนยังใช้ตั้งไม้ค้ำยันคานตัวบน เพื่อเพิ่มระยะช่วงเสา และเพิ่มความแข็งแรงให้กับพื้นเรือน - ระยะคานที่ยื่นเลยพื้นแนวเสาออกมา เป็นการเผื่อหากหัวคานชำรุดผุพังเพราะเป็นส่วนที่อยู่ภายนอก ถูกแดด ฝน สามารถเพิ่มความแข็งแรงให้กับเรือนได้ และยังสามารถ ปรับใช้งานได้แก ใช้เป็นที่วางของ ห้อยเก็บของ เพิ่มพื้นที่บนเรือน ใช้เป็นโครงสร้างรับหลังคาพะไล (ปิะ) ของเรือน เป็นต้น	- มีทั้งคานแนวเดียวตามขวางเรือน รับตงและแป้นพื้นเรือนบางหลังมีคาน 2 แนวตามยาวและตามขวางของเรือน รับตงและแป้นพื้น โดยคาน 2 แนวไม่ได้มีการแบ่งระดับระหว่างคานห่างมากเท่าเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา - การวางคาน มีทั้งเจาะเสียบทะลุกลางเสา และบากเสาแล้วประกบคานแนบติดกับเสา ลักษณะเป็นคานคู่ ส่วนใหญ่หน้าตดจะเล็กกว่าคานรับพื้นที่สิบสอง ปันนา โดยเฉพาะแบบคู่ - การวางคานรับพื้นชานจะใช้คานอีกชุดหนึ่งมาติดตั้งในการลดระดับพื้นชาน ไม่ใช่เป็นแนวคานที่แล่นเป็นชุดเดียวกันกับคานแนวล่างของพื้นเรือน ในเรือน 12 ปันนา - คานยื่นเลยออกนอกแนวเสาออกมาประมาณ 0.2 ม.	- สัดส่วนของโครงสร้างส่วนใหญ่มีสัดส่วนเล็กกว่า ที่สิบสอง ปันนา แต่ยังคงสามารถรับน้ำหนักได้ตามสภาพการใช้งาน ทำให้ลดการใช้ไม้ขนาดใหญ่ซึ่งหายากกว่า - การทำคานสองชั้น วัตถุประสงค์หลักจะเป็นการรักษาแนวเสาเพื่อช่วยในระหว่างขั้นตอนการก่อสร้างมากกว่าเพิ่มความแข็งแรงให้กับโครงของเรือนโดยรวม แต่ก็สามารถเพิ่มความแข็งแรงให้กับตัวเรือนได้บ้าง - มีความยืดหยุ่นมากในการต่อเพิ่มพื้นที่นอกชานเชื่อมในส่วนต่างๆ - ระยะคานที่ยื่นเลยพื้นแนวเสาออกมา เป็นการเผื่อหากหัวคานชำรุดผุพังเพราะเป็นส่วนที่อยู่ภายนอก ถูกแดด ฝน สามารถเพิ่มความแข็งแรงให้กับเรือนได้ และยังสามารถ ปรับใช้เป็นที่ยาวของ ห้อยเก็บได้

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ.เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
ส่วนบนเรือน - โครงสร้างพื้นเรือนและพื้นนอกชาน	- ในเรือนทั่วไปมักมีตงปิง เป็นโครงสร้างหลักในส่วนพื้นเรือน	- เรือนไทลื้อทั่วไปในสิบสอง ปันนานั้น จำเป็นต้องมีตงปิงเป็นโครงสร้างหลักในส่วนพื้น เพราะตงปิงจะช่วยในการรับเสาดั้งที่ตั้งขึ้นไปรับอากไก่อของหลังคาเรือนที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งชาวไทลื้อไม่นิยมตั้งเสาดั้งหลังคาหลักของเรือนไว้บนหลังชื่อ เหตุก็เพราะหลังคาที่มีขนาดใหญ่ทำให้ต้องรับน้ำหนักมาก และการที่เรือนวางจันทันไว้บนหัวเสา ตามแนวเสาชองเรือน และบากขัดกันอยู่ใต้อกไก่ การติดตั้งจันทันลักษณะนี้ ทำให้ต้องเบี่ยงแนวของเสาดั้งให้เอียงแนวเสาดั้งออกไปเล็กน้อย และไม่สามารถตั้งตั้งขึ้นมาจากระดับพื้นดินได้ เพราะเหตุที่จำเป็นต้องเบี่ยงหลบแนวจันทัน อีกทั้งหากตั้งอกไกขึ้นมาจากพื้นต้องใช้ไม้ที่มีขนาดใหญ่และยาวมาก หรือไม่ก็ต้องมีการต่อไม้ และการมีแนวคาน 2 แนว ตัดกันด้านล่างของพื้น ทำให้หากปักเสาดั้งลงไปก็จะไม่ตรงกับแนวคาน 2 แนวนั้นที่ตัดกันอยู่	- เรือนส่วนใหญ่ไม่มีตงปิง หรือไม่แป้น มีเพียงบางหลังที่ยังใช้ตงปิงเป็นโครงสร้างหลักในส่วนพื้นเรือนอยู่	- สัดส่วนของเรือนและหลังคาเรือนไม่ค่อยใหญ่ สามารถตั้งบนชื่อเรือนได้ หรืออาจมีการใช้ชื่อคัต เพิ่มความสามารถในการรับน้ำหนักของโครงสร้างส่วนหลังคาของเรือนโดยไม่มีเสามาเกาะพื้นที่ใช้สอยของเรือน รวมทั้งที่เหตุมาจากระบบเครื่องมุงหลังคาเปลี่ยนไป โดยเฉพาะในส่วนการติดตั้งจันทัน ที่ใช้ระบบวางบนตามดั่งบนหลังอกไก สามารถตั้งเสาดั้งตามแนวเสาชั้นไปรับอกไกโดยตรงได้เลย ไม่เหมือนกับในเรือนสิบสองปันนา ที่การติดตั้งจันทันเป็นการบากขัดกันอยู่ใต้อกไก ทำให้ต้องย้ายแนวเสาดั้งให้เอียงออกมาเล็กน้อย เพื่อที่จะตั้งตรงและชันไปรับอกไกได้โดยตรง

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ.เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
ส่วนบนเรือน - ฝาผนังเรือน ในส่วน กรอบนอกของเรือน	- ส่วนใหญ่ เป็นผืนผ้า ที่ ทำแยกไว้เป็นด้านๆ ลักษณะเป็นผ้าแป้นไม้ตี ตามตั้ง มีกรอบบน กรอบล่าง และไม่ยึด กลางตลอดความยาว ของผืนผ้า - ฝานั่งสูงไม่มาก เพราะมีผืนหลังคาที่คลุม ลงมาค่อนข้างต่ำ ผนัง ส่วนล่างวางบนหลังคาน หรือคง ส่วนบนคล้องกับ เด้า และผายเฉียงออก เล็กน้อย	- เอื้อต่อการสร้างแบบ ถอดประกอบ สามารถ สร้างแยกเป็นผืนๆ และ ยกขึ้นไปติดตั้งได้อย่าง รวดเร็ว - สะดวกต่อการ ซ่อมแซมบำรุงรักษา - การตั้งฝานั่งผาย ออกเป็นการเพิ่มพื้นที่ เป็นชั้นวางของภายใน เรือน บังคับทิศทางของ ลม อากาศหนาวเย็น ไม่ให้เข้ามาภายในเรือน และยังให้น้ำฝนหยดไหล ออกไปอย่างรวดเร็วไม่ ขังในเนื้อไม้ เป็นการ เพิ่มอายุการใช้งานของ ฝาเรือน	- ส่วนใหญ่เป็นผ้าตั้งตรง แบบตีเกล็ดตาม แนวนอน แป้นไม้ผาดัดติด กับโครงเคร่าไม้รอบๆ ตัวเรือน และมีในเรือน บางหลังเท่าที่ยังทำผืน เป็นแผงไม้ ผาดัดตามตั้ง เป็นแผงๆ มาประกอบ รอบๆ ตัวเรือน แต่ ส่วนมากที่ทำผ้านเป็นแผง นี้ก็มักจะเป็นแผงผ้าที่ทำ จากไม้ไผ่สานเสี้ยนเป็น ส่วนใหญ่ และตั้งเอียง ผายออกเล็กน้อยเหมือน ที่แคว้นสิบสอง ปันนา - ฝานั่งส่วนใหญ่ตั้งตรง และมีความสูงมากกว่า ฝาเรือนที่แคว้นสิบสอง ปันนา	- เป็นระบบผ้านั่งใน อาคารไม้ทั่วไป ขนาด ของแป้นไม้ผายมีขนาด เล็กและบางกว่า ติดตั้ง กับโครงเคร่าผ้า มีความ ประหยัดและแข็งแรง - ฝานั่งมีความสูง มากกว่า เพราะหลังคา ไม่คลุมลงมาต่ำมาก และ สามารถติดตั้งหน้าต่างที่ กว้างและสูงได้ เพื่อรับ แสงและลมเข้าสู่ภายใน เรือน
- ฝานั่งเรือน ในส่วนที่ กันพื้นที่ใช้สอยภายใน เรือน	- เป็นฝานั่งที่ใช้ระบบตี ติดกับโครงเคร่าที่ยึดติด กับแนวเสา โดยมากจะ เป็นการตีตามตั้งและมี ขนาดของแป้นไม้ผาย ค่อนข้างใหญ่ - เนื้อฝานั่งส่วนกัน ระหว่างพื้นที่ระเบียง หน้ากับห้องโถงภายใน เรือน มักมีการตกแต่ง โดยการฉลุให้เป็นช่อง ลวดลายต่างๆ	- ทำให้มีความแข็งแรง และเพิ่มความมิดชิด ระหว่างพื้นที่ใช้สอยส่วน พื้นที่ระเบียงหน้ากับ ภายในเรือน และในส่วน ช่องฉลุเหนือผืนนั่งเพื่อ ความสวยงามและระบาย อากาศภายในเรือน	- เป็นฝานั่งที่ใช้ระบบตี ติดกับโครงเคร่าที่ยึดติด กับแนวเสา - ในส่วนตอนบนของ ผืนนั่ง มักมีการตกแต่ง โดยการฉลุให้เป็นช่อง ลวดลายต่างๆ หรือแผง ไม้ลูกกรงหรือตาราง	- มีความแข็งแรง และใน ส่วนช่องฉลุเหนือผืนนั่ง เพื่อความสวยงามและ ระบายอากาศภายใน เรือน
- ประตู	- ประตู ในเรือน โดยทั่วไป มี 3 ประตูคือ ประตูหลัก ระหว่าง ระเบียงหน้าเข้าสู่ห้อง โถงภายในเรือน เป็น ประตูไม้บานเปิดเดี่ยว ที่ ค่อนข้างหนาแน่น วงกบ ประตูยึดติดกับโครงเคร่า ไม้ประตู โถงภายในเรือน	- ขนาดและสัดส่วนของ ประตูจะสัมพันธ์กับการ ใช้งาน - เป็นข้อสังเกตว่าประตู ในส่วนห้องนอนมักไม่ เป็นประตูที่มีดัดขัด แข็งแรง แต่มักเป็นเพียง ใช้ฝ้ามานมากันเฉยๆ อาจจะเพราะมี	- ประตูเรือน ส่วนใหญ่จะ มีในทุกส่วนของพื้นที่ใช้ งาน จะเป็นประตูไม้บาน เปิดเดี่ยว และอาจมี ประตูในส่วนห้องนอน ของเรือนบางหลังที่ใช้ เป็นคานไม้แขวนฝ้ามาน กันเท่านั้น	- พื้นที่มีลักษณะเฉพาะ มากกว่า และต้องการ ความเป็นส่วนตัว มากกว่า เช่น เรือนบาง หลังแยกห้องนอน ออกมา ไม่นอนรวมกัน เหมือนเรือนไทลื้อ ที่ แคว้นสิบสองปันนา

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ.เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
	บริเวณเดียวกับชานแดด ลักษณะเป็นประตูไม้ บานเปิดเดี่ยว ขนาดจะ เล็กกว่าประตูหลัก และ ประตูที่เชื่อมระหว่าง ห้องนอนกับโถงภายใน เรือน ประตูนี้มักจะไม่ทำ เป็นบานประตู แต่จะใช้ คานไม้ระหว่างเหนือช่อง ผนัง แขนงมาปิดกัน ไว้เฉยๆ	ประตูหลักที่แน่นอนอยู่ แล้ว และห้องนอนเป็น ส่วนที่ใช้นอนของคนใน บ้านหลายคน จึงไม่ จำเป็นต้องปิดกันอะไร มาก ใครอยากจะลุกตื่น หรือนอนอยู่เฉยๆ ก็จ ได้ไม่รบกวนกัน รวมทั้ง อาจจะเป็นเพราะคนไท ลื้อส่วนใหญ่มีความเชื่อ เกี่ยวกับผีเรือน และการ ผัดผี ซึ่งห้องนอนเป็นส ที่ไมอนุญาตผู้ที่ยืนอก วงศ์ตระกูลเข้าไปอยู่แล้ว เลยไม่จำเป็นต้องมีประตู ที่สามารถปิดกันได้อย่าง แน่นอน		และยังคงมีคติความเชื่อ เกี่ยวกับผีเรือนและการ ผัดผีอยู่เหมือนกับไทลื้อ ที่แคว้นสิบสองปันนา
- หน้าต่าง	- มีหน้าต่างน้อยและมี ขนาดเล็ก อาจจะมี ประมาณ 2-3 บาน โดยมากอยู่บริเวณห้อง โถงภายในเรือน ลักษณะ เป็นช่องที่เกิดจากการ เว้นช่องการตีแป้นฝา หรือเป็นบานหน้าต่าง มี โครงสร้างยึดติดกับผนัง ที่วางเอียงอยู่	- บานหน้าต่างส่วนใหญ่ ไม่ใช่มีเพื่อรับลมเข้ามาสู่ ภายในเรือน แต่ เพียงพอเพื่อการถ่ายเท อากาศ และรับแสงสว่าง ให้เข้ามาภายในเรือนให้ มองเห็นภายในและมอง ออกภายนอกได้บ้าง โดยเฉพาะหน้าต่าง บริเวณครัวจะเป็นที่ทั้ง เศษอาหารต่างๆ ออกไป ได้	- หน้าต่างมีจำนวนมาก และค่อนข้างมีขนาดใหญ่ ทุกพื้นที่ใช้สอยที่มีฝา ผนังกันมักมีบาน หน้าต่างอยู่	- ใช้ในการรับลม ถ่ายเท อากาศ รับแสงธรรมชาติ ให้ภายในเรือนมีความ เย็นสบายมากขึ้น

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ. เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
ส่วนหลังคา - วัสดุผนังหลังคา	- ที่พบส่วนใหญ่ เป็น กระเบื้องดินขอ กระเบื้องซีเมนต์ มีแป้นเกล็ดบ้างและดัดหน้าคา	- วัสดุผนังเป็นสิ่งกำหนด ลักษณะโครงสร้างในส่วนรองรับวัสดุผนัง เหล่านี้ พบว่าวัสดุผนังทั้งหลายในเรือนของไทย ลือแคว้นสิบสองปันนา มีขนาดเล็ก และใกล้เคียงกัน หรือเป็นวัสดุที่สามารถใช้โครงสร้างในการรองรับที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันได้ เริ่มจากกระเบื้องที่วางรับ วัสดุผนัง ถูกรับด้วยกลอน และกลอนถูกรองรับด้วยแป และแปถูกรองรับด้วยจันทันที่วางยันอยู่กับแปหัวเสาในระดับเดียวกับข้อเรือน วัสดุเหล่านี้นสามารถผลิตได้ภายในชุมชนเอง หรือชุมชนใกล้เคียง การขนย้ายไม่ไกลมาก เพราะถนนหนทางค่อนข้างลำบากการจัดหามาจากแหล่งไกลๆ หากมีขนาดใหญ่หรือไกลเกินไปก็จะเกิดการชำรุดเสียหายได้มาก แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเองค่อนข้างสูง และพยายามใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก	- ที่พบมีความหลากหลาย ได้แก่ ดัดหน้าคา ดินขอ แป้นเกล็ด กระเบื้องซีเมนต์ กระเบื้องลอนต่างๆ และสังกะสี เป็นต้น	- ในกรณีที่ใช้หลังคาสังกะสี หรือ หลังคากระเบื้องลอนต่างๆ ซึ่งพบค่อนข้างมาก แสดงให้เห็นถึงการยอมรับวัสดุที่ผลิตจากกระบวนการทางอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและประหยัดงบประมาณ ทำให้ระบบโครงสร้างของหลังคาแตกต่างไปจากในเรือนไทยลือที่แคว้นสิบสองปันนา เป็นลักษณะแบบเรือนไม้ทั่วไปในปัจจุบัน คือ กระเบื้องผนังหลังคาถูกรองรับด้วยแป ระบายตามแต่ขนาดของวัสดุผนัง ซึ่งส่วนมากค่อนข้างห่างราว 1 เมตร ถูกรองรับด้วยจันทัน ที่เป็นระบบจันทันหลักและจันทันพรางเป็นระยะ วางพาดอยู่ระหว่างอกไถกับอะเสของเรือน

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ.เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
- หลังคาหลัก	- เป็นทรงจั่วป็นหมา มักมีมุขหลังคามาด้านข้างเพื่อคลุมพื้นที่ครัวเรือน และด้านหน้าที่ทำเป็นมุขมาต่อเพิ่มเพื่อความสวยงามและคลุมพื้นที่ในส่วนของระเบียงหน้า - หลังคาคลุมตัวรอบทุกด้านชายคายื่นราว 0.8-1 ม. มุมหลังคาค่อนข้างชัน - โครงสร้างส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้อแข็งสัดส่วนค่อนข้างใหญ่ ให้ความรู้สึกแข็งแรงมาก - ระบบโครงสร้างของหลังคาเป็นแบบ มีระแนงที่มาวางรับวัสดุมุ่งถูกรับด้วยกลอน และกลอนถูกรองรับด้วย แป และแปถูกรองรับด้วยจันทัน ที่มีเฉพาะบริเวณแนวเสาของเรือน ซึ่งวางยันอยู่กับแปหัวเสาในระดับเดียวกับข้อเรือนบริเวณชายคามีแปปลายค้ำและมีค้ำยื่นออกจากเสาไปรับ	- เป็นลักษณะทรงหลังคาที่สามารถป้องกันสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างเต็มที่ - โครงสร้างขนาดใหญ่เอื้อต่อการเพิ่มเติมขยายในส่วนมุขต่างๆ เพราะสามารถตั้งโครงสร้างเพิ่มในส่วนของข้อและแปหัวเสาหลังคาหลักของเรือนได้เลย - โครงสร้างที่มีขนาดใหญ่แข็งแรงมากทำให้ต้องการการดูแลรักษา น้อย	- เป็นทรงจั่ว ที่วางยาวไปตามแนวเรือนและมีหลังคาปีกนกด้านสกัด โดยที่เริ่มจากมีจั่วหลักจั่วเดียวและขยายเพิ่มพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ เป็นหลังคาจั่วมาเพิ่มอีกและเชื่อมด้วยขานแดด หรือขานแล่น ในส่วนพื้นที่หลักของบ้านคือห้องนอนและห้องครัว มักทำเป็นหลังคาจั่ว 2 หลังคาวางคู่กัน มีขนาดใกล้เคียงกันทำให้มองดูเป็นจั่วแฝด และมักมีรางน้ำเชื่อมบริเวณที่ชายคาของจั่วทั้ง 2 มาบรรจบกันตลอดความยาวไปสู่นอกเรือน และมักจะไม่ทำเสาขึ้นมารับหลังคาในส่วนโถง แต่จะใช้ข้อหรือข้อค้ำ ช่วยในการตั้งคูกค้ำ ขึ้นไปรับโครงจั่วข้างหนึ่ง ทำให้พื้นที่ในส่วนนี้ค่อนข้างโล่งเพราะไม่มีเสามาเกาะเกาะ - มุมหลังคาไม่ชันมากสามารถรับแสงและลมได้มาก - ระบบโครงสร้างหลังคามีทั้งที่เป็นแบบเรือนพื้นดินไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนาที่ใช้ระบบข้อ แป หัวเสา แปบ้าง รับกลอนและวัสดุมุ่ง แต่จะเป็นแบบเรือนไม้ทั่วไปในปัจจุบันมากกว่า	- เป็นลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมคือต้องการเปิดรับลม เพื่อเพิ่มความเป็นสบายในตัวเรือน - เป็นระบบที่คล้ายๆ กับเรือนไม้ทางภาคเหนือของไทยมากกว่า เรือนพื้นดินไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา น่าจะเป็นการรับรูปแบบและปรับใช้วัสดุให้เหมาะสมตามสภาพแวดล้อม และสภาพสังคม เศรษฐกิจ

องค์ประกอบของ เรือน	แคว้นสิบสองปันนา		อ.เชียงคำ	
	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบ/ลักษณะ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
- หลังคาในส่วนพะไล (ปีะ)	- เป็นหลังคาที่คลุมต่ำลงมาบริเวณด้านข้างของห้องนอน ตามแนวยาวของเรือน และคลุมมาถึงบริเวณบันไดทางขึ้นเรือน อาจเป็นเป็นผืนยาวตรง หรือหักมุมไปคลุมพื้นที่บางส่วนของใต้ถุนเรือน เพื่อใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ต่างๆ - เป็นหลังคาที่คลุมสอดต่ำลงมาจากหลังคาหลักค่อนข้างชัด คือมีการลดระดับต่างกัน ราว 0.5 - 0.7 ม. ทำให้มีช่องระหว่างหลังคาหลักกับหลังคาพะไลค่อนข้างมาก พอสำหรับการระบายอากาศและเปิดมุมมองจากบนเรือนได้ และสามารถคลุมต่ำลงมากันแดดกันฝนให้กับพื้นที่ในส่วนใต้ถุนเรือนได้ - โครงสร้างเป็นระบบเดียวกับหลังคาหลัก แต่จะอาศัยคานรับพื้นแนวนึ่งในการตั้งโครงสร้างขึ้นไปค้ำรับน้ำหนักไว้ และเพิ่มเสาพะไลเพื่อรับปลายชายคาด้านล่างของหลังคา	- เป็นรูปแบบที่สนองต่อสภาพแวดล้อม ดินฟ้าอากาศ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในเรือน ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ที่แคว้นสิบสองปันนา	- เป็นหลังคาที่คลุมต่อมาจากหลังคาหลัก คลุมในส่วนของบันไดทางขึ้น มีเสาบบริเวณดินบันไดขึ้นไปรับ เรียกว่า เสาหลังหมา อย่างในเรือนทางภาคเหนือของไทย เป็นส่วนที่คลุมชานที่เชื่อมพื้นที่ต่างๆ ของเรือนให้ถึงกันได้โดยไม่ถูกแดดถูกฝน โดยมากจะเป็นหลังคาอยู่ด้านหน้าเรือนที่เชื่อมระหว่างหลังคาจั่วแฝด 2 จั่ว - หลังคาพะไลนี้ จะคลุมค่อนข้างชิดต่อเนื่องจากหลังคาหลักลงมาเลย ดูแล้วจะเป็นส่วนหนึ่งของหลังคาหลักมากกว่า มีความชันน้อย ยื่นออกมากันแดดกันฝน และเปิดให้ลมอากาศสามารถถ่ายเทได้สะดวก แต่ไม่สามารถกันในส่วนใต้ถุนเรือนได้มากนัก - โครงสร้างเป็นระบบเดียวกับหลังคาหลัก ในส่วนด้านบน จะใช้ระบบฝากจันทันกับจันทันของหลังคาหลักก็ได้หรือจะเสริมคานระหว่างเสาเพื่อรับจันทันในส่วนบนของหลังคาพะไลนี้ก็ได้	- เป็นรูปแบบที่สนองต่อสภาพแวดล้อม ดินฟ้าอากาศ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในเรือน เป็นรูปแบบที่ค่อนข้างแตกต่างกับเรือนทางภาคเหนือของไทย จึงนับได้ว่าเป็นลักษณะที่ยังคงสะท้อนรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อได้พอสมควร

4.2.3 ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดโครงสร้างของเรือนพื้นถิ่น ไทลื้อ

จากการเปรียบเทียบลักษณะทางโครงสร้างของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ
ทั้ง 2 แห่ง ทำให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นลักษณะร่วมกันที่เป็นสิ่งกำหนด
ลักษณะรูปแบบดังกล่าวของเรือนทั้ง 2 แห่งนี้ คือ

1. คติ ความเชื่อ ไทลื้อมีคติความเชื่อ แนวความคิด จากทั้ง
ทางพุทธศาสนา ไหฺรศาสนา จิตวิญญาณ ป่าเขา ฝั่บ้านฝั่เรือน
บรรพบุรุษที่ชาวไทลื้อนับถือ นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ
สามารถให้คุ่หากประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามครรลอง และให้โทษหากมี
การล่วงละเมิดหรือประพฤติปฏิบัติผิดเพี้ยนไปจากครรลอง สิ่งเหล่านี้
ปรากฏเป็นแบบแผน เป็นครรลองในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างสงบ
ร่มเย็น รวมทั้งสะท้อนออกมาในการสร้างบ้านปลูกเรือนของชาวไทลื้อ ไม่
ว่าจะเป็นกาหูกข่ายามต่าง ๆ หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ล้วน
เกี่ยวข้องกับ ฝั่ที่ บ้าน เรือนที่อยู่อาศัย

2. ลักษณะสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ บริเวณที่
ไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่มักมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างหุบเขา ฤดู
ฝน มีฝนตกชุก มีความชุ่มชื้น มีป่าไม้อันอุดม และลักษณะภูมิอากาศที่
หนาวเย็น สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของไทลื้อ ที่จะเลือกใช้ประโยชน์
จากสภาพแวดล้อม หรือการป้องกันสภาวะไม่พึงประสงค์หรือภัย
อันตรายต่าง ๆ ที่มาจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การมีป่าไม้อันอุดม
สมบูรณ์ เป็นแหล่งให้ต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ที่มี คุณสมบัติ ปริมาณ และขนาด
เหมาะกับการนำไปปรุงเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรือน สามารถสร้าง
เรือนรองรับการใช้ชีวิตของคนในครอบครัวอย่างสุขสบาย เรือนมีความ
แข็งแรง ทนทาน มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน

3. วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ไทลื้อมีวิถีชีวิตแบบ กลิกรรม การ
ประกอบงานฝั่มีดต่าง ๆ เป็นแบบหัตถกรรม หัตถศิลป์ ซึ่งลักษณะฝั่ที่
และโครงสร้างของเรือนแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้อง ส่งเสริมกิจกรรม
ในวิถีชีวิตเหล่านี้ การมีวิถีชีวิตแบบกลิกรรมอันได้แก่ การทำเรือกสวน
ไร่ นา สิ่งเหล่านี้ย่อมต้องอาศัยวงจรทางธรรมชาติ ลมฟ้า อากาศ การหมุน
เวียนของฤดูกาลต่าง ๆ ในรอบปี จะเป็นสิ่งที่กำหนดจังหวะของกิจกรรม
ต่าง ๆ ที่ต้องกระทำในวิถีชีวิตแบบกลิกรรม ก่อเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล
ซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ และเต็มอกเต็มใจ ในการสร้างเรือน ฝั่มีดในการ
ถาก สับ เจาะ เชาะ เลื่อย ในองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรือนย่อมสะท้อนให้
เห็นถึงความสามารถในทางหัตถกรรม หัตถศิลป์ รวมถึงการตกแต่ง
ประดับประดาในส่วนต่าง ๆ ของเรือน มักจะเป็นลวดลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นลวด
ลายตกแต่งหน้าจั่วเรือน การตกแต่งในส่วนโครงสร้าง ต่าง ๆ เป็นต้น

4. สังคมและชุมชน สิ่ง queเหมือนกันของไทลื้อทั้ง 2 แห่งนี้คือ เป็น
ชนกลุ่มน้อยในประเทศที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ย่อมทำให้ต้องมีการถ่าย

ทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และเป็นธรรมดาที่ในที่ที่มีแหล่งวัฒนธรรม เจริญกว่าย่อมถ่ายทอดสู่แหล่งวัฒนธรรมที่มีความเจริญน้อยกว่า ดังที่ปรากฏให้เห็นในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา ที่รับเอารูปแบบ และการใช้วัสดุบางอย่าง มาจากแหล่งวัฒนธรรมข้างเคียง แต่ก็นับว่ามี การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย เพราะรัฐบาลมีการส่งเสริมให้อนุรักษ์ ประกอบกับการติดต่อ สื่อสาร การขนส่ง จากชุมชนสู่ชุมชน หรือจาก เมืองสู่ชุมชนยังค่อนข้างลำบาก การพึ่งพาตนเองของไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนาจึงมีสูง ทำให้ยังคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ไว้ได้อย่างชัดเจน ต่างกับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ที่ อ. เชียงคำ ที่มีการรับและปรับเปลี่ยนรูปแบบ ผสมผสานกับกลุ่มวัฒนธรรมข้างเคียงในหลายๆ ส่วน แต่ก็ยังนับว่ายังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองได้พอสมควร

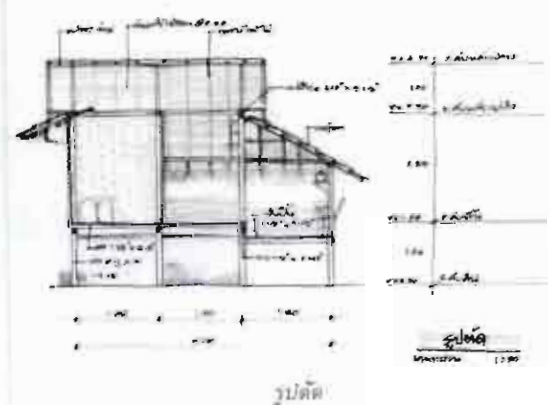
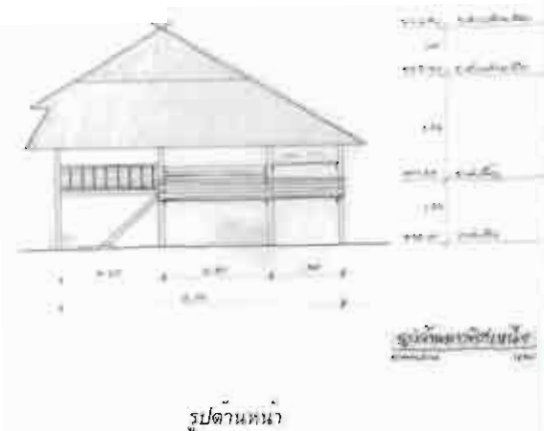
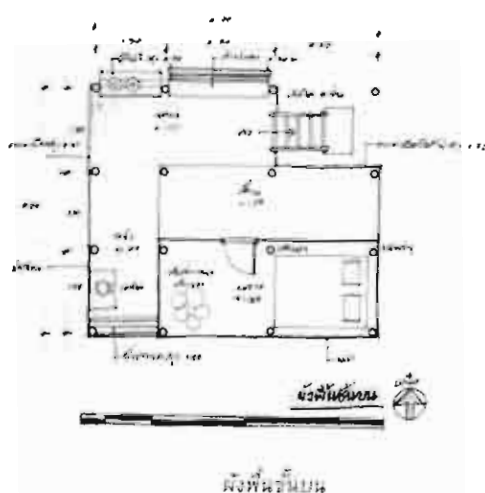
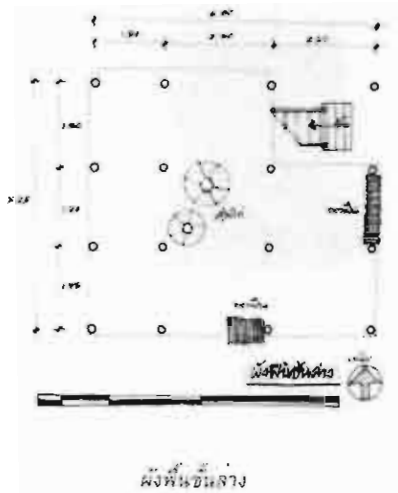
5. เทคนิค วิทยาการ เป็นการใช่วิทยาศาสตร์ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตพื้นถิ่น การสร้างเรือนจะอาศัยวิธี เครื่องไม้เครื่องมือ ที่มาจากการดำเนินชีวิตประจำวันตามปกติของวิถีเกษตรกร ใช้ ไม้ดี พรว้า ขวาน เลื่อย เป็นเครื่องมือในการก่อสร้าง ไม่ใช้ตะปูมาประกอบในส่วนประกอบหลัก เพราะเป็นสนิมและผุกร่อนก่อนไม้ ใช้ลักษณะของการ เจาะ บาก สับ ทำเป็นเดือย แล้วประกอบกันเข้าด้วยวิธี สอด สวม ประคบ ผูก มัด เพื่อที่จะรับน้ำหนักและแรงกระทำต่างๆ ทั้งแรงดัด แรงอัด แรงดึง แรงบิด ที่กระทำต่อส่วนต่างๆ ของตัวเรือนได้อย่างแข็งแรง มั่นคง รวมทั้งยังเป็นลักษณะของการพึ่งพาตนเอง ใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ปรับใช้และประยุกต์ให้เข้ากับเทคนิควิทยาการของตนได้อย่างเหมาะสม

4.3 พื้นที่ใช้สอยภายในเรือน

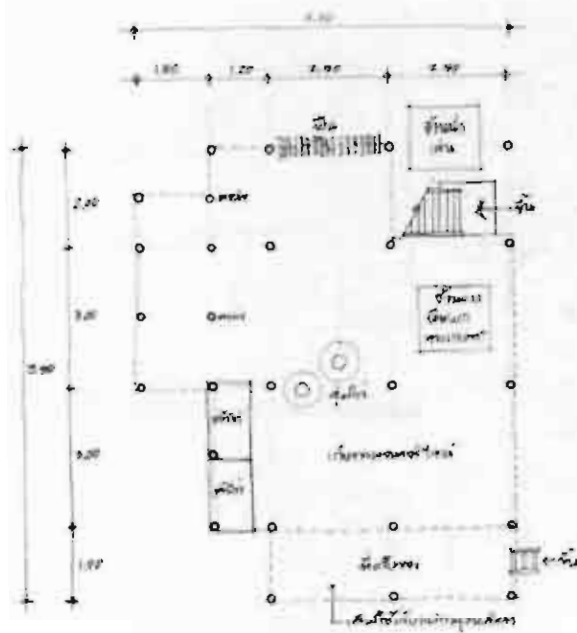
การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อจากพื้นที่ 2 ประเภทที่เลือกมาสำรวจส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายๆ กันคือ

อ. เชียงคำ	แคว้นสิบสองปันนา
1. ไต้ถุนเรือน	1. ไต้ถุนเรือน
2. บันได	2. บันได
3. ระเบียง (คอม สีก หรือเดิน)	3. ระเบียงหน้า
4. ชาน (ชานร่ม ชานแดด ชานดำ)	4. ชาน (ชานแดด ชานดำ)
5. ที่เก็บข้าว	5. ที่เก็บข้าว
6. ครัว	6. ครัว
7. ห้องนอน	7. ห้องนอน
	8. ห้องโถง

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา มีพื้นที่ห้องโถงเพิ่มเข้ามาเสมือนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ภายในเรือน และทำหน้าที่เชื่อมห้องนอนกับส่วนครัวไฟ การเข้าสู่ห้องนอนจะต้องผ่านห้องโถงก่อนเสมอ ไม่สามารถเข้าได้โดยตรงจากระเบียงหน้า ต่างจากเรือนพื้นถิ่นไทลื้อใน อ. เชียงคำ ซึ่งจะไม่มีห้องโถงทำให้สามารถเข้าห้องนอนได้โดยตรงจาก ระเบียงหรือเดิน

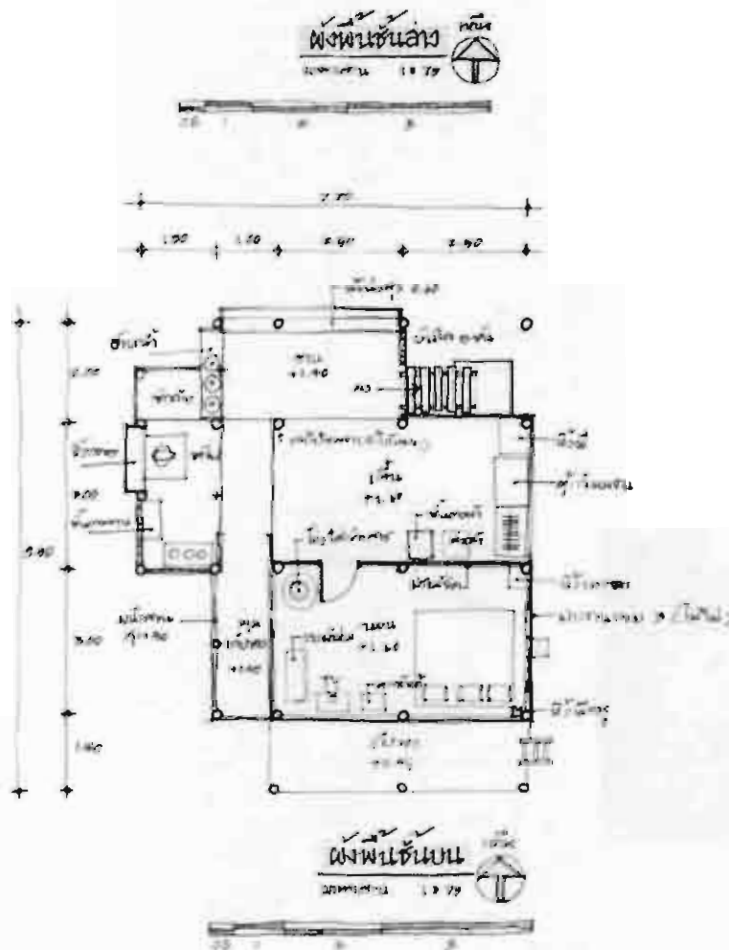

ภาพที่ 4-48.1 ตัวอย่างผังพื้นที่ (ประเภทเรือนเดี่ยว) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ อ.เวียงคำ จ.พะเยา (เรือนของนางตาฟ้าง บ้านหนอง)

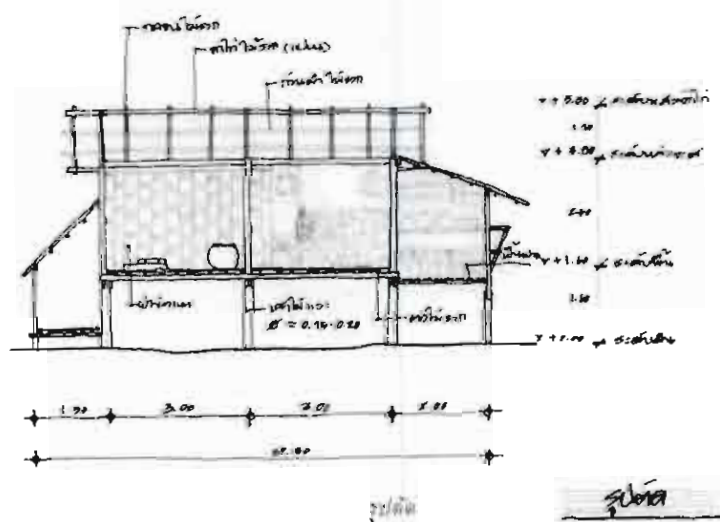
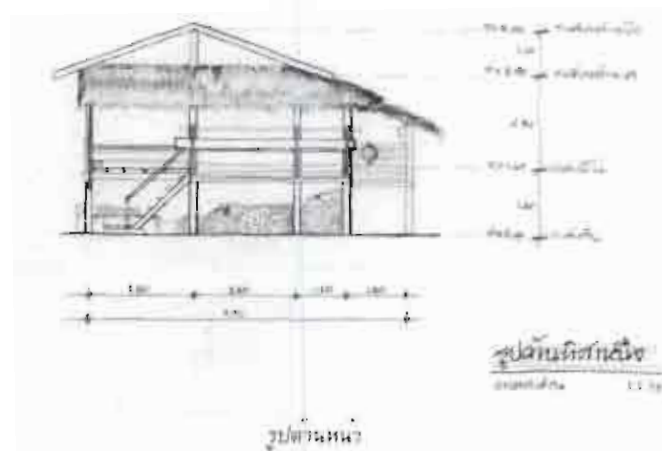
ภาพภายนอก

ผังพื้นที่

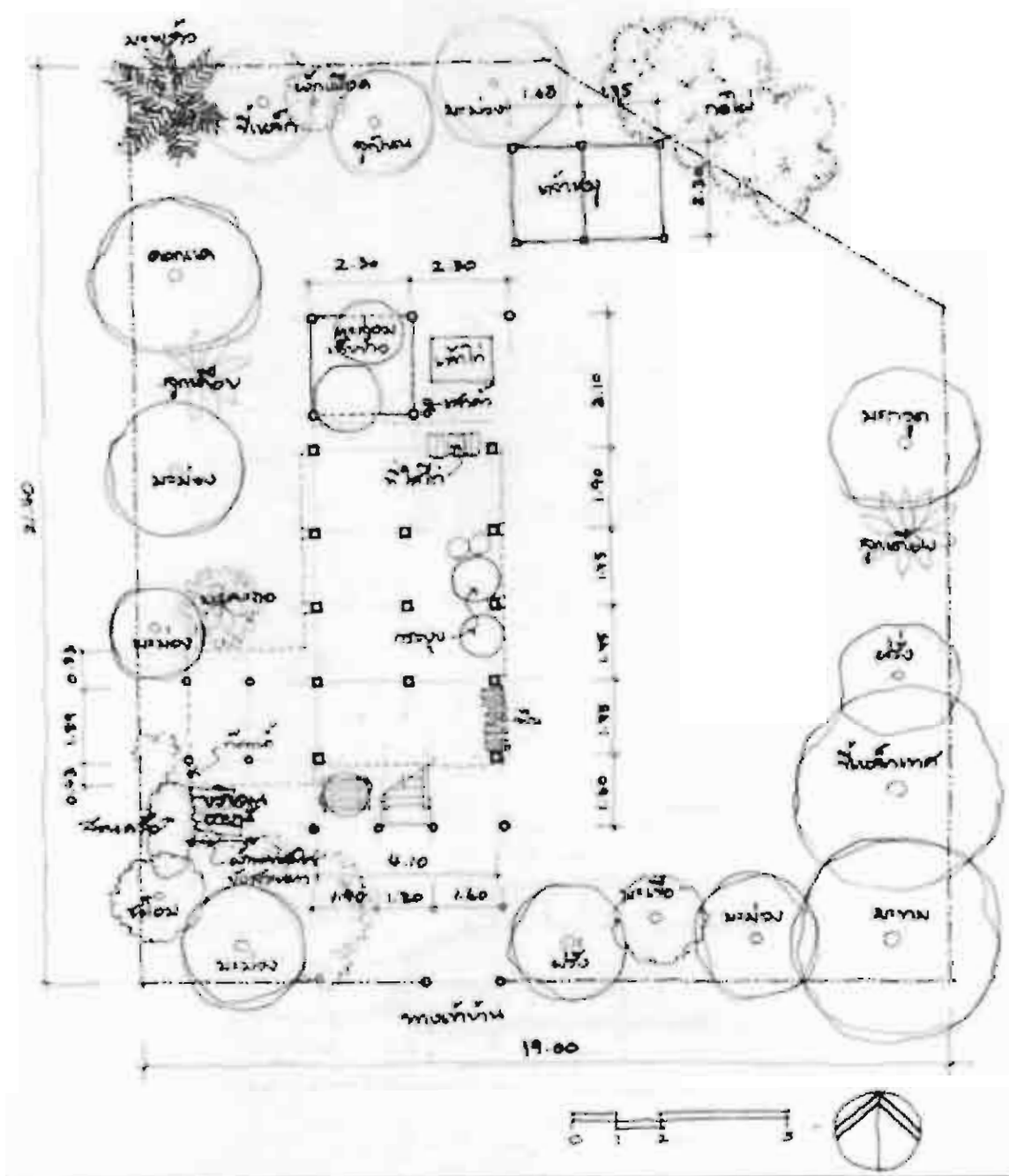

ชั้นบน

ภาพที่ 4-48 2.1 ตัวอย่างผังพื้นที่ และภาพถ่ายเรือน (ประเภทเรือนเดี่ยว) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นดินใต้ถุนที่
อ.เวียงคำ จ.พะเยา (เรือนของนายคุณ วงศ์ราษฎร์ หมู่บ้านเด่นสง่า)

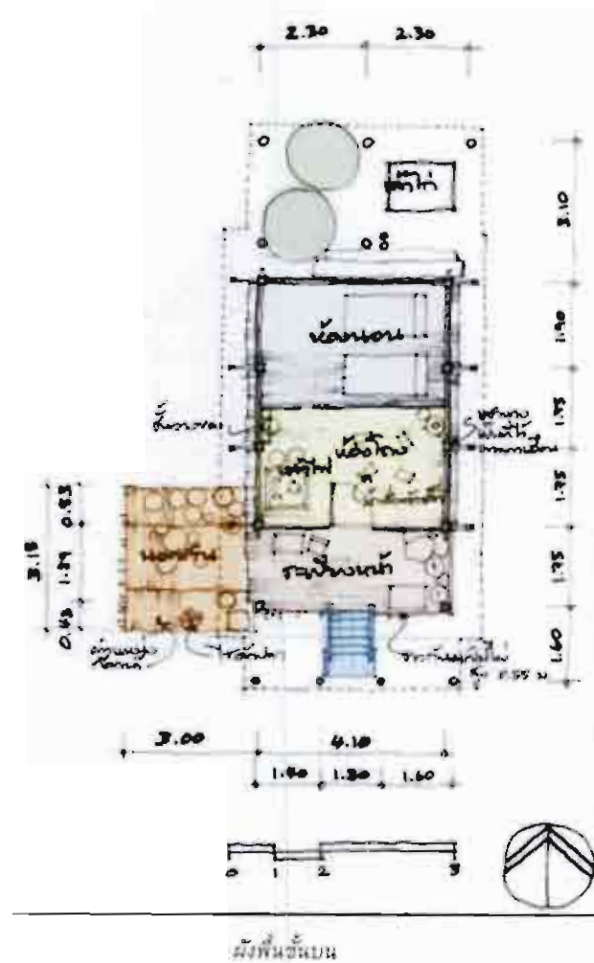

ภาพที่ 4-48.2 ตัวอย่างรูปตัดหน้า และรูปตัด (ประเภทเรือนเดี่ยว) ที่แสดงการใช้พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นดินใต้ถุนที่ ๒ เชียงคำ
ผ.พะเยา (เรือนชนวนชุมชน วงศ์ราษฎร์ หมู่บ้านหนอง)

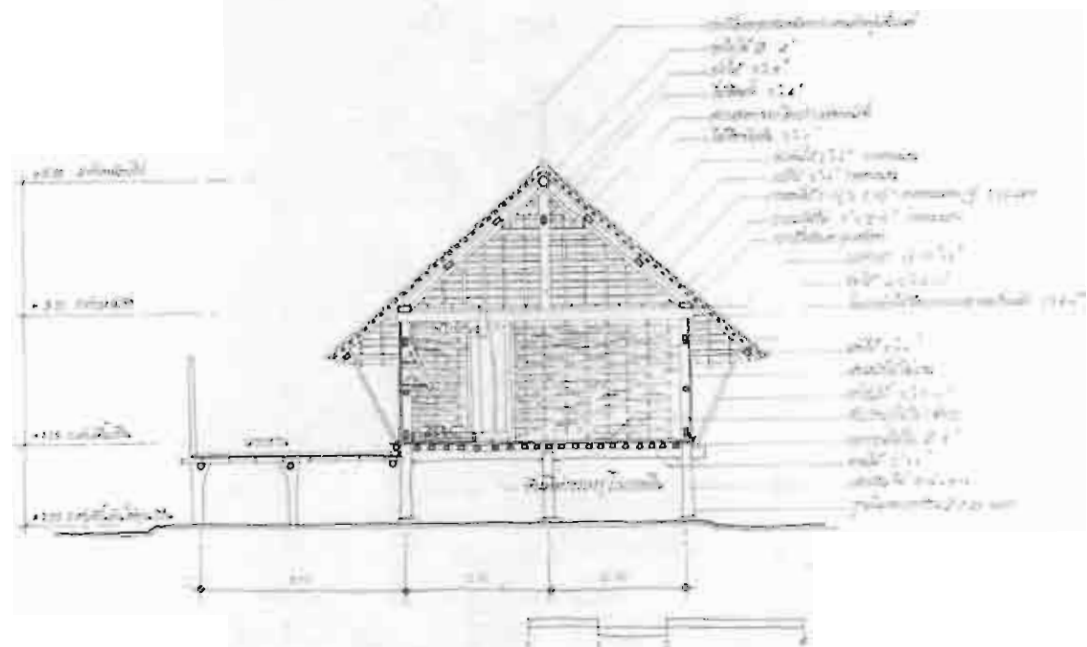
ภาพที่ 4-๔๑. 1 ตัวอย่างผังพื้นที่ชั้นล่าง (ประเภทเรียนเดี่ยว) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณพื้นที่ดินที่ซื้อที่ดินจากสำนักงานที่ดินของนางคุณ พงษ์พานิช (นางสาว)

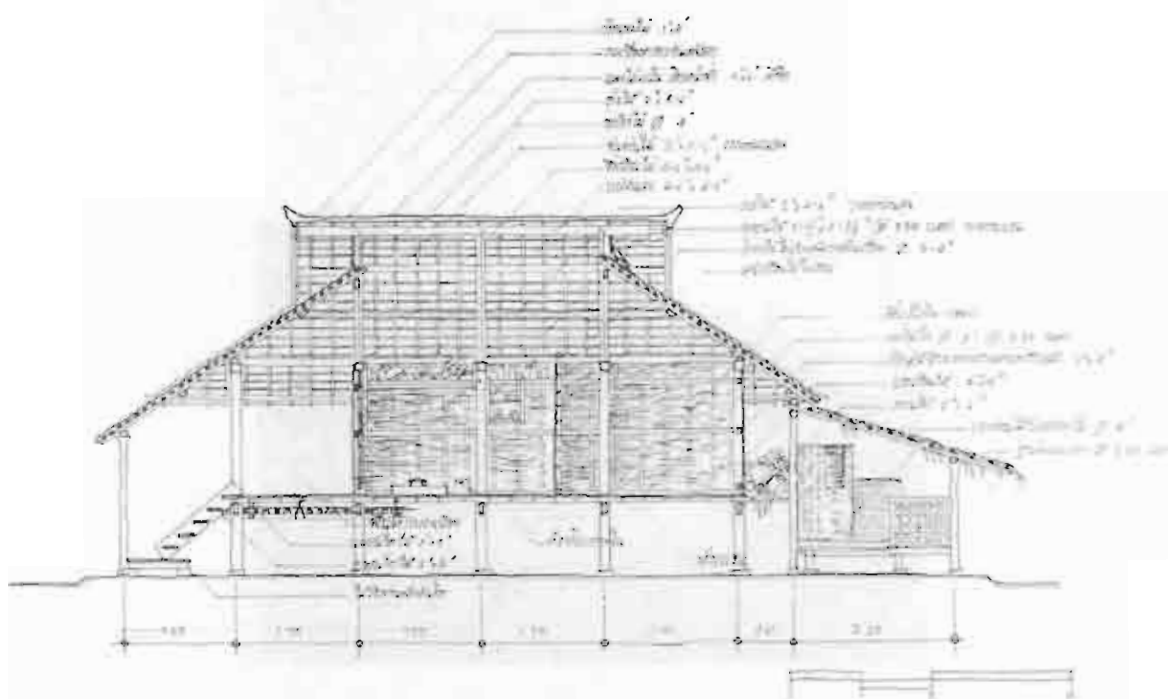

ภาพถ่ายเรือน

ภาพที่ 4-49.2 ตัวอย่างผังพื้นชั้นบนและภาพถ่ายเรือน (ประเภทเรือนเดี่ยว)
ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่นครพนม (เรือนของนางคุณ หมู่บ้านป่า ตำบล เมืองนาง)

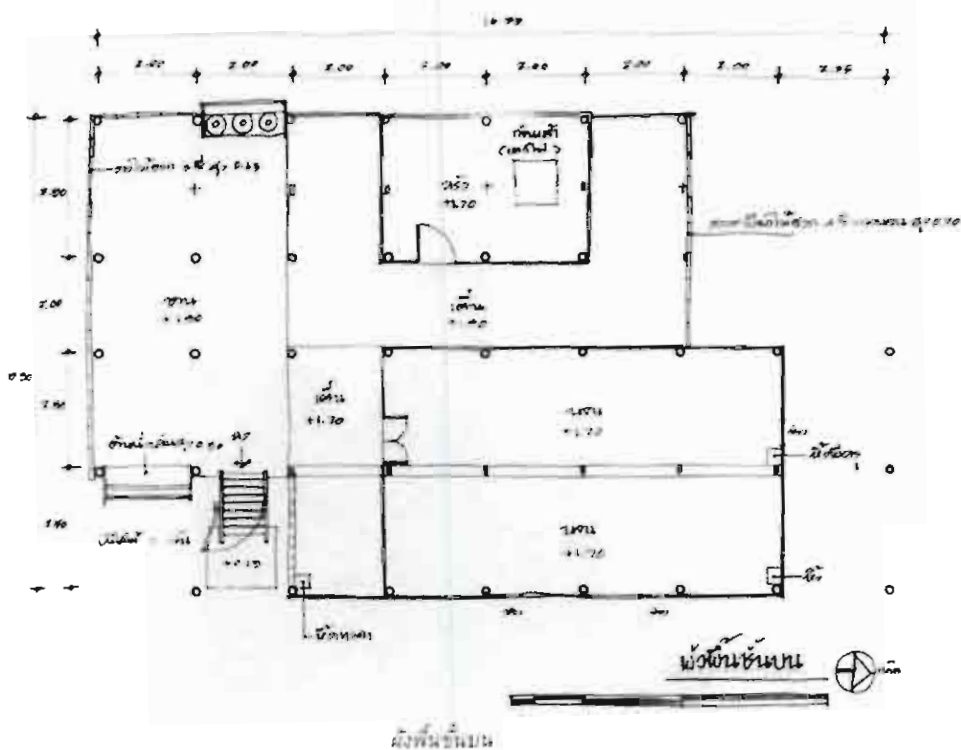
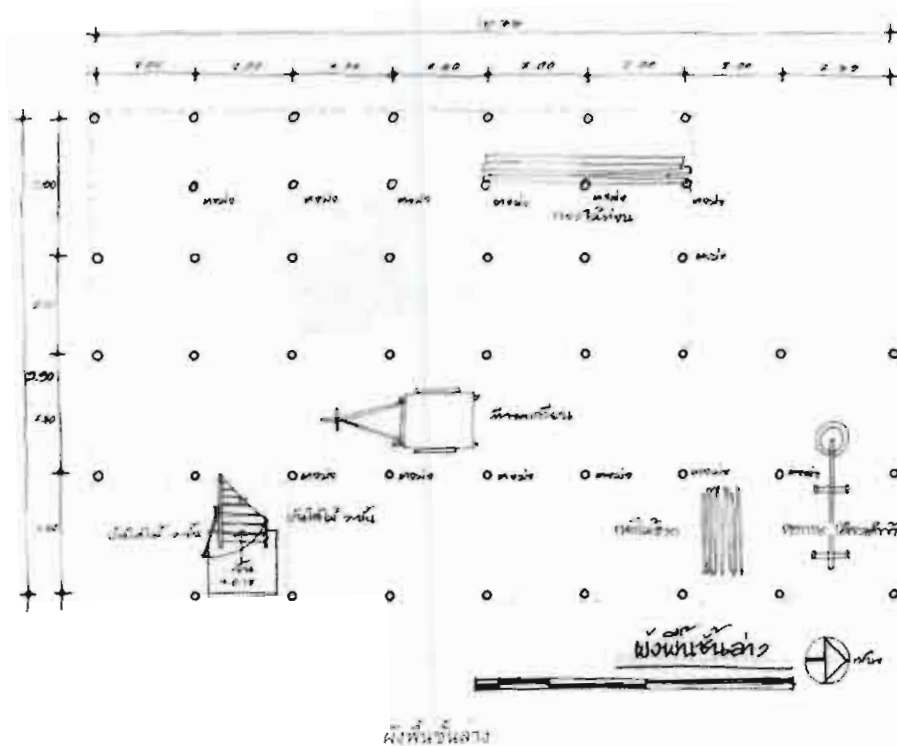

รูปตัดตามขวาง

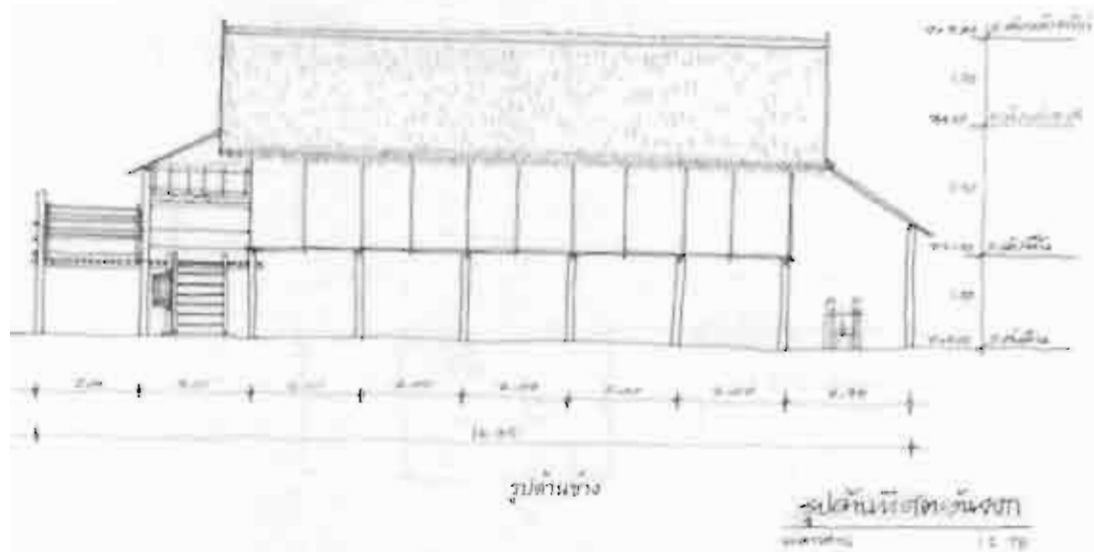
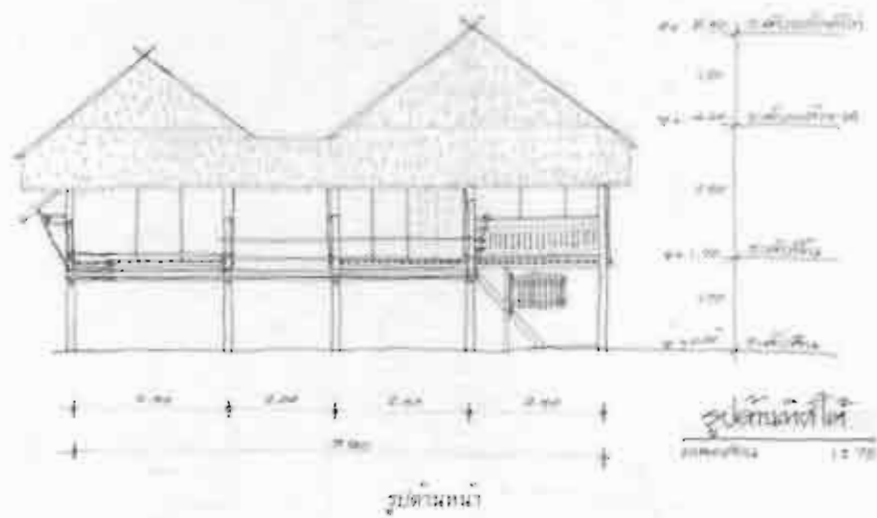

รูปตัดตามยาว

ภาพที่ 4-49.3 ตัวอย่างรูปตัด (ประเภทเรือนเดี่ยว) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา (เรือนของนางจูน หมู่บ้านป่า ตำบลเมืองยาง)

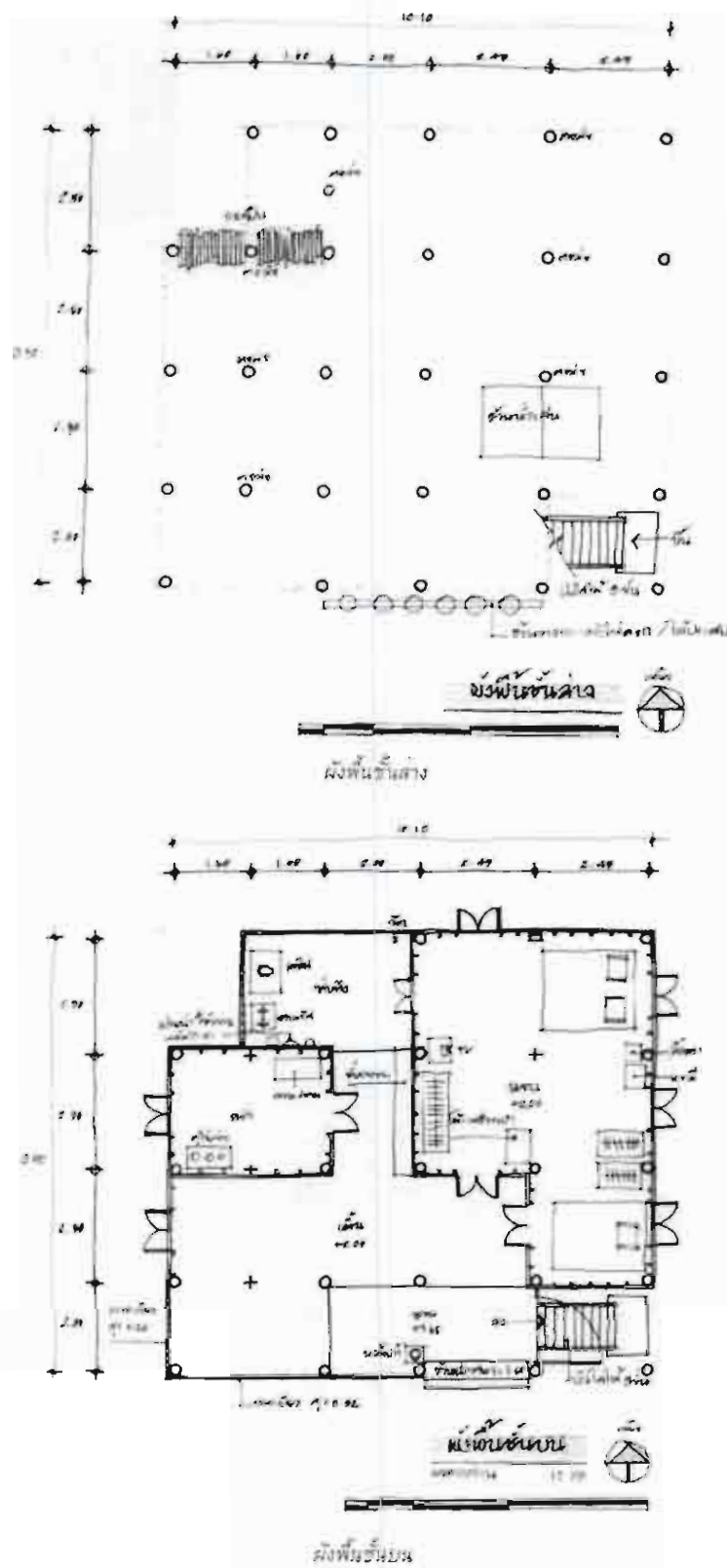

ภาพที่ 4-50.1.1 ตัวอย่างผังพื้นที่ (ประเภทเรือนแถว) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นที่กันเกราที่ ๑๑ เชียงคำ จ.พะเยา (เรือนไทยเชื้อสายฮ้าง หมู่บ้านฮ้าง จ.พะเยา อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพถ่ายเรือน

ภาพที่ 4-50.1.2 ตัวอย่างรูปด้านและภาพถ่ายเรือน (ประเภทเรือนแฝด) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นดินในภาคที่
อ.เชียงคำ จ.พะเยา (เรือนไทยสี่ตัวถาวร หมู่บ้านธาตุ ต.พยอม อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 4-50.2.1 ตัวอย่างผังพื้นที่ (ประเภทเรือนแถว) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเขตพื้นที่ในที่ดินที่ อ.เมืองท่า จ.พระนครศรีอยุธยา (บริเวณของนางแสงคำ ใจกล้า ทุบร้างทิ้ง)

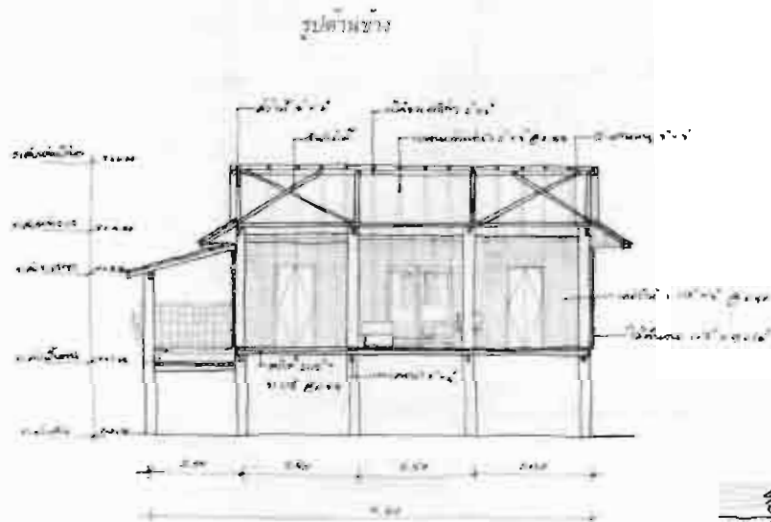

ภาพภายนอก

รูปถ่ายหน้า
หน้าบ้าน

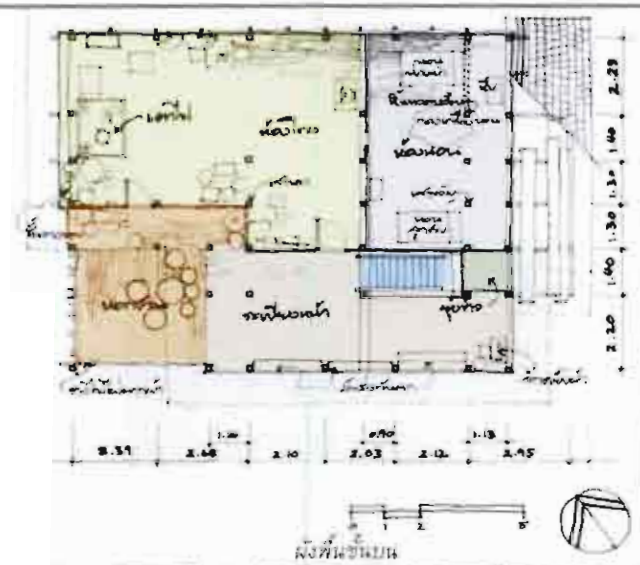
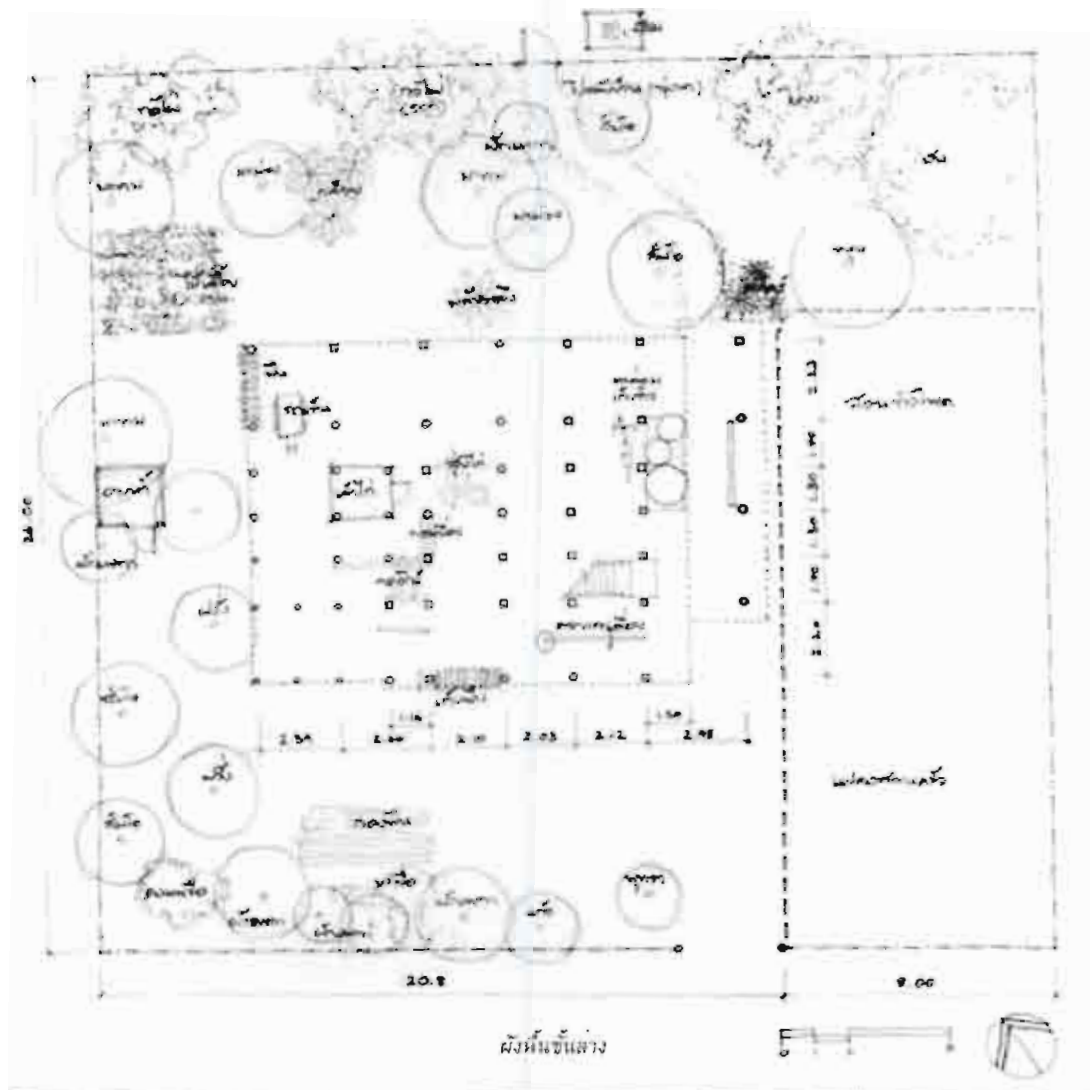
รูปถ่ายข้าง
ข้างบ้าน

รูปถ่ายหลัง
หลังบ้าน

ภาพภายใน

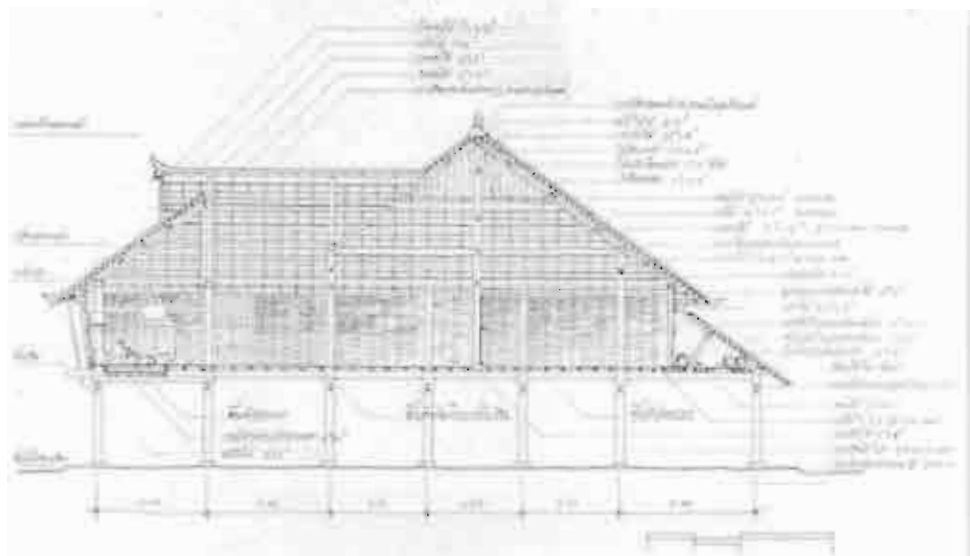
ภาพที่ 4-50.2.2 ตัวอย่างรูปถ่าย รูปตัด และภาพภายใน (บริเวณภายในบ้าน) เพื่อแสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในบริเวณพื้นที่โฉนดที่ดิน
อ.เชียงคำ จ.พะเยา (บริเวณเขตแนวเขตที่ดิน โฉนดที่ดินเลขที่ 123456789)

ภาพที่ 4-51.1 ตัวอย่างผังพื้นที่ (ประเภทเรือนแถว) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเงื่อนไขที่ดินที่แถวที่สิบสองบ้านนา (เรือนของพ่อตาหน่อดำ หมู่บ้านละแวก เมืองพม)

รูปตัดตามขวาง

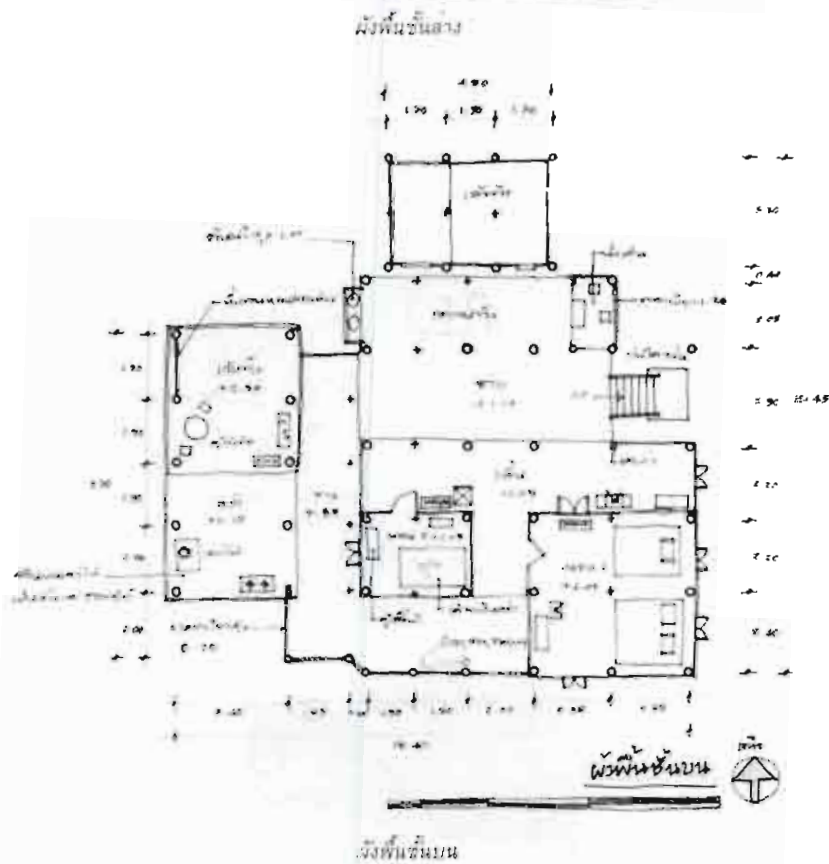
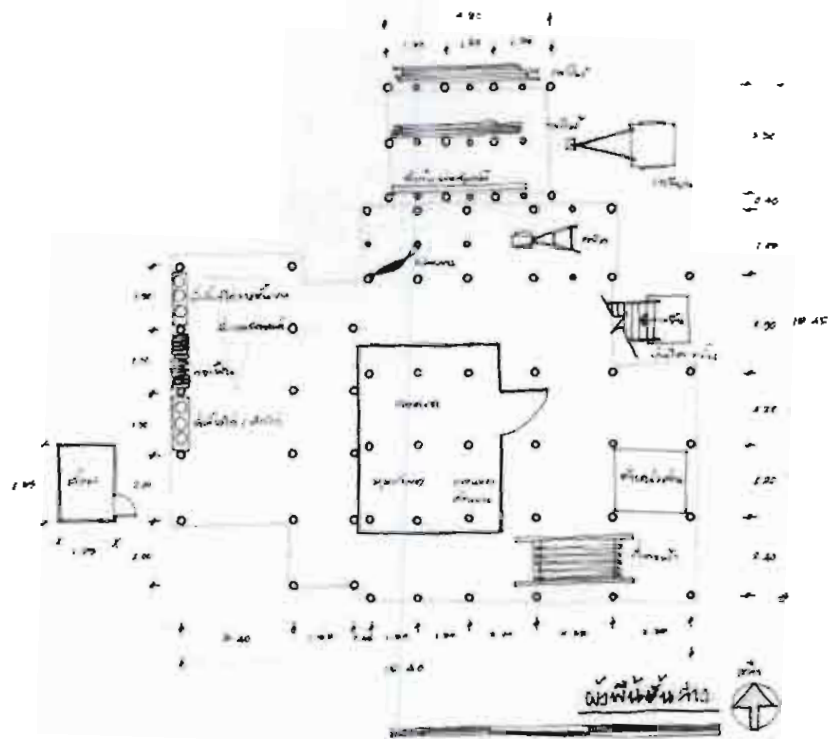

รูปตัดตามยาว

ภาพถ่ายเรือน

ภาพที่ 4-51.2 ตัวอย่างรูปตัดและภาพถ่ายเรือน ประเภท เรือนชามรดก ซึ่งแสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นไม้ไผ่
ที่เจดีย์โบสถ์หินนา (บริเวณของพ่อเพี้ยนายสง หมู่บ้านสระกา เมืองพม)

ภาพที่ 4-52.1 ตัวอย่างผังพื้นที่ (ประเภทเรือนแฝดแบบมีเรือนขวาง) ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นดินไทลื้อที่ อ.เวียงคำ จ.พะเยา (เรือนของนายผม หอมหวาน หมู่บ้านแพต)

ภาพที่ 4-52.2 ตัวอย่างรูปด้าน รูปตัด และภาพถ่ายเรือน (ประเภทเรือนแบบมีเรือนขวาง)
 ที่แสดงการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นที่ ๕ ห้องนอน ๕ ห้องน้ำ (เรือนของนายสม พลสมาน พุ่มบ้านแพน)

ตำแหน่งของพื้นที่ใช้สอยโดยรวมระหว่าง 2 ดินแดนที่สำรวจมีลักษณะคล้ายกันคือ ห้องนอนจะอยู่ในทิศตะวันออก คร่าวไฟวางอยู่ในทิศตะวันตก ขานและระเบียงมักอยู่ในทิศใต้ ซึ่งเสมือนเป็นเป็นคานาเรือน แต่เชื่อว่าเรือนพื้นดินไถลื้อทุกหลังจะหันหน้าสู่ทิศใต้ทั้งหมด หรือมีห้องนอนอยู่ทางทิศตะวันออก หรือมีห้องครัวอยู่ทางทิศตะวันตกเสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะที่ดินและถนนที่เข้าสู่ที่ดินว่าจะอำนวยหรือไม่ จากบ้านไค ขึ้นมาจะถึงขานหรือระเบียงก่อน สำหรับส่วนเชื่อมระหว่างภายนอกกับภายในตัวเรือน ในเรือนพื้นดินไถลื้อที่ อ. เชียงคำ คือ สึกและคอม (คล้ายกับเตินในเรือนพื้นดินล้านนา) ส่วนที่แคว้นสิบสองปันนาจะเป็นระเบียงหน้า โดยรายละเอียดของแต่ละพื้นที่ใช้สอยมีดังนี้

• ไตถุนเรือน

พื้นไตถุนเป็นดินเรียบอัดแน่น มีระดับสูงกว่าพื้นดินภายนอกเล็กน้อยเพื่อกันน้ำฝนไหลเข้ามาจากพื้นดินภายนอก สำหรับเรือนขนาดเล็กจะมีไตถุนเตี้ยประมาณ 1 เมตร ใช้เก็บของ เก็บฟืน เลี้ยงไก่ ส่วนเรือนที่มีขนาดใหญ่ไตถุนจะสูงประมาณ 2 เมตร เนื่องจากเป็นบริเวณที่ได้รับความเย็นจากพื้นดิน และมีลักษณะเปิดโล่งรับลม ทำให้บริเวณไตถุนมีความเย็นสบาย ชาวบ้านจึงใช้เป็นที่พักกิจกรรมต่างๆ ในตอนกลางวัน เช่น เป็นที่ทอดผ้าแบบที่กระดุกของหญิงไทลื้อ (เวลาว่างจากงานอื่น หญิงไทลื้อจะมานั่งทอดผ้า เสื้อผ้า ของใช้ที่ทำด้วยผ้าทุกชิ้นจะทำขึ้นเองโดยไม่ซื้อเสื้อผ้าจากแหล่งอื่น ผ้าหมี่ มุ้ง ผ้าปูที่นอน เสื้อผ้าต่างๆ เหล่านี้ใช้ฝ้ายจากในสวนในไร่ นำมาบีบเอาเมล็ดออกแล้วปั่นทอเป็นผ้า ตลอดจนการย้อมก็ใช้สีจากใบไม้เปลือกไม้ธรรมชาติทั้งสิ้น (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 405) เป็นที่พักผ่อน เป็นที่นอนพักของคนป่วย เป็นที่รับแขก เป็นที่เล่นของเด็กๆ เป็นที่ดำข้าว เป็นที่แขวนเปลไวนอนพักผ่อนหรือเลี้ยงเด็ก เป็นที่เก็บของ เช่น ข้าว เกรียน พาหนะ คันไถ สุ่มปลา เครื่องมือต่างๆ ถ่านและฟืน โดยการเก็บฟืนจะอาศัยโครงสร้างเสาเรือนเป็นตัวช่วยยึดท่อนฟืนให้เรียงต่อกันเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้ยังเป็นที่ยืนสัตว์ เปิด ไข่ จะถูกขังไว้ในสุมหรือเล้า หมูถูกขังอยู่ในเล้าบริเวณใต้พื้นครัวหรือขานนอก หรือเป็นตำแหน่งที่อยู่ตรงข้ามกับห้องนอน ไข่เปิดจะถูกปล่อยให้หากินอิสระในตอนกลางวันและถูกต้อนเข้าเล้าในตอนกลางคืน ส่วนวัวควายถ้าฝนไม่ตกจะนำไปผูกกลางลานบ้าน โดยจะผูกไฟไว้ให้ยามค่ำคืน ถ้าฝนตกก็นำมาผูกไว้ไตถุนเรือน โดยมีรางใส่หญ้าหรือฟางเป็นอาหาร ถ้าครอบครัวใดมีบริเวณบ้านมากก็จะทำเล้าหมู คอกวัวควาย แยกห่างออกไปจากเรือน (แต่ยังอยู่ภายในขอบเขตรั้วบ้าน) เพื่อลดปัญหาเรื่องกลิ่นของมูลสัตว์ที่เขามารับกวาดบนเรือน ตอนสายๆ ของทุกวันพวกเขาจะเอารถาตเขี่ยมูลสัตว์กองไว้ (เรื่องเดียวกัน, 2547 : 405) นอกจากนี้บริเวณไตถุนเรือนยังใช้เป็นที่ยืนแมวเพื่อช่วยจับหนู เลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้านในยามที่เจ้าของไม่อยู่ โดยบริเวณทางขึ้นบันไดมักเป็นบริเวณที่ผูกสุนัขไว้กับเสาเรือนในยามไม่อยู่บ้าน จึงเรียกเสาที่ติดบันไดนี้ว่า “เสาหลงหมา” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 3)

ภาพที่ 4-53 เรือนขนาดเล็กจะมีไตถุนเตี้ย ใช้เก็บของ เก็บฟืน เลี้ยงสัตว์ (หมู่บ้านทุ่งมอก อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 4-54 การทอดผ้าไตถุนเรือนของหญิงไทลื้อ หมู่บ้านเชียงขาน อ.เชียงคำ จ.พะเยา

ภาพที่ 4-55 การใช้ไตถุนเรือนเป็นที่พักผ่อนในตอนกลางวัน (หมู่บ้านแพด อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 4-56 การใช้ช่องว่างระหว่างคานาดัง พื้นเป็นที่ยืนเก็บเครื่องมือทางการเกษตร และเป็นที่ยืนขนถ่ายการผลิตผลทางการเกษตร (หมู่บ้านชะเก้า เมืองพง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-57 การกั้นพื้นที่บางส่วนของไต้
ถุนเป็นที่เก็บรถจักรยานยนต์ (หมู่บ้าน
วังนิม เมืองคำ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-58 การใช้พื้นที่ไต้ถุนเป็นที่จอด
รถโกนา (หมู่บ้านปางล้าน เมืองนาง
แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-61 บ้านไต้เรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ใน
แคว้นสิบสองปันนา มีประตูแอ่วทำด้วย
ไม้ไผ่สาน บ้านไต้จะวางชิดด้านในของ
ระเบียงหน้าเสมีชนซ้อนกันด้านในไต้ถุน
เรือน (หมู่บ้านสะก่า เมืองพง แคว้นสิบ
สองปันนา)

เนื่องจากเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนามีโครงสร้างคาน
2 ระดับ เพื่อรับพื้นเรือนและเพื่อเสริมความแข็งแรงให้กับเรือน ทำให้เกิด
ช่องว่างระหว่างคาน ดง และใต้พื้นเรือนที่อยู่เหนือไต้ถุน เหมาะที่จะใช้เป็น
ที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เป็นที่แขวนตากผักข้าวโพด เป็น
ต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้อย่างมีประสิทธิภาพจากโครงสร้างเรือนอย่างคุ้มค่า และ
มักถูกมองข้ามไปในการออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันไม่พบการเลี้ยงวัวควายในบริเวณบ้าน หรือบริเวณไต้ถุน
เรือนที่ อ. เชียงคำแล้ว และก็น้อยมากที่แคว้นสิบสองปันนา เนื่องจาก
ชาวบ้านใช้รถโกนาแทนการไถแรงงานจากสัตว์ ทำให้ในเรือนของทั้ง 2
พื้นที่มีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ไต้ถุนคล้ายๆ กันคือ กั้นบางส่วนของไต้
ถุนเป็นที่เก็บรถโกนา รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถเข็น นอกจากนี้ยังเห็น
บางครั้งเรือนมีการปรับเปลี่ยนบางส่วนของไต้ถุนเพื่อรองรับประโยชน์ใช้
สอยใหม่อื่นๆ เช่นที่ อ. เชียงคำ ทำเป็นร้านตัดผม ที่แคว้นสิบสองปันนา
ก็อื้ออึงกันบางส่วนของไต้ถุนสำหรับใช้เป็นห้องอบหน่อไม้

ภาพที่ 4-59 (ซ้าย) การใช้พื้นที่ไต้ถุนเป็นที่จอดจักรยานและทำเป็นร้านตัดผม (หมู่บ้าน
ผาสาต อ. เชียงคำ จ. พะเยา)

ภาพที่ 4-60 (ขวา) การก่อกออิฐกั้นพื้นที่บางส่วนของไต้ถุนสำหรับใช้เป็นห้องอบหน่อไม้
(หมู่บ้านวังนิม เมืองคำ แคว้นสิบสองปันนา)

• บ้านไต้

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อมีบ้านไต้อยู่เพียง 1 แห่ง ไม่มีลูกตั้ง มีจำนวนชั้น
บ้านไต้หรือลูกนอนเป็นเลขคี่ ในอดีตบ้านไต้ก่อสร้างไม้ถาวรเพื่อซุกซิ่นเก็บ
ในเวลากลางคืน (จุเหลียงเหวิน, 2537: 88) ในปัจจุบันบ้านไต้มีลักษณะ
ถาวร ทำจากไม้ที่มีขนาดใหญ่และหนา เพื่อความแข็งแรงทนทาน ระหว่าง
กึ่งกลางบ้านไต้หรือชั้นบนสุดของบ้านไต้มีประตูเพื่อกันขโมยและกันสัตว์ขึ้น
เรือน เรียกว่า “ประตูแอ่ว” (ปัจจุบันเรือนบางหลังไม่มีประตูแอ่วแล้ว)

ในแคว้นสิบสองปันนา บ้านไต้เรือนอยู่บริเวณริมด้านในของ
ระเบียงหน้า ห่างจากใน อ. เชียงคำ ซึ่งวางถัดออกมาด้านนอกของบริเวณ
ชานร่ม ทำให้สามารถมองเห็นบ้านไต้ขึ้นเรือนไทลื้อที่ อ. เชียงคำได้ชัดเจน
จากภายนอกมากกว่า การวางบ้านไต้ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อจะวางให้ทาง
ขึ้นพื้นในทิศตะวันออกหรือทิศเดียวกับหัวนอนเสมอ ที่พื้นไต้ถุน แม้บ้านไต้
จะวางบนชานพักไม้แอ่วข้างในใหญ่ข้างนอกเป็นคานเชื่อมทุกหลุมลงจากพื้นไต้ถุนโดยเส
4 ต้น ชานพักที่ตื้นบ้านไต้มีชื่อเรียกว่า “บันปุก” มี

ไว้เพื่อป้องกันความชื้นจากผิวดินขึ้นมาทำลายแม่บ้านไค (เริ่ม เตชะแก้ว, 2528: 12-13) ปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนลักษณะปุ่มปุกเดิมเป็นพื้นชานพัก บันไดคอนกรีตแทน เดิมในฤดูฝนจะวางหมอนำดินเผาพร้อมกระบวยไว้ บริเวณชานพักนี้ เพื่อให้ผู้ที่ขึ้นบ้านล้างเท้าเสียก่อน (เรื่องเดียวกัน, 2528: 3) แต่ปัจจุบันไม่พบลักษณะดังกล่าวแล้วสันนิษฐานว่า ในปัจจุบันผู้คนใช้รองเท้าทำให้ไม่จำเป็นต้องล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน สามารถถอดรองเท้าไว้ที่ชานพักบันไดก่อนขึ้นเรือนได้

หมอนนำดิน

หมอนนำดิน

ชานบ้าน

• ระเบียง

คำว่า "ระเบียง" ในที่นี้จะหมายถึง "คอมกับสีก" หรือ "เดิน" หรือ "ทะไล" สำหรับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ.เชียงคำ และหมายถึง "ระเบียงหน้า" สำหรับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา เหตุที่นำมารวมอยู่ในหัวข้อเดียวกัน เพื่อให้สะดวกต่อการเปรียบเทียบ เพราะถึงแม้จะเรียกชื่อต่างกัน แต่ทั้งรองรับการใช้งานคล้ายๆ กัน คือ เป็นพื้นที่เอนกประสงค์กึ่งเปิดโล่ง เสริมเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายในและภายนอกในเวลาเดียวกัน

ระเบียงหรือเดินของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อใน อ.เชียงคำ เชื่อมชนาร่มเข้ากับพื้นที่ภายในเรือน ยกระดับขึ้นมาจากชานประมาณ 25 เซนติเมตร พอดีสำหรับทำนั่งพื้นอย่างสบาย มักใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนทำงานบ้านต่างๆ ตลอดจนรับแขกไปด้วย (พินัย สิริเกียรติกุล, 2540:141) พื้นที่เดินถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ คอมกับสีก โดยคอมจะอยู่ด้านในติดกับบันได ระหว่างคอมกับบันไดจะมีฝากันสูงประมาณ 1.00 เมตร พื้นที่คอมเชื่อมต่อกับสีกซึ่งอยู่ติดออกมา ปัจจุบันบางครั้งเรือนจะใช้บริเวณสีกและคอมเป็นที่ตั้งตู้เย็น เครื่องซักผ้า ตู้เสื้อผ้า ตู้เก็บของ ฯลฯ โครงสร้างใต้หลังคาที่คลุมคอมและสีก (อาจต่อเนื่องเข้าไปในห้องนอน) จะมี "ควั่น" เป็นพื้นที่สำหรับเก็บของใต้หลังคา และใช้เป็นที่หลบซ่อนโจรผู้ร้าย (ในสมัยก่อนพื้นของควั่นจะปูหนังควายเพื่อป้องกันไม่ให้ของมีคมแทงทะลุขึ้นมาจากข้างล่าง) ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่แต่ละส่วนของเรือนให้

ภาพที่ 4-53 บันไดขึ้นเรือนเดี่ยว
ขนาดเล็กได้ถูกเพิ่ม มีลักษณะประตู
หน้าต่างแบบต่าง ๆ วัสดุบ้านใช้ไม้
ระเบียงค้ำ

ภาพที่ 4-64 “บูมบูท” (เรือนพื้นถิ่นไทลื้อ
หมู่บ้านห้วยแจ๋ เมืองห้วย
บ้าน) แคว้นสิบสอง
ปันนา)

ภาพที่ 4-65 บริเวณคอมและสิด (หมู่บ้าน
หนอง อ.เชียงคำ)

เรือนไม้ระเบียงและสิด หมู่บ้านหนอง อ.เชียงคำ

เรือนไม้ระเบียง หมู่บ้านป่าคำเมือง อ.เชียงคำ
สิดบ้าน

ภาพที่ 4-68 “ทวน” พื้นถิ่นของไท
ลื้อ

เกิดประโยชน์สูงสุด ปัจจุบันบางครอบครัวได้กันพื้นที่คอมแยกจากสิด
ด้วย ผนัง ตู้ หรือฉาก เพื่อใช้คอมเป็นส่วนนอนของลูกตอนโต หรือใช้เป็น
ที่กางร่มของญาติ นอกจากนี้ยังพบหนึ่งครอบครัวที่ใช้คอมเป็นที่อยู่ที่
นอนทั้งกลางวันและกลางคืนของคนชรา ซึ่งต้องตื่นไปเข้าห้องน้ำบ่อย การ
แยกออกมานอนนอกห้องนอน ทำให้ไม่รบกวนลูกหลานที่นอนอยู่ในห้อง
นอน

หมู่บ้านหนอง อ.เชียงคำ

หมู่บ้านเชียงบาน อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-66 การใช้ระเบียง (สิดและคอม) หรือเตียง

หมู่บ้านเชียงบาน อ.เชียงคำ

หมู่บ้านหนอง อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-67 การอาศัยพื้นระเบียงที่ยกระดับขึ้นมาจากพื้นชานร่ม เป็นที่นั่งได้นั่งตัว

ส่วนพื้นที่ระเบียงในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อสิบสองปันนาเรียกว่า
“ระเบียงหน้า” มีขนาดใหญ่เหมือนรวมเอาพื้นที่ระเบียงกับชานร่มของ
เรือนไทลื้อใน อ. เชียงคำ มาไว้ด้วยกัน มีขนาดประมาณ 3.50 x 9.00
เมตร มีหลังคาคลุม เมื่อขึ้นบันไดมาจะพบระเบียงหน้าเป็นส่วนแรก มักอยู่
ด้านทิศเหนือหรือด้านทิศใต้ของเรือนเชื่อมต่อกับชานนอกที่มีระดับต่ำกว่า
ระเบียงหน้ามีลักษณะเปิดโล่ง 3 ด้าน อีกด้านหนึ่งเป็นผนัง มีประตูเชื่อมสู่
ภายในห้องโถง ระเบียงหน้าเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ใช้งานได้หลากหลาย
เช่น ใช้รับแขกอย่างไม่เป็นทางการ (ถ้าเป็นทางการจะรับแขกภายในห้อง
โถง) เป็นที่รับประทานอาหาร (นั่งลงบนเสื่อหรือพื้นฟากและรับประทาน
อาหารจากโตก) วางข้าวใส่กระสอบ (ในกรณีมีข้าวมากจนยุงหรือที่เก็บ
ข้าวไม่พอเก็บ) เป็นที่ทอดผ้า เย็บผ้า ผึ่งตากพืชพันธุ์ทางการเกษตร เช่น
ข้าวเปลือก ข้าวโพด เลี้ยงเด็ก ที่เล่นของเด็ก ที่นั่งเล่นพักผ่อน ที่นอนของ
คนชราในตอนกลางวัน ในเวลากลางคืนยังใช้เป็นพื้นที่ให้ชายหนุ่มมานอน

ปะทุคล้ายกับลูกสาวเจ้าของบ้าน (จูเหลียงเหวิน, 2537:89) ในบางครอบครัวจะกันบางส่วนของระเบียบหน้าต่างที่ติดกับบันไดเป็นห้องเก็บข้าว (ในปัจจุบันมีการกันส่วนนี้เป็นห้องนอนของลูกชาย) เติมน้ำหนึ่งของระเบียบหน้าต่างเป็นที่ตั้งของร้านน้ำสำหรับวางหม้อใส่น้ำต้ม ปัจจุบันไม่พบลักษณะดังกล่าวแล้วเพราะเจ้าของบ้านจะชงน้ำชาร้อนมาให้ดื่มแทน (สันนิษฐานว่าการดื่มชาร้อนน่าจะได้รับอิทธิพลจากจีน) ร้านน้ำในปัจจุบันจึงกลายเป็นชั้นเก็บของแทน บนโครงสร้างหลังคาของระเบียบหน้าต่างใช้เป็นที่ยกของ เช่น ม้วนเสื้ออันทึบที่ชาวบ้านทำเอง (เนื่องจากมีลักษณะเป็นม้วนค่อนข้างยาวจึงเหมาะสมแล้วที่เก็บไว้ในตำแหน่งนี้)

ภาพที่ 4-71 (ซ้ายบน) การใช้พื้นที่ระเบียบหน้าต่างเป็นที่เลี้ยงเด็ก (หมู่บ้านชะเกา เมืองพง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-72 (ขวาบน) การใช้พื้นที่ระเบียบหน้าต่างเป็นที่ทอดผ้า (หมู่บ้านชะเกา เมืองพง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-73 (ซ้ายล่าง) การใช้พื้นที่ระเบียบหน้าต่างเป็นที่เก็บผ้าและเก็บของ เช่น ม้วนเสื้ออันทึบ บนโครงสร้างหลังคาเหนือระเบียบหน้าต่าง (หมู่บ้านทวน เมืองพวน แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-74 (ขวาล่าง) การใช้พื้นที่ระเบียบหน้าต่างเป็นที่ผึ่งหรือตากหนังสือพิมพ์ทางราชการ (หมู่บ้านชะเกา เมืองพง แคว้นสิบสอง ปันนา)

• ชาน

ชานมักอยู่ด้านทิศใต้หรือทิศตะวันตกของเรือน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะที่ดินหรือถนนทางเข้าบ้าน ซึ่งทำให้เรือนบางหลังมีชานหรือระเบียบอยู่ทางทิศเหนือ) มีระดับที่ต่ำกว่าพื้นระเบียบและพื้นภายในตัวเรือน เพื่อให้น้ำฝนและน้ำที่ไหลลงสู่พื้นล่างหรือแห้งไปโดยไม่ไหลเข้าสู่ภายในตัวเรือน เรือนพื้นถิ่นไทลื้อใน อ.เชียงคำ ไม่ว่าจะเป็นเรือนไม้จริงหรือเรือนไม้ไผ่ผสมไม้จริง จะมีพื้นชานทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ขนาดประมาณ 2' x 4' ทนกว่าพื้นระเบียบและพื้นห้องนอน พื้นรองประมาณ 1" วางบนคานโดยไม่มีตง เพื่อสะดวกในการระบายน้ำจากพื้นชาน ทำให้พื้นชานไม่ผุกร่อนจากแดดฝนง่าย และยังสามารถรองรับการใช้งานหนัก

ภาพที่ 4-69 บริเวณคอมมูนถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นที่อยู่พื้นถิ่นของคนชรา (หมู่บ้านม้วนทวน อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-70 การใช้พื้นที่ระเบียบหน้าต่างเป็นที่รับแขกในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ในแคว้นสิบสองปันนา (หมู่บ้านห้วยสอ)

ภาพที่ 4-75 การวางรับแขกบริเวณชานรวม โดยอาศัยการเบี่ยงระดับระหว่างพื้นระเบียบกับชานรวมเป็นที่นั่ง (หมู่บ้านสาละ อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-77 บ้านครัวบริเวณชานรม อยู่ด้านทิศตะวันตกใกล้กับชานแดดหรือชานซักล้าง (หมู่บ้านผาด อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-78 การเก็บข้าวที่บรรจุกระสอบไว้ในบริเวณชานรม (หมู่บ้านผาด อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-79 บันไดขึ้นไปที่ชานรมจะสังเกตเห็นร้านเลื้อยทอดปลาที่ติดตะวันตกของชานรม (หมู่บ้านหนอง อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-81 การฝังผ้าใบบริเวณชานรม และตากผ้าใบบริเวณชานแดด (หมู่บ้านผาด อ.เชียงคำ)

ได้ เช่น ไร่เป็นที่วางเมล็ดข้าวบรรจุกระสอบ ชานเรือนพื้นถ้ำไถลื้อที่ อ. เชียงคำ แบ่งออก เป็น 3 ส่วนคือ

- **ชานรม** เป็นชานที่มีขายคาบั้นจากหน้าจั่วมาคลุม อยู่ติดกับระเบียง (ลิกและคอม) แต่มีระดับพื้นต่ำกว่าระเบียงประมาณ 0.25 - 0.35 เมตร ราวตลอดความกว้างของเรือน การมีระดับพื้นที่แตกต่างกันทำให้สามารถใช้พื้นระเบียงในตำแหน่งที่มีการเปลี่ยนระดับเป็นที่นั่งพักผ่อน หรือนั่งรับแขกได้ในตัว บริเวณชานรมใช้เป็นที่พักมิดพิช ดากผ้า ซลชชานรม ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญอีก 2 ส่วนคือ 1. ม้านั่งไม้บริเวณใกล้กับหัวบันไดที่สร้างขึ้นมาเป็นราวกันตกได้ในตัว 2. ร้านน้ำหรือชานน้ำ ซึ่งมีก้อยู่ในตำแหน่งปลายสุดด้านทิศตะวันตก (หรือทิศตรงข้ามกับหัวบันได) ของชานรม มีลักษณะเป็นชั้นไม้ที่ต่อสูงจากพื้น ประมาณ 0.70 เมตร (ถ้าร้านน้ำที่อยู่บริเวณชานแดดจะมีหลังคาของตัวเองคลุม) บนชั้นจะวางหม้อดินเผาบรรจุน้ำ มี "น้ำบวย" หรือกระบวยวางไว้ให้ผู้เดินทางหรือแขกผู้ไปเยี่ยมได้ดื่ม (รัตนพร และคณะ, 2526-2527: 52)

หมู่บ้านผาด อ.เชียงคำ

หมู่บ้านผาด อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-76 ม้านั่งไม้ใกล้กับหัวบันไดบริเวณชานรมที่ทำหน้าที่เป็นราวกันตกได้ในตัว

- **ชานแดด** เป็นชานที่ไม่มีหลังคาคลุม มีระดับพื้นต่อเนื่องกับชานรม เป็นพื้นที่เอนกประสงค์สำหรับการใช้งานกลางแจ้ง เช่น ซักล้าง อาบน้ำ ดากผ้า ดากเมล็ดพิช และวางของอื่นๆ

หมู่บ้านผาด อ.เชียงคำ

หมู่บ้านผาด อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-80 การตากผ้าบริเวณชานแดด

- **ชานต่ำ** (เป็นชานที่ไม่จำเป็นต้องมีในเรือนทุกหลัง บางหลังมีเฉพาะชานแดดกับชานรม) เป็นชานโล่งเชื่อมต่อกับชานรมมักอยู่ด้านทิศตะวันตกหรืออยู่ใกล้ๆ กับร้านน้ำหรือบริเวณหน้าเรือนไฟ ชานต่ำถือเป็นส่วนเปียกของเรือน มีระดับพื้นต่ำกว่าชานรมประมาณ 0.20 เมตร ใช้เป็นที่ซักผ้า ล้างถ้วยชาม อาบน้ำ ร่อนๆ ชานต่ำมีราวสำหรับตากผ้า และการ

ที่ซ่านต่ำอยู่ใกล้กับเรือนครัว จึงมีการปลูกผักในกระบะไม้หรือกระถางเพื่อใช้เป็นเครื่องเคียงหรือส่วนประกอบของอาหาร

การใช้พื้นที่ใต้เรือนบริเวณชานแดดหรือชานต่ำ นอกจากจะสะดวกต่อการระบายน้ำแล้ว เมื่อหน้าที่ใช้แล้วลงไปตามร่องพื้น ก็จะเป็นการร่นน้ำให้กับพืชผักบริเวณใต้ถุนบ้านให้เจริญเติบโตอีกต่อหนึ่ง (พินัยสิริเกียรติกุล, 2540:141) นอกจากนี้ในเรือนไทลื้อ อ. เชียงคำ บางหลังมีชานแดดหรือชานร่มบริเวณด้านหลังเพิ่มเข้ามา โดยมีประโยชน์ใช้สอยเหมือนกับชานที่อยู่ด้านหน้า ระหว่างชานหน้ากับชานหลังจะมีอ้อมรินเป็นส่วนเชื่อม นอกจากนี้ยังเห็นหลายครัวเรือนมีการท่อน้ำขึ้นมาใช้บริเวณชานแดด หรือมีการต่อเติมห้องน้ำ - ล้วมที่ทำด้วยไม้และสังกะสีบริเวณชานร่มและชานแดด (เดิมไทลื้อจะขับถ่ายด้วยวิธีไปทุ่ง ต่อมามีการทำล้วมหลุมภายในบริเวณรั้วบ้าน) เนื่องจากมีระบบน้ำประปา และมีบิมน้ำไฟฟ้าที่สามารถดึงน้ำขึ้นมาใช้บนเรือนเพื่อความสะดวกได้

หมู่บ้านหยวน

หมู่บ้านหยวน

ภาพที่ 4-83 การต่อเติมห้องน้ำ-ล้วม บริเวณชานแดด ในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ.เชียงคำ

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนาจะมีเฉพาะ "นอกชาน" หรือ "ชานแดด" (เพราะชานร่มไปรวมอยู่ในส่วนของระเบียงหน้า) พื้นชานมักเป็นฟากไม้ไผ่ ซึ่งมีร่องเพียงพอให้น้ำจากพื้นชานระบายออกได้ง่าย บริเวณชานนอกใช้เป็นที่ล้างหน้า อาบน้ำ ชักล้าง ดากผ้า ดากพืชผลทางการเกษตร เช่น เมล็ดข้าว ข้าวโพด พริก พริกไทย หรือแม้แต่เป็นที่ปั้น ด้ายและเย็บผ้าแทนระเบียงหน้าในช่วงยามเย็น และเป็นที่นั่งเล่นพูดคุย หยอกล้อของหนุ่มสาวในช่วงกลางคืน จะมีมุมหนึ่งเป็นที่ตั้งกระถางสำหรับปลูกพืชผักที่ใช้กินเป็นเครื่องเคียง ในเรือนบางหลังจะมีชานต่ำเพิ่มเข้ามาโดยมีระดับพื้นต่ำกว่าชานแดด ใช้ชานแดดเป็นส่วนแห้ง และใช้ชานต่ำเป็นส่วนเปียก

หมู่บ้านเวียงฝาย เมืองสา

หมู่บ้านเวียงฝาย เมืองสา

ภาพที่ 4-85 การชักล้างบริเวณชาน แดดและชานต่ำ ในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 4-82 การปลูกผักที่เป็นเครื่องเคียงบริเวณชานต่ำ (หมู่บ้านปางวัว อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-84 การใช้ชานแดดเป็นที่ตากเมล็ดพืชทางการเกษตร (หมู่บ้านแวน เมืองสา)

ภาพที่ 4-86 การต่อเติมห้องอาบน้ำ โครงสร้างคอนกรีตบริเวณชานนอก บนหลังคาห้องอาบน้ำใช้วางถังเก็บน้ำ และแผงเซลล์ไฟฟ้าแสงอาทิตย์ (หมู่บ้านห้วยแจ เมืองหยวน แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-87 ล้วมในเขตรั้วบ้าน มองผ่านชานแดดที่ถูกดัดแปลงเป็นพื้นและโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก (หมู่บ้านปางสาน เมืองบาง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-88 ส้วมสาธารณะประจำหมู่บ้าน หรือ "คุ่มเว็ด" (หมู่บ้าน ตอนแดน แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-91 การเปลี่ยนแปลงระเบียบของสวนทุ่งข้าวเป็นครัวไฟ (หมู่บ้านหยวน อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-92 ครัวไฟ ในเรือนชาวมอญ แคว้นสิบสองปันนามีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย ยังใช้ก่อนแล้ว ที่จริง มีเครื่องจักรสานวางอยู่เหนือเตาไฟ (หมู่บ้านโระนิม เมืองสาแคว้นสิบสองปันนา)

ปัจจุบันเมื่อมีระบบน้ำประปา ไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนาบางครอบครัวจึงสร้างห้องอาบน้ำที่มีผนังก่ออิฐฉาบปูน และมีหลังคาเป็นแผ่นคอนกรีตเสริมเหล็กไว้ ณ มุมหนึ่งของบ้าน โดยใช้หลังคาของห้องอาบน้ำเป็นที่วางถังเก็บน้ำ และแผงเซลล์ไฟฟ้าแสงอาทิตย์เพื่อใช้ทำน้ำอุ่นสำหรับอาบน้ำ นอกจากนี้เรือนบางหลังยังเปลี่ยนพื้นจากโครงสร้างไม้จริง พื้นฟาก ไม้ไผ่เป็นโครงสร้างและพื้นคอนกรีต เพราะคงทนไม่ต้องคอยเปลี่ยนพื้นทุกปี ประกอบกับไม้ไผ่เริ่มหายากมีราคาแพงขึ้น เนื่องจากพื้นที่ป่าส่วนใหญ่บนภูเขาถูกปรับเปลี่ยนไปปลูกต้นยางพาราตามนโยบายของรัฐบาลจีน พื้นที่ที่เข้าไปเก็บข้อมูลชาวบ้านไม่นิยมสร้างส้วมบนชานเรือน ถ้าครอบครัวใดมีส้วมจะสร้างข้างล่างในบริเวณที่ดินในเขตรั้วบ้าน หลายครัวเรือนยังนิยมการไปทุ่งอยู่ และถ้าหมู่บ้านได้มีการพัฒนามักจะมีส้วมสาธารณะประจำหมู่บ้าน หรือ "คุ่มเว็ด"

• ส่วนครัว

หมู่บ้านสาอูต หยวน อ.เชียงคำ

หมู่บ้านแฉง เมืองสาแคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 4-89 ครัวไฟ ซึ่งประกอบไปด้วย เตาไฟ และหิ้งข้าว

หมู่บ้านสาอูต อ.เชียงคำ

หมู่บ้านสะละ อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-90 ในเรือนเดี่ยวครัวไฟถูกยกมาอยู่บนบริเวณชานด้านทิศตะวันตกโดยใช้เสาอิงใต้คาน้ำที่ทางก่อนแล้ว

ส่วนครัวไฟจะอยู่ด้านทิศตะวันตก ซึ่งเป็นตำแหน่งที่นอกจากจะช่วยกันความร้อนจากแสงแดดยามบ่ายที่แผ่เข้าสู่ส่วนอื่นๆ ของเรือนแล้วยังอาศัยประโยชน์ของความร้อนจากแสงแดดช่วยลดความอับชื้นให้ส่วนครัวเองด้วย ภายในครัวมีแม่เตาไฟก่อเป็นกระบะไม้สี่เหลี่ยมฐานกระบะโรยกรวดและอัดดินเหนียวทับด้านบนบนแม่เตาไฟจะวางก้อนหิน 3 ก้อนเรียกว่า "ก้อนเส้า" สำหรับตั้งหม้อข้าวหม้อแกง ไซพินเป็นเชื้อเพลิงก่อไฟหุงต้มอาหาร เนื้อแม่เตาไฟมี "หิ้งขา" ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกสานเป็นแผงแขวนด้วยเชือก ไซวางอาหารเพื่ออุ่นหรือไซถนอมอาหารแห้ง เช่น พริกหอม กระเทียม ปลาแห้ง ฯลฯ โดยอาศัยไอความร้อนและควันจากแม่เตาไฟ (บุญผา จิระพงษ์ และ นันทนา อัครนิกัน : 142) ที่จะป้องกันไม่ให้ดมแมลงมารบกวน นอกจากนี้ ควันไฟจากครัวยังช่วยป้องกันปลวก มอดแมลงที่จะมาทำลายโครงสร้างหลังคาและวัสดุมุงที่ทำจากวัสดุธรรมชาติอีกด้วย

ในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ.เชียงคำ ถ้าเป็นเรือนขนาดเล็กหรือเรือนเดี่ยว จะมีแม่เตาไฟรวมอยู่ในห้องนอนเพื่อประหยัดพื้นที่และสะดวกในการใช้งาน ทั้งยังสามารถให้ความอบอุ่นตอนกลางคืนในฤดูหนาว แม่เตาไฟตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกใกล้กับประตูทางเข้าห้องนอน สำหรับครอบครัวใหญ่ที่อยู่ในเรือนขยายหรือเรือนแฝด ส่วนครัวจะแยกเป็นเรือนไฟออกมาเฉพาะ วางคู่เป็นเรือนแฝดกับเรือนนอน โดยเรือนครัวจะวางด้านทิศตะวันตกของเรือนนอน

สำหรับเรือนเดี่ยวใน อ.เชียงคำ ปัจจุบันจะไม่พบครัวไฟรวมอยู่ในห้องนอนแล้ว แต่จะย้ายส่วนครัวไฟออกมาอยู่บริเวณชานด้านทิศตะวันตกแทน โดยมีชายคาปีกนกยื่นออกมาคลุม สำหรับเรือนแฝดพบการเปลี่ยนแปลงของส่วนครัวไฟคือ มีบางครอบครัวย้ายครัวไฟมาไว้ที่ชานร่มด้านหลัง หรือด้านหน้า หรือย้ายมาใช้บริเวณระเบียงของยังข้าว แล้วเปลี่ยนเรือนครัวเดิมเป็นห้องนอนลูกหรือห้องเก็บของแทน ปัจจุบันแทบจะไม่พบการใช้แม่เตาไฟแบบเดิมแล้ว แต่เปลี่ยนมาใช้เตาอั้งโล่แทนสำหรับครอบครัวที่มีฐานะก็เปลี่ยนมาใช้เตาแก๊ส พร้อมกันนั้นก็ไม่มีการใช้หิ้งขามากแล้ว เพราะมีตู้กับข้าวมาทำหน้าที่แทน

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา ครัวไฟจะรวมอยู่ใน "ห้องโถง" และอาศัยฝาเรือนที่เอียงผายออกในด้านที่ใกล้กับแม่เตาไฟทำเป็นร้านหรือหิ้งวางของไซในครัว ลักษณะพิเศษที่พบอีกอย่างหนึ่งคือเนื้อหิ้งขามีลำไม้ไผ่พาดระหว่างคานรับหลังคา สำหรับไซเป็นที่วางภาชนะจักสานไม้ไผ่ โดยอาศัยควันจากแม่เตาไฟรมกันมดและแมลง ช่วยยืดอายุการใช้งานของภาชนะจักสานไปในตัว ปัจจุบันครัวไฟของเรือนไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนาไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก จะมีที่เปลี่ยนก็คือมีการใช้เหล็ก 3 ขาและเตาอั้งโล่แทนก้อนเส้า มีการใช้หิ้งขาน้อยลงเพราะมีการใช้ตู้กับข้าวแทน

- ห้องโถง

ภาพที่ 4-93 ครัวไฟในเรือนเดี่ยว มีการใช้เหล็กสามขา แทนก้อนเส้า (หมู่บ้านปางสาน เมืองมาง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-94 บรรายาภาภายในห้องโถงของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา (หมู่บ้านสะเกา เมืองพง)

ภาพที่ 4-95 ภายในห้องนอนเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ.เชียงคำ ถูกแบ่งด้วยแนวตงบังเป็น 2 ฝ่าย โดยฝั่งขวาจะไซเป็นส่วนนอน ฝั่งซ้ายไซเป็นที่พักนอนรับแขก หรือครัวไฟ (กรณีที่เป็นเรือนเดี่ยว) (เรือนไทลื้อตัวอย่าง หมู่บ้านธาตุ อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-96 การจัดงานแต่งงาน ภายใน
ห้องนอนเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ.เชียงคำ

หมู่บ้านชิงบ้าน

หมู่บ้านนา

ภาพที่ 4-97 ภายในห้องนอนเรือนพื้นถิ่น
ไทลื้อ อ.เชียงคำ

ห้องภายในบ้านเมืองนา

หมู่บ้านใต้ เมืองค

ภาพที่ 4-98 ภายในห้องนอนเรือนพื้นถิ่น
ไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา

พบเฉพาะในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา มีพื้นที่ขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ บนเรือน สามารถเข้าถึงได้จากกระเบื้องหน้าและชานนอก ภายในห้องโถงมีหนึ่งเชื่อมกับห้องนอน อีกฝั่งหนึ่งเป็นที่ตั้งของครัวไฟ ห้องโถงเสมือนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ภายในเรือน ใช้เป็นที่รับประทานอาหาร รับแขก พักผ่อน ใต้เป็นที่ยืนสำหรับญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิท (ส่วนแขกแปลกหน้าจะให้นอนพักที่ระเบียงหน้า) โดยจัดให้นอนบริเวณใกล้กับผนังห้องนอน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 8-11) ในอดีตห้องโถงจะไม่มีหน้าต่าง ภายในค่อนข้างมืด มีเพียงแสงสว่างลอดผ่านประตูหรือฝาที่สานด้วยดอกหรือฟักในเวลากลางวัน ส่วนเวลากลางคืนจะใช้ตะเกียงหรือก่อไฟในเตาไฟ ในปัจจุบันเรือนหลายหลังมักเจาะหน้าต่างมีบานเปิดไว้ที่ฝาผนังสุดห้อง (จุฬาลักษณ์, 2537:92) ด้วยความที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ห้องโถงจึงใช้จัดงานพิธี เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบุญอื่นๆ งานแต่งงาน งานศพ และถ้าพื้นที่ห้องโถงไม่พอ สามารถรื้อฝาด้านที่เชื่อมกับกระเบื้องหน้าออกเป็นการชั่วคราว เพื่อเพิ่มขนาดพื้นที่ในการจัดงานได้ สำหรับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ อ.เชียงคำ ซึ่งไม่มีห้องโถงจะจัดงานแต่งงานหรืองานศพภายในห้องนอน โดยมีกฎข้อห้ามว่า ถ้าเป็นงานแต่งงานห้ามข้ามแนวตงปิง (โครงสร้างไม้ขนาด 3" x 8" วางอยู่ระดับเดียวกับพื้นเรือนทำหน้าที่รับเสาดั้งซึ่งแบ่งห้องนอนออกเป็น 2 ส่วนตามแนวยาว) เข้าไปในเขตที่นอน แต่ถ้าเป็นงานศพจะอนุญาตให้ข้ามเขตแนวตงปิงเข้าไปได้

• ห้องนอน

เป็นห้องที่มีขนาดใหญ่ โถง ไม่มีการกั้นห้องภายใน มีห้องเดียวและเป็นห้องที่ห้ามบุคคลภายนอกเข้ายกเว้นในกรณีพิเศษจริงๆ เป็นห้องที่มีช่องเปิดอยู่น้อยมาก (ถ้ามีก็จะเจาะเป็นช่องเล็กๆ 1-2 ช่อง) เพื่อสร้างความเป็นส่วนตัวและป้องกันลมหนาว โดยอาศัยช่องว่างระหว่างยอดผนังกับหลังคาช่วยระบายอากาศ ตัวห้องจะวางด้านยาวในแนวเหนือ-ใต้ ผู้อาวุโสหรือผู้ที่มีความสำคัญสูงสุดจะนอนอยู่ด้านในสุด หรือด้านทิศเหนือ และลูกหลานจะนอนเรียงลำดับตามอายุถัดออกมาทางทิศใต้ ไม่นอนขวางชื่อ จะแบ่งกันแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัวด้วยมุ้งสีดำ แต่ถ้าเป็นลูกสาวที่แต่งงานมีครอบครัว ก็ต้องทำม่านกันระหว่างมุ้งเป็นสัดส่วนอีกชั้นหนึ่ง (รุจยา อาภากร และคณะ : 37) แต่จากการสำรวจในปัจจุบัน จะไม่พบการใช้มุ้งสีดำแล้ว เครื่องนอน เสื้อผ้า เครื่องใช้ต่างๆ จะเก็บไว้ในหีบหรือตะกร้าตั้งไว้บนชั้นสูงหรือวางไว้มุมห้อง ในปัจจุบันเริ่มมีการนำตู้เก็บของและตู้เสื้อผ้าเข้ามาใช้แทนที่

บริเวณเสาเรือนเหนือหัวนอนของผู้อาวุโสจะมีที่ตั้งผีเรือนหรือเทวดาเรือน ซึ่งเป็นผีที่เกิดจากดวงวิญญาณของพ่อแม่หรือบรรพบุรุษของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ล่วงลับไปแล้ว ผีเรือนเป็นสิ่งที่สืบทอดประจำอยู่ทุกครัวเรือน ในชีวิตประจำวันของชาวไทลื้อ ไม่ว่าจะเป็นกิจการหรือเหตุการณ์น้อยใหญ่ประการใด เช่น งานวิวาห์ งานศพ เดินทางไกล ชื่อว่าควายมาเลี้ยง สัตว์เลี้ยงตลกตลก ตลอดจนเทศกาลทางพุทธศาสนา ฯลฯ เจ้าเรือนต้องเซ่นไหว้ด้วยเทียน ข้าว เหล้า แต่ไม่มีการทำพิธีเซ่นไหว้หรือบวงสรวง

ประจำปี (เหมือนเสื้อบ้านเสื้อเมือง) ถ้ามีผู้ชายที่ไม่ใช่สมาชิกครอบครัว
กล้าเข้าห้องนอนที่มีเรือนสกิตอยู่นั้น ให้ถือว่าผิดผี หนุ่มมาแล้วสาวแล้ว
ถูกเนื้อต้องตัวโดยสาวไม่สมัครใจก็ถือว่าผิดผีเช่นกัน ผู้ผิดผีต้องถูกปรับ
เสียเงินค่าชอขมาผีเรือน (เจีย แบนจง, 2548: 238-239)

ในเรือนไทลื้อที่ อ. เชียงคำ ห้องนอนอยู่ทางทิศตะวันออกเข้าถึง
ได้จากระเบียงหรือเดิน เวลาอนจะหันหัวไปทางทิศตะวันออก มีเสาขวัญ
และเสานางวางคู่กันอยู่ในห้องนอน เสาขวัญอยู่ทางทิศตะวันตก ส่วนเสา
นางจะอยู่ตรงกันข้ามหรืออยู่ทางทิศตะวันตกของเสาขวัญ ในเรือนบาง
หลังภายในห้องนอนจะมี "ควน" (ที่วางของใต้หลังคา) กินพื้นที่ต่อเนื่องมา
จาก "คอม" และ "สีก" เดิมเรือนพื้นดินไทลื้อจะมีครัวไฟรวมอยู่ในห้องนอน
เพื่อสร้างความอบอุ่นในฤดูหนาว ภายในห้องนอนมีการแบ่งผังด้วยตงปิง
ผิงที่ไชนอนอยู่ทางทิศตะวันออก ผิงที่เป็นครัวไฟจะอยู่ด้านทิศตะวันตก
ซึ่งจะเป็นที่พักผ่อนรับแขกไปด้วย ปัจจุบันไม่พบการรวมครัวไฟไว้ในห้อง
นอนแบบเรือนพื้นดินไทลื้อสมัยก่อนแล้ว แต่จะแยกครัวไฟออกมาอยู่ที่
ชาน (สำหรับเรือนเตี้ย) หรือแยกออกมาอยู่ในเรือนอีกหลังหนึ่งเรียกว่า
เรือนไฟ (สำหรับเรือนแฝด) นอกจากนี้ภายในห้องนอนก็มีการเจาะช่อง
หน้าต่างเพิ่มขึ้นเพื่อช่วยระบายอากาศ และนำแสงธรรมชาติเข้าสู่ห้องนอน

ในแคว้นสิบสองปันนามีการถือทิศที่ตั้งของห้องนอนลักษณะเดียว
กับใน อ. เชียงคำ ยกเว้นบางหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาซึ่งมีความลาด
เอียงจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก ทำให้เรือนส่วนใหญ่วางส่วนครัวและ
ชานแดดไว้ทางทิศตะวันออกแทน เพื่อช่วยต่อการระบายน้ำและไม่ให้น้ำที่
เกิดจากการไฉในส่วนครัวและชานแดด ไหลกลับเข้ามาเลอะบริเวณใต้ถุน
จึงทำให้ห้องนอนต้องอยู่ทางทิศตะวันตก และหันหัวนอนไปทางทิศตะวัน
ตกและมีบันไดขึ้นจากทิศตะวันตกแทน ส่วนที่ตั้งของเสาขวัญเสานางวาง
เป็นคู่ตรงข้ามทางทิศตะวันออกและตะวันตกเช่นกัน ต่างกันแต่เสานางจะ
อยู่ในห้องโถงไม่รวมอยู่ในห้องนอนเหมือนที่ อ. เชียงคำ

ในแคว้นสิบสองปันนา ยังคงยึดถือเรื่องกาห้ามบุคคลภายนอก
เข้าไปในห้องนอนมากกว่าใน อ. เชียงคำ ห้องนอนในเรือนพื้นดินไทลื้อที่

ภาพที่ 4-99 การเจาะช่องหน้าต่างภายใน
ห้องนอนเพิ่มขึ้นในเรือนพื้นดินไทลื้อ
อ. เชียงคำ (หมู่บ้านธาตุ)

ภาพที่ 4-100 เรือนในหมู่บ้านโง่ม
เมืองลาแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งตั้งอยู่เชิง
เขาที่มีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกสู่
ทิศตะวันออก จะวางส่วนครัวและชาน
แดดไว้ทางทิศตะวันออกและวางห้องนอน
ไว้ทางทิศตะวันตก (ภาพนี้ถ่ายตอนช่วง
เช้าจะเห็นแดดมาเข้าสาดส่องไปที่ชาน
แดด โดยถนนภายในภาพจะวิ่งเอียงลาด
ขึ้นไปทางทิศตะวันตก) การวางชานแดด
ทางทิศตะวันออกทำให้น้ำที่ไหลจากชาน
แดดไหลมาทางทิศตะวันออกแทน โดยไม่
ไหลไปโดยชนเขาไม้ใต้ถุนเรือน

ภาพที่ 4-101 ห้องนอนจะถูกกั้นแยกจากห้องโถงด้วยผ้าไหม มีช่องเข้ากันด้วยผ้าไหม บริเวณใต้หลังคาเหนือห้องนอน มีการแขวนผ้าหรือแผ่นพลาสติกเพื่อกันฝุ่นผงจากกระเบื้องหลังคา และกันน้ำฝนที่ซึมลงมาจากหน้าต่าง (หมู่บ้านหัวน้ำ เมืองพวน แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-102 (ซ้าย) การแขวนผ้าหรือแผ่นพลาสติกเหนือเฉพาะแต่ละมุมภายในห้องนอน (หมู่บ้านสะเกา เมืองพวน แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-103 (ขวา) การทำ Built-in และทำหน้าต่างที่แทนผ้ากั้นระหว่างห้องนอนกับห้องโถง (หมู่บ้านหัวน้ำ เมืองพวน แคว้นสิบสองปันนา)

หมู่บ้านพวน

หมู่บ้านพวน

ภาพที่ 4-104 บ้านแบบดั้งเดิมแยกออกไปจากตัวเรือน ใน อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-105 บ้านแบบดั้งเดิมแยกออกไปจากตัวเรือน ในแคว้นสิบสองปันนา (หมู่บ้านหัวน้ำ เมืองพวน)

แคว้นสิบสองปันนาจะอยู่ฝั่งตรงข้ามกับครัวไฟ เข้าถึงได้จากห้องโถง (เดิมใช้วิธีกันห้องแยกจากห้องโถงด้วยผ้าไหมยาวตลอด ต่อมานิยมกันด้วยผ้าไหม มีประตูเข้าห้องด้วยไม้ หรือผ้าไหม 1-2 ช่องทาง ปัจจุบันบางครัวเรือนใช้ Built-in กันเป็นผ้าแทน และจะไม่มียังแบ่งแนวพื้นภายในห้องนอนเหมือนกับที่ อ.เชียงคำ แต่ตงปิงจะแบ่งแนวพื้นระหว่างห้องนอนกับห้องโถง โดยตงปิงจะมีขนาดใหญ่กว่าที่ อ.เชียงคำ ($6 \frac{1}{2}'' \times 11''$, $8'' \times 12 \frac{1}{2}''$ เป็นต้น) บริเวณใต้หลังคาเหนือห้องนอนมีการแขวนผ้าหรือแผ่นพลาสติก (มีทั้งแบบคลุมทั้งห้องนอน และแบบคลุมเฉพาะเหนือมุ้งแต่ละมุ้ง) เพื่อกันฝุ่นผงที่ตกลงมาจากกระเบื้องหลังคา หรือกันน้ำฝนที่ซึมลงมาจากหลังคา นอกจากนี้ยังเห็นบาง ครัวเรือนกันพื้นที่ซึ่งผ้าหรือแผ่นพลาสติกออกมาในบริเวณห้องโถงด้วย

• ที่เก็บข้าว

ไถลื้อมีที่เก็บข้าวประจำครัวเรือนแบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ ยุ้งข้าว ห้องเก็บข้าว และตะล่อมข้าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ยุ้งข้าว หรือย้อข้าวเป็นอาคารยกใต้ถุนสูง 0.90-2.00 เมตร มีทั้งแบบตั้งแยกออกไปจากตัวเรือน (แต่ยังอยู่ภายในบริเวณครัว) และแบบตั้งอยู่ในลักษณะเรือนขวางโดยมีชานอยู่ตรงกลางเชื่อมกับเรือนหลัก ไถลื้อใช้ตั้งเครื่องทอผ้าที่กระตุก หรือไม้ที่ใช้ตั้งครกกระต๋องตำข้าว (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547:405) มีรูปทรงหลังคาแบบเดียวกับเรือน วัสดุมุงมีทั้ง หญาคา แป้นเกล็ดไม้ กระเบื้องดินขอ มีโครงสร้างและพื้นเป็นไม้จริง พื้นที่ใช้สอยของยุ้งประกอบไปด้วยกระเบื้องและส่วนเก็บข้าว กระเบื้องใช้เป็นที่พักม่อน เก็บของ เครื่องใช้หรืออุปกรณ์ในการทำนาทำสวน และทำงานหัตถกรรม ภายในยุ้งจะเป็นส่วนเก็บข้าว แบ่งออกเป็น 2 ห้อง สำหรับแยกเก็บข้าวเจ้ากับข้าวเหนียว โดยจะมีการแยกอีกกว่าส่วนไหนเก็บไว้บริโภค ส่วนไหนจะเก็บไว้เป็นเมล็ดพันธุ์สำหรับปลูกในฤดูทำนาปีถัดไป ฝ่ายยุ้งข้าวมีทั้งใช้ไม้จริงและไม่ไม้สานทาบด้วยมูลวัวผสมดิน แต่ไม่ว่าจะเป็นฝาแบบใดจะมีโครงคร่าวไม้เป็นตัวยึดฝายู่ด้านบนนอกทำให้สามารถรับแรงดันจากข้าวที่อยู่ภายในได้ดี และการที่ไม่มีโครงคร่าวอยู่ด้านล่างในเหมือนฝาเรือนทำให้ข้าวลดชอกมอด หรือองค์ประกอบภายในยุ้งที่จะทำให้เมล็ดข้าวเขี้ยวไปติดใต้ในตัว ประตูยุ้งกว้างเพียง 0.50 เมตร มีบาน 2 แบบ คือ แบบบานเปิด ซึ่งอยู่สูงจากพื้นยุ้งประมาณ 0.70 เมตร และมีฝายุ้งปิดอยู่ด้านล่างกันไม่ให้เมล็ดข้าวไหลออกมาเวลาเปิดประตู และอีก

แบบหนึ่งจะใช้แผ่นไม้กระดานขนาด ประมาณ 1" x 8" วางแนวนอนเข้าลิ้น
เรียงทางสันของแผ่นไม้ต่อกันขึ้นไป เวลาจะเอาข้าวออกมาจะใช้วิธีดึงแผ่น
ไม้ไล่จากแผ่นบนสุดลงมาจนถึงตำแหน่งที่สะดวกในการนำข้าวออกมา
จากยุ้ง วิธีการดังกล่าวจะทำให้แผ่นไม้ทำหน้าที่กันไม่ให้เมล็ดข้าวไหล
ออกมาได้ในตัว

ภาพที่ 4-107 ยุ้งข้าวที่มีลานเชื่อมกับ
เรือนหลัก (หมู่บ้านเชียงบาน อ.เชียงคำ)

แบบฝาไม้ฉีก หมู่บ้านเชียงบาน

แบบที่เสียดฝาผูกเป็นกระจับปี่ หมู่บ้านพหล อ.เชียงคำ

ในปัจจุบันที่ อ.เชียงคำมีการใช้ยุ้งข้าวน้อยลง เพราะมีการทำนา
น้อยลง มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้ทำยุ้งคือ มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง
ซีเมนต์ที่ชาวบ้านทำเอง สังกะสี กระเบื้องลอน เปลี่ยนจากฝาไม้เป็น
สังกะสี สำหรับยุ้งข้าวที่มีลานเชื่อมกับเรือนหลัก มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่
ใช้สอยใต้ตุนยุ้งเป็นที่จอดรถยนต์ ใช้เนื้อที่ภายในยุ้งเป็นที่เก็บของ มีการ
ปรับเปลี่ยนระเบียบของยุ้งเป็นครัวไฟหรือกั้นระเบียบยุ้งเป็นห้องนอน
สำหรับลูกหรือแขกที่จะมาพัก

ภาพที่ 4-108 รายละเอียดโครงสร้างรับฝา
ของยุ้งข้าว ซึ่งมีโครงคร่าวทำอยู่ด้านนอก

ภาพที่ 4-108 การปรับเปลี่ยนระเบียบยุ้งเป็นครัวไฟ (ภาพซ้าย) และเป็นที่รับประทานอาหาร (ภาพขวา) หมู่บ้านธาตุ อ.เชียงคำ

ในแคว้นสิบสองปันนา (เฉพาะพื้นที่ที่สำรวจ) ไม่พบยุ้งข้าวแบบ
ที่อยู่ติดกับเรือนโดยมีลานเชื่อม พบแต่เพียงแบบที่แยกออกมาจากตัว
เรือน ยกพื้นสูงประมาณ 1.00-1.20 เมตร ปัจจุบันเริ่มเห็นการนำสังกะสีมา
ทำเป็นฝา

- ห้องเก็บข้าว มีลักษณะโครงสร้าง ฝา ประตู วัสดุ เหมือนกับ
ยุ้งข้าว เพียงแต่ไม่มีหลังคาเพราะอยู่ร่วมกับตัวเรือน มีทั้งที่อยู่บริเวณ

ภาพที่ 4-109 บ้านที่มีฐานเชื่อมกับเรือน
หลังมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ระเบียงของบ้าน
เข้าเป็นห้องนอนสำหรับพระภิกษุหรือภิกษุณี
มาพัก (หมู่บ้านเขยวน ส.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-110 ห้องเก็บข้าวบริเวณใต้ถุน
มีช่องเปิดให้ข้าวออกมา แบบแผ่นไม้
วางแนวนอนเรียงต่อกันทางสั้น (หมู่บ้าน
ใน เมืองลา แคว้นสิบสองปันนา)

• ใต้ถุนและอยู่บนเรือน ห้องเก็บข้าวจะพบน้อยมากในเรือนไทลื้อที่ อ. เชียงคำ โดยพบเพียงแบบที่อยู่บนเรือนเพียงหลังเดียวเท่านั้น (จากทั้งหมด 31 หลัง) ส่วนที่แคว้นสิบสองปันนาพบห้องเก็บข้าวอยู่บริเวณข้างล่างเรือนและอยู่บนเรือน ถ้าอยู่ข้างล่างจะอยู่บริเวณใต้ถุน บริเวณใต้ห้องนอนและใต้ปะ โดยจะยกพื้นสูงประมาณ 0.30 เมตร เพื่อป้องกันน้ำท่วมหรือหนีความชื้นจากดิน ส่วนห้องเก็บข้าวแบบที่อยู่บนเรือนจะอยู่บริเวณระเบียงหน้าฝั่งที่ติดกับบันได ทำหน้าที่เป็นส่วนเก็บย่อย ในกรณีที่ยังหรือห้องเก็บข้าวชั้นล่างไม่พอเก็บ หรือกรณีให้น้ำท่วมที่จะต้องย้ายข้าวหนีน้ำจากห้องเก็บข้าวบริเวณใต้ถุนขึ้นมาไว้บนเรือน จะสังเกตเห็นว่าห้องเก็บข้าวนั้น ถ้าอยู่ใต้ถุนจะอยู่ใต้ห้องนอน ใต้ปะ ถ้าอยู่บนเรือนจะอยู่บริเวณระเบียงด้านที่ติดกับบันได ซึ่งทั้ง 2 ที่ มีลักษณะร่วมกันเหมือนกัน คือ อยู่บริเวณใกล้กับห้องนอนหรือหัวนอน เป็นสิ่งที่สะท้อนว่าไทลื้อให้ความสำคัญพข้าวว่าเป็นของสูง หรือมีบุญคุณกับตน ปัจจุบันบางครอบครัวจะปรับเปลี่ยนห้องเก็บข้าวข้างบนเรือนเป็นห้องนอนของลูกชายแทน

- ตะลอมข้าว เป็นที่เก็บข้าวที่ทำจากวัสดุต่างๆ ราวถูก ผืน ทำจากไม้ไผ่สานขัดแตะเป็นผืนแล้วดัดโค้งเป็นทรงกระบอก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.00-1.90 เมตร วางอยู่บริเวณใต้ถุน หรือใต้ปะ โดยตั้งบนพื้นไม้จริงที่ยกสูงจากพื้นดินประมาณ 0.30 เมตร บางครัวเรือนจะวางบนส่วนหนึ่งของพื้นห้องเก็บข้าวที่อยู่ใต้ถุน และบางครัวเรือนจะวางบนพื้นระเบียงของบ้านข้าว ตะลอมข้าวส่วนใหญ่จะพบในแคว้นสิบสองปันนา ส่วนที่ อ. เชียงคำ มีเหลือให้เห็นน้อยมาก

ภาพที่ 4-115 ตะลอมข้าวในเรือนพื้นดินไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา
(ซ้าย) ตะลอมข้าววางบนระเบียงของห้องเก็บข้าว หมู่บ้านสะแก เมืองพร
(ขวา) หมู่บ้านปางสาน เมืองนาง